

Vrye Weekblad

Cultural Boycott, 11.
Skuldbelijdenis, 12

Belemmering, 23.
The Silence of the Lambs, 24

19-25 APRIL 1991 PRYS: R1,50 (R1,33 + 17C AVB)

GRAFFITI

Vandalisme of sosiale kommentaar?

-
- Wanbestuur, doodsdreigemente in SARK ● BSB-agente gaan dalk hang ● Ontmoet Steve,
rugbyspeler en revolusionêr ● The leader, his driver and the driver's wife ● Werkers staan saam
om slaaf se beendere ● Kortverhale van Koos Prinsloo ● Architecture: Jhb's spineless spine
-

INHOUD

- 4 Doodsaanslag op SARK-lid
- 5 Tweespalt, konflik en doodsdreigemente in SARK
- 6 Steve Tshwete gesels met Hennie Serfontein
- 7 Dié BSB-lede se hoop kwyn
- 8 Flora se beendere het werkers gaande
- 9 Ter suide
- 10 The heart of the matter
- 11 The cultural boicot comes to the vote
- 12 Gereformeerdes keer rug na NGK
- 13 Die Koerde ruk Amerika se morele masker af
- 14 Keur-vakatures
- 15 Allan Lipman on architecture in Johannesburg
- 16 Graffiti - vandalisme of volkskuns?
- 18 Dié week op TV
- 19 Elmarie Rautenbach oor die week se TV
- 20 Tinus Horn se sportrubriek
- 21 Rugby: SA sou die beker kon wen
- 22 Fiksie: Twee kortverhale van Koos Prinsloo
- 23 Boekeblad: Lettie Viljoen skiet literêre landskap oop
- 24 Rolprent- en teaterresensies
- 25 Skilderkuns: Elske Miles oor Marié Strauss
- 26 Kleinadvertensies
- 28 Kaal man jaag ambassade op hol
Egbertus Klaagvoort
- 29 Lospraatjies deur Fanie Olivier
Geloofspraatjies deur Russel Botman
- 30 Vrye keuse: Beplan jou naweek se vermaak
- 31 Die Takhare en die Bleskoppe

VRYE WEEKBLAD IS 'N ONAFHANKLIKE WEEKLIKSE NUUSTYDSKRIF WAT UITGEGEE WORD DEUR WENDING PUBLIKASIES BEPERK (REG. NO. 88/40168/06). WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS: BREESTRAAT 153, NEWTOWN, JOHANNESBURG. DIE POSADRES IS: POSBUS 177, NEWTOWN 2113. DIE TELEFOONNUMMER IS (011) 836 2151 EN DIE FAKSNOMMER 838 5901. DIE KAAPSTAD-KANTOOR SE TELEFOONNUMMER IS (021) 47 8960 OF 47 8819, EN DIE PRETORIA-KANTOOR (012) 834 879.

REDAKTEUR: MAX DU PREEZ
ASSISTENT-REDAKTEURS: JACQUES PAUW, ANDREA VINASSA (KUNS), INA VAN DER LINDE
POLITIEKE KORRESPONDENT: HENNIE SERFONTEIN
KOPIEREDAKTEUR: JOHAN BRUWER
ONTWERP: ANTON SASSENBERG
EINDREDAKTEUR: RYK HATTINGH
KAAPSE KANTOOR: CHRISTELLE TERREBLANCHE
REDAKSIE: CHRISTELLE DE JAGER (OMGEWINGSAKE), AUDREY BROWN, PEARLIE JOUBERT, LAETITIA POPLE (KUNS), ESMAN ANDERSON, RENE LOUW, PHINEUS TSHUKUDU.
FOTOREDAKTEUR: LISE BEYERS
SPORTREDAKTEUR: TINUS HORN
ADVERTENSIES: JOYCE DUBE, LOUWRINS POTGIETER
REDAKSIE-ASSISTENT: CATHY FENNESSY
KANTOORBESTUUR: JOSEPH MOETASI, VERNON ZULLU.
ONTVANGS: PEPPY MARIAN

BESTUURSKONSULTANT TOT WENDING PUBLIKASIES BEPERK: MARK BEARE

VRYE WEEKBLAD WORD GEDRUK DEUR CAXTON BEPERK, KOMMANDOWEG, INDUSTRIAL.
 VRYE WEEKBLAD KOS R1,33 PLUS 17 SENT AVB. DIT KOS R75 (AVB EN AFLEWERING INGESLUIT) OM VIR 'N JAAR IN TE TEKEN, EN R40 (AVB INGESLUIT) VIR SES MAANDE. IN NAMIBIA, SWAZILAND, LESOTHO EN BOTSWANA KOS DIE TYDSKRIF R1,50 PLUS VERKOOPBELASTING. TARIWE VIR BUITELANDSE INTEKENVARENS BY NAVRAAG BY (011) 497 2911 BESKIBBAAR.
 PROBLEME MET VERSPREIDING MOET GERIG WORD AAN CATHY FENNESSY BY (011) 836 2151.

vrydagoggend

MAX DU PREEZ

Ek was voorverlede naweek op Kroonstad, daardie Noord-Vrystaats dorpie waar ek veertig jaar gelede gebore is en sestien jaar later matriek geskryf het. Dié keer is ek huis toe as 'n koerantman eerder as om by my ouers te kuier. Kroonstad het 'n groot dorp geword, maar sy karakter het nie veel verander sedert my skooldae nie. Dis eintlik net die gevangenisdiens en die weermagbasis wat uitgebrei het, wat seker daartoe bygedra het dat daar vandag heelwat meer opgetunede Cortina's en Boereducktails in die dorp is as toe. Dis nou die wit dorp. Wit Kroonstad.

Ek kan nou nie juis spog dat ek weet hoe Swart Kroonstad in die jare sestig gelyk het nie. Al wat ek kan onthou, was die Sondagmiddae dat my pa of ma die "ousie" ná ete "lokasie" toe gevat het. Dié lokasie se naam is Seisoville, en Seisoville lyk vandag presies nes ek dit onthou: 'n neerdrukkende, bruin modderdorp, grondstrate met heelwat vullis wat rondlê en modderpoele op die straathoeke waar die blok se kraan is. En klein, eenderse boksie-huisies met oumense op stukkende stoele voor

die voordeur en kinders en maer honde wat in die strate speel. Die rede vir my besoek was om die ANC se opmars by te woon wat gehou is om die vrylating van die oorblywende politieke gevangenes te eis. Die landdros het toestemming gegee dat die opmars gehou word, maar net binne die township self. En daar stap die duisende mense toe heel vreedzaam en oorhandig hul versoekskrif. Ná die opmars en opelug-vergadering ry ek na die ander kant van die dorp

om my ouers te gaan dagsê. Goeie, gewone mense wat FW de Klerk se hervorming geesdriftig steun. En hulle weet nie eens van die opmars nie. En dit, besef ek toe, is die hele punt. Hulle - en die res van Wit Kroonstad - was nie veronderstel om daarvan kennis te neem nie. Dis hoekom besluit is die swartmense mag maar opmars hou, solank hulle net in die lokasie bly. Want hulle moenie wil dink hulle het 'n aanspraak op die wit dorp nie, en die witmense het die reg om nie al dié revolusionêre swart gemors in hulle dorp te sien nie. Die enigste wit Kroonstadters wat kennis neem van die opmars en vergadering wat die belangrikste gebeurtenis in maande was vir die swart Kroonstadters, was die dosyn of twee polisiemanne wat die ingange tot die township bewaak het, eksel en een ander wit Kroonstadse gesiggie tussen die menigte: die digter Antjie Krog. (Van haar sê my ma: "Sy is Kroonstad se beroemdste en mees talentvolle inwoner, maar almal wil die hele tyd modder na haar gooi." En so elke nou en dan, wanneer die AWB in Kroonstad vergadering hou en die emosies opswep, is dit meer as modder wat gegooi word.) Daar is seker so drie, vierduisend mense by die ANC-vergadering wat in 'n oop

BRIEWE

LEERSAME RUBRIEK VIR TOEGEWYDE FOODIES

Braam Kruger van Yeoville skryf:

Afrikaanssprekendes Afrikaners vind dit moeilik om waardering te wys oor dinge wat vir hulle spesiale betekenis het. Maar kyk hoe maklik gaan dit as jy eers op jou tande byt soos ek:

Eintlik wou ek maande gelede al vir Nettie Pikeur sê hoe 'n groot fan ek van haar rubriek is. As die rumour waar is dat sy na regte Klein Madelein van Biljon is, dan kom sy uit 'n familie wat vyftig koskursusse werd is. Dankie vir jou rubriek, so lekker opgedis vir ons toegewyde foodies, dis blenie leersaam, en bo alles, jou resepte werk tot in die laaste slurp.

Julle New Look Nuusblad is skaamtelose magic. Met uitleg en tipografie soos dié, is julle in pas met ons tyd en die mees avant garde-publikasies oorse. Hel, dis nice om iets by ons só ver voor te sien. Ek gloei sommer as ek my Vrye Weekblad optel.

Destyds het iemand opgemerk dat die Citizen verkoop omdat mense dit verweë sy formaat gerieflik op die lavatory kan lees. Maar nou dié een. As gevolg van die krammetjies kan jy hom windop en windaf lees, en kan jou partner nie 'n stuk steel voor jy die agterblad uit is nie. Jy kan hom in die bus lees, in die bad en in die bed as jy alleen is of 'n kopseer het. En pê, jy kan hom tog óók op die lavy lees.

BEGIN MET BASSON

JA Landman van Alexandria skryf: As oud-soldaat weet ek dat 'n mens aan die einde van elke kursus wat jy in die Suid-Afrikaanse Weermag aflê, 'n verslag en 'n sertifikaat ontvang dat jy die betrokke kursus suksesvol voltooi het. Soms ontvang 'n mens ook 'n foto van die kursusgangere.

Met belangstelling lees ek in koerante van militêre "spioene" wat hulle in Johannesburg, Londen en ander plekke bevind. Die jongste is ene Nico Basson. 'n Mens lees toenemend van oud-spioene wat die aap uit die mou laat. Enige oud-soldaat sal kan getuig dat spioene nie alleen 'n ere-kode het nie, maar ook gebonde is deur die Wet op Geheimhouding.

Gevolgtrek is dit moeilik om te glo dat al dié "spioene" werklik is wat hulle voorgee. Kan ek dus voorstel dat die volgende keer dat een van dié menere julle koerant nader om sy storie te verkansel, julle sy geloofwaardigheid vasstel deur te vra vir sy inligtingskursusertifikaat. Sodoende kan julle juis miskien

verleentheid spaar, die betrokke meneer die koste van 'n regsgeeding en ons inligtingsagente die sleur om die nodige ontkenings te doen. Ek stel voor dat u met die einste Nico Basson begin.

ONOPGEVOEDE VOLK

Corline Hartzenberg van Pretoria skryf: Na aanleiding van die onderhoud met Sandra Prinsloo (VWB 5 April 1991) net die volgende: Ek stem volkome saam met haar dat Suid-Afrikaners 'n onopgevoede en ongekultiveerde volk is. Ek meen ook die kritiek wat sy uit die meeste oorde ontvang het, is ongegrond. Sandra, jy is 'n voorbeeld vir ons almal. Gaan so voort.

JOE NORTH?

Elizabeth H Brown of Bloemfontein writes: Is Col Joe Verster going to be the South African version of Lt-Col Oliver (Take-the-rap-for-the-Big-Boys) North? Congratulations with your new format! One of these days you might just convince me to subscribe for six months or so. Keep up the excellent work. In some ways you deserve the Pulitzer.

CLEAN STABLES

David Kessler of Bellville writes: Congratulations on *Vrye Weekblad's* further success in the Supreme Court against General Lothar Neethling. Ultimate success is assured which will help in no small way to cleanse the Augean stables. May I congratulate *Vrye Weekblad* on the new format and design which makes for easy reading. (Letter shortened - Ed)

STIGTINGSDAG

JA Louw van Sunnyside skryf: Ek skryf na aanleiding van die artikels oor Stigtingsdag en sekere sake wat daarmee saam gaan. Grondling merk tereg op dat Van Riebeeck geen aartsras was nie. Dit is tog algemeen bekend dat die VOIC in die Ooste gesorg het dat sy amptenare in die huidige Indonesië vroue uit Indië gekry het, nie oor rassisme nie, maar om te sorg dat sy amptenare hulle nie met die inheemse bevolking vereenselwig nie. Dié beleid is later om praktiese redes laat vaar. Ek begryp nie hoe 'n mens kan sê dat Van Riebeeck bevooroordeel teen die

stuk veld gehou word. Die hoofspreekers is die Vrystaatse leier van die ANC, Terror Lekota, self 'n seun van Kroonstad. 'n Fris bliksem met 'n oop gesig en 'n lekker glimlag wie se naam van Patrick na Terror verander is danksy sy talent as 'n intimiderende sokkerspeler. 'n Man met meer charisma en politieke verstand as die gekombineerde agterbanke van die Volksraad die laaste twintig jaar.

Terror en die ander sprekers staan agterop 'n bakkie met die mense in 'n sirkel om hulle. Dis gou duidelik die mense buite-om ken nie al die ANC-strydlie-dere wat gesing word nie, en net die jong aktiviste binne-in die sirkel toyi-toyi. En tog is dit 'n gepolitiseerde gemeenskap waar heelwat geweld al gepleeg is die laaste paar jaar.

En dan kom die verduideliking daarvoor. Die oomblik toe Terror begin praat van die korrupte stadsraad van die township, kry die mense lewe en stem luidrugtig saam. Dit is 'n plattelandse gemeenskap dié, en die sake en probleme van Kroonstad is dié dinge wat hulle die naaste aan die hart lê.

Aan die einde van sy toespraak hoor ek Terror vra die skare op Sotho of hulle hom sal glo as hy sê hy het 'n wit Afrikaner-vriend wat ook in die gehoor sit. Nee, brom die skare. En daar vertel hy hulle dat hy 'n tuinwerker was in Suidrand, die woonbuurt waarin ek grootgeword het, toe ek 'n hoërskool-laatie was. Daardie tyd moes hy nog vir my "kleinbaas" sê, en hier is ons vandag goeie vriende. Sal ek asseblief op die bakkie kom klim sodat my mede-Kroon-

stadters kan sien hoe lyk dié snaakse Boer. Groot gejuig. En so 'n bietjie verstomming en ongeloof. (En die veiligheidspolisie neem foto's dat dit klap.) Nou ja. Dis sekerlik die grootste (en enigste) erkenning wat ek ooit van my tuisdorp sal kry. En dis goed genoeg vir my. Nou's ek weer 'n Kroonstadter. Op pad terug ry ek by die skougronde verby en sien daar is 'n stampkarbyeenkoms aan die gang. So ja. Nou kan ek sien wat doen wit Kroonstadters terwyl die swart Kroonstadters byeenkom om oor die toekoms te besin.

Maar voor die karre verder om die modderbaan jaag, is daar eers 'n kompetisie. 'n Boepens-kompetisie. Die mense op die pawiljoen kies die man met die grootste bierpens. Al die manne moet hulle hende uittrek, voor die pawiljoen gaan staan en hul pense uitstoot. En onder groot gejuig en gelag en banale opmerkinge oor die luidspreker word die plaaslike verteenwoordiger van John Deere-trekkers, 'n man wat lyk of hy 'n sesling ver wag, tot wenner verklaar.

Ek kyk om my, en sien net een maer man - dit lyk meer of hy Klipdrift en Coke as verslankingsmiddel gebruik. Al die mans het pense, die meeste het snorre en dra plakies. Maar voor ek tot 'n gevolgtrekking kan kom, onthou ek die mans op die Australiese platteland lyk net so.

Daarna jaag 'n klomp opgesoepde karwrakke met oorverdowende lawaai al om die baan. En almal sit net en wag vir 'n stampery of 'n ongeluk.

En hulle drink bier en eet hotdogs en spookasem.

Wit Kroonstad is min gepla.

Met die terugry Johannesburg toe dink ek by myself: dis gevaarlik. FW se "Nuwe Suid-Afrika" het nog geen impak buite die groot stede gemaak nie. Al wat regtig verander het, is dat daar nou meer swart gesigte op TV is.

Dit is in die huidige regering se eie belang om landdroste en polisie-offisiere te gelas om toe te laat dat swart massa-optrede ook in die sogenaamde wit dorpe plaasvind. Dié skeiding van politieke aktiwiteite is ongesond, onnatuurlik en uiters kortsigtig. As die nuwe Suid-Afrika regtig aangebreek het, gaan Kroonstad sekerlik 'n swart burgemeester hê, want verreweg die meeste Kroonstadters is swart en soos dit nou lyk het hulle 'n swart persoon nodig om hulle belange te verteenwoordig. En 'n swart burgemeester gaan vir wit Kroonstad 'n helse skok wees. Ewe belangrik: Kroonstad se swart inwoners moet nou die reg hê om Kroonstad as ook hulle s'n te verklaar, én dit te kan demonstreer. Dan sal dié "lokasie" bloot een van die dorpe se woonbuurte word waar minder gegoedes woon.

Sonder 'n Nuwe Kroonstad en 'n Nuwe Bothaville en 'n Nuwe Louis Trichardt en 'n Nuwe Beaufort-Wes en 'n Nuwe Humansdorp en 'n Nuwe Ladysmith kan daar tog nie regtig 'n Nuwe Suid-Afrika wees nie. Of hoe, FW?

VII

SO SÊ HULLE

"Daar is blykbaar adders in die boesem, of daar is fyn beplanners wat die geskilpunte na die oppervlak wil bring. Ek voorspel 'n verlammingstydperk vir die KP." Myburgh Streicher, NP-LP van De Kuilen, oor die naweek se onthullende KP-dokument.

"As jy eers uitgetrek het, is een liggaam maar nes 'n ander en is daar niks wat die aandag aftrek nie." Sara Dale, die seksterapeut wat by Norman Lamont, Britse minister van finansies, se huis in Notting Hill ingetrek het.

"Doing away with a bomb for the first time is like being with a woman for the first time. You never know what's going to happen." German bomb-disposal specialist Wolfgang Krull.

"Daar is twee Kose in Konserwatiewe Party, 'n Grootkose en 'n Kleinkose, en albei is dofkoppe." Beyers de Klerk, KP-stadsraadslid en burgemeester van Boksburg.

"Mense in Suid-Afrika weet nie wat dit is om hard te werk nie. Hulle het nog nooit nodig gehad om hard te werk nie, want ons natuurlike produkte, soos goud, was nog altyd daar om ons buitelandse skuld te betaal. Dié gawe van die Here is besig om uitgeput te raak." Bruce van Zyl, senior lektor in ondernemingsbestuur aan die Randse Afrikaanse Universiteit.

"So, if somebody else wants to go to Baghdad and arrest Saddam Hussein and try him, that's fine. I have absolutely no objections whatsoever. But that's not our agenda." Dick Cheney, US defense secretary.

Khoi was nie. Ek onthou een opmerking uit sy Dagregister dat hy 'n pakklere totaal geruïneer het omdat hy by 'n ontmoeting 'n Khoi-hoofman, soos gebruiklik, moes omhels het. 'n Mens moet onthou dat die Khoi hulself met 'n kosmetiese mengsel van vet en rooiklei gesmeer het en om hulle nek gedroogde derms gehad het waaraan hulle gekou het. 'n Mens kan net raai wat se effek so 'n toisiel op die sierlike 17e eeuse hoofse kleredrag van Van Riebeeck gehad het. Die kulturele verskil tussen die Nederlanders en die Khoi was van so 'n aard dat dit persoonlike kontak so te sê uitgeskakel het.

Dit beteken nie dat Van Riebeeck sy bes geprobeer het om vreedsame omgang aan te moedig nie. Daar was die huwelik tussen Meerhof en Eva, die dogter van die Khoi-hoofman Harry, wat deur hom goedgekeur is en waarvan die afstammeling nog voortleef onder verskeie Afrikaanse families, maar werklike opname van gemengde huwelike met die Khoi was minimaal.

Dr Heese se navorsing oor die Afrikaners steun swaar op De Villiers. Die vroeëre blanke koloniste was baie meer Nederlands as wat vermoed is. Ek kan net verwys na die voortrefflike studie van prof Edith Raidt oor Afrikaans en sy Europese verlede. Genetici aan mediese skole het gevind dat daar min verskil is tussen die sogenaamde "blanke" Afrikaners en die mense uit Wes-Europa. Ek vra dus mooi dat ons dié gelol met die herkoms van die Afrikaner lief links laat lê. Dit is net nog 'n voorbeeld van omgekeerde rassisme. Mense is mense!

Daar is 'n algemene tendens van afkraging van die VOIC in die artikels van Terreblanche en Bruwer. 'n Mens moet tog 'n instelling sien teen die agtergrond van die tyd toe dit tot stand gekom het.

Ek vind die opmerkings van Bruwer taamlik onvolwasse. In die eerste plek maak hy beswaar teen die verwysing na

Van Riebeeck as die volksvader. Ek is nie bewus daarvan dat so 'n benaming baie algemeen is nie. Die feit bly dat hy onder uiters moeilike omstandighede die stigting aan die Kaap begin het. Toe hy die Kaap na tien jaar verlaat het, was die sogenaamde verversingstasie so stewig gevestig dat niemand daaraan kon dink om op die oorspronklike besluit terug te gaan nie. In die figuurlike sin van die woord is hy 'n volksvader net soos Moshweshwe, Sekgukgune, Mpande ensovoorts. Daarenteen was die arme Piet Retief (van suiwer Hugenote-afkoms) 'n mislukking.

Daar is heelwat kritiek deur Christelle Terreblanche teen die vroeë geskiedskrywers. Daar word egter nie genoem nie dat een van die grondleggers van apartheid, WWM Eiselen, reeds in 1940 in 'n historiese bundel gesê het dat die Sotho, Nguni en andere reeds min of meer gevestig was in hulle huidige gebiede toe Van Riebeeck hier aangekom het.

Dié idee as sou die swartmense die land dieselfde tyd as die blankes binnegekomp het, moet nie gesoek word by verantwoordelike historici nie, maar lievers by die leuens wat deur mense soos Eric Louw versprei is en die verdraaide gegewens in sekere skoolboeke. Mense onder apartheid was aangemoedig om dié soort ding te verkondig.

Soos daar 'n Katolieke tradisie in die Christelike geloof is, so is daar 'n Protestantse een. Net so moet ons aanvaar dat daar 'n Europese tradisie in Suid-Afrika is.

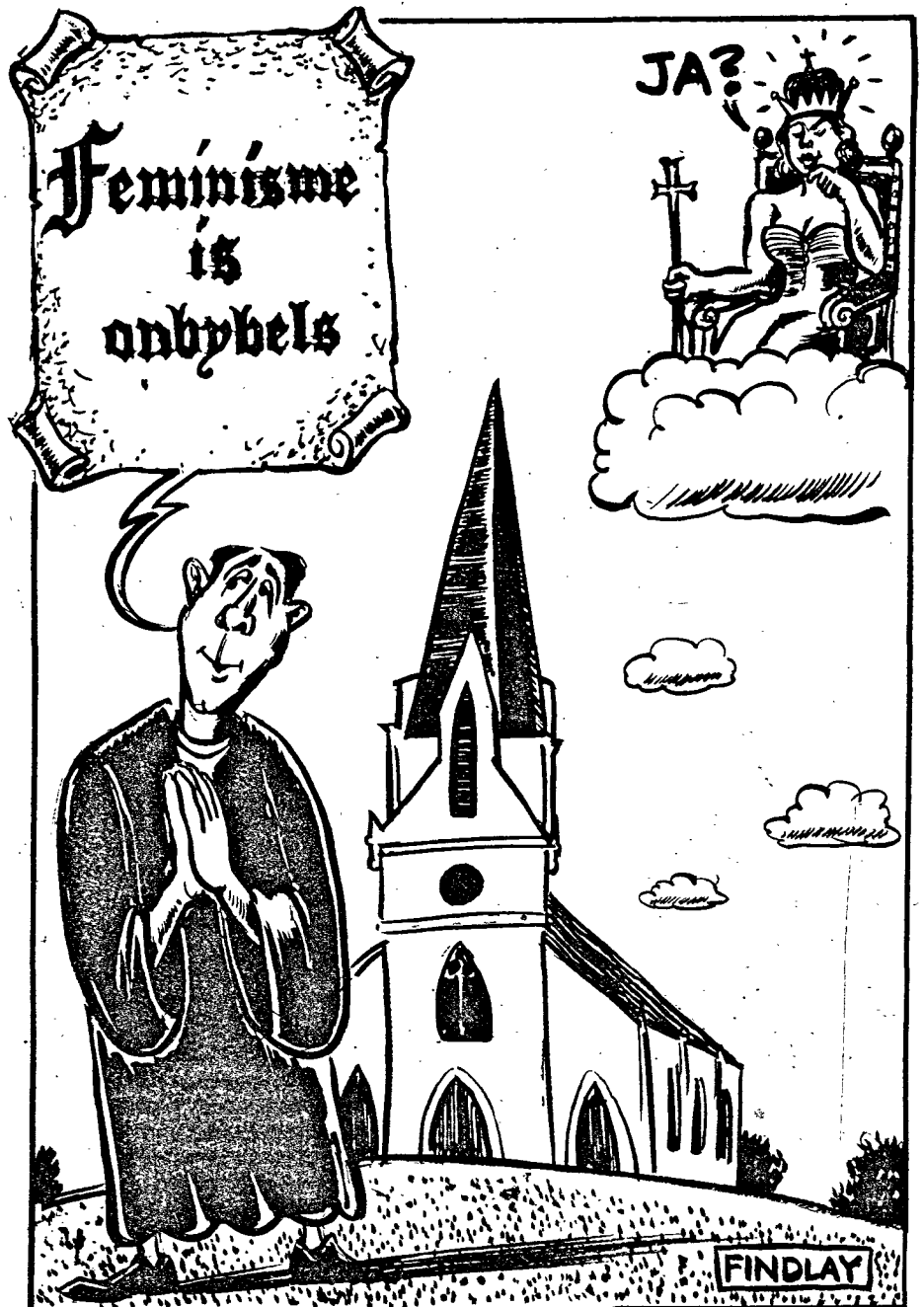
Ek blameer nie die Nasionale Party vir alles nie. Hulle was die erfgename van 'n rassistiese stelsel. Toe onse Jan se voorstel dat gekwalifiseerde stemgeregtigdes aan almal gegee moet word, afgestem is, is die fundamente van apartheid gelê.

(Brief heelwat verkort - Red)

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur bebou die reg voor om briewe te verkort.

Skrif aan:

Vrye Weekblad Briewe, Posbus 177, Newtown 2113.

'Iemand wil my uit die *weg* ruim'

Standard Bank Nasionale Kunsfees

27 Junie – 6 Julie

1991

Grahamstad

'n Projek van die 1820 Stigting

Standard Bank

"Ek glo vas daar is mense wat my uit die weg wil ruim, wat my die swye wil oplê vanweë my ondersoek na sekere finansiële ongerymdhede van die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke." Dié bewering is vandeeweek deur die 29-jarige Jabu Sithole, 'n gewese finansiële amptenaar van die SARK, gemaak. Dit volg op verskeie skokkende gebeure rondom die SARK die laaste week.

Eers het 'n aantal gewapende mans verlede naweek op geheimsinnige wyse by Sithole se woonstel in Alexandra ingebreek, hom en sy vrou ure lank geterroriseer en die meeste van hul besittings weggevoer. Hy beweer daar is ook op hom en 'n vriend geskiet.

Drie dae later is sy vrou se neef, na wie se woning Sithole hul oorblywende besittings gebring het, doodgeskiet. Sithole sê sy neef is 'n ewebeeld van hom.

Dié tragiese gebeure het plaasgevind minder as twee weke nadat Sithole die SARK op 2 April geskud het met 'n persoonlike memorandum aan die volle personeel in die Johannesburgse hoofkantoor.

In die memorandum word ernstige aantygings gemaak oor bestuursgebreke en in besonder finansiële wanbestuur deur die hoof-finansiële amptenaar, Mandy Chinasamy. Op dieselfde dag het Sithole sy bedanking ingedien en die diens van die SARK verlaat. Hy is nou 'n deeltydse werknemer in die finansiële departement van die ANC.

"Ek is bang oor wat die laaste maande met my en my familie gebeur het. Ek vrees vir my lewe," het 'n ontstelde Sithole dié week gesê. "Die laaste week bly ons nie meer in die woonstel nie - want as ek al die gebeure sedert Oktober verlede jaar in oënskou neem, is ek daarvan oortuig dit kan nie alles toeval wees nie. "Iewers is daar iemand wat my probeer bykom."

Sithole se aantygings kom op 'n tydskop dat die SARK verdeeld is deur 'n rebellie deur die personeel en senior direkteure oor die beweerde "diktatoriale en ondemokratiese" wyse waarop 24 werknemers onlangs "sonder konsultasie" ontslaan is. Sithole is 'n aktiewe lid van die Sewendedagse Adventiste Kerk en is in Julie verlede jaar aangestel as 'n rekenkundige amptenaar in die departement van finansies van die SARK. Hy is 'n BCom-student in die finale jaar aan die Vista-universiteit en het twee jaar as klerk gewerk by die firma Pim Goldby, wat jaarliks die SARK se finansiële state audit.

Sithole sê dié buitengewone stap om die ongerymdhede aan die lig te bring "was 'n noodkreet" omdat die sekretariaat nagelaat het om sy klagtes oor die finansies en die administrasie deeglik te ondersoek.

Sy klagtes behels die volgende:

- * Beweerde onreëlmatighede en teenstrydighede in die toekenning van huislenings aan werknemers. Hy beskuldig die hoofsekretariaat van beweerde bevoordeling van sekere werknemers wie se lenings summier afgeskryf word.

- * Francois Bill, die administratiewe direkteur van die SARK, het Sithole verlof gegee om in 'n interne oudit ondersoek in te stel na die onreëlmatighede, maar 'n lêer met bewyse wat

hy saamgestel het, het onverklaarbaar verdwyn.

* Oor 'n tydperk van maande is minstens 30 tjeks uit tjekboeke gesteel. Die tjekboeke word in 'n bankkluis toegesluit waarvan die sleutels deur net twee persone beheer is. Tot en met sy vertrek is geen behoorlike ondersoek na die bedrog gedoen nie.

* Die kleinkas van die SARK is by verskillende geleenthede op onverklaarbare wyse besteel, en een keer het die kas verdwyn.

* In Oktober verlede jaar is hy op 'n dag na Carletonville om ondersoek in te stel na die inbetaling van 'n gesteelde tjek in 'n bankrekening. Dieselfde dag is daar by sy woonstel ingebreek. Die plek is deurgesoek sonder dat iets gesteel is.

Sithole sê hy het die dag ná die inbraak die hoofsekretaris van die SARK, Frank Chikane, gaan sien en hom om beskerming gevra. "Ek het aan hom gesê dat ek die vorige dag besig was met 'n ondersoek na die verdwyning van tjeks in opdrag van die sekretariaat. Dit was duidelik dat die inbraak daarop gemik was om my te intimideer om die ondersoek te staak.

"Ek het Chikane gevra om 'n lening om my woonstel te beveilig, maar hy het geweier omdat ek die woonstel huur," sê Sithole. Hy het daarna uit vrees vir die veiligheid van hom en sy familie sy ondersoek na die tjeks laat vaar. Onder werknemers is daar die laaste tyd wye ontevredenheid oor die bedrag van R400 000 wat bestee is om Chikane se huis in Soweto te beveilig. Die beveiliging behels die gebruik van wagte en die installering van verfynde elektroniese toerusting.

Oor die inbraak en aanval van verlede Vrydagnag is Sithole duidelik nog diep geskok en ontsteld. "Daar is eenaardige aspekte van die gebeure wat my dwing om te glo dat dit méér as bloot misdaad is. Daarom het ek besluit om die saak openbaar te maak in die hoop dat dit sal bydra tot my en my familie se veiligheid en die regstelling van die ongerymdhede.

Sithole sê hy vind dit vreemd dat tot met sy bedanking die algemene sekretariaat niks gedoen het om die diefstal van tjeks, kleinkasgeld, rekenars en ander kantoortoerusting te ondersoek nie.

Sithole sê ses mans, van hulle gewapen met AK47's en met balaklavs oor hulle gesigte, het aan die inbraak deelgeneem. Hy en sy vrou het wakker geword toe hulle glas breek en hy het twee mans buite betrap wat besig was om in te breek.

Die een man het gesê hulle is op soek na ene James, maar Sithole is daarvan oortuig dat die man begin het om die naam Jabu te uiter. Die aanvallers het eers beweer hulle is van die polisie, maar kon nie identifikasie of lasbriewe toon nie.

Dit het die inbrekers 'n uur en 'n half gekos om die diefwering af te breek terwyl Sithole se vrou naastig alarm probeer maak het. 'n Buurman wat die lawaai gehoor en na buite gestorm het, is deur twee ander mans voorgekeer en beveel om sy neus uit die saak te hou.

Nadat die mans die woonstel betree het, is Sithole en sy vrou byna nog 'n uur lank geterroriseer terwyl die mans die meubels uitgedra het. Die rowers het later op Sithole geskiet toe hy ná hulle vertrek gaan hulp soek.

Sithole se vrou se neef is in die kop geskiet - enkele minute nadat hulle die oorblywende besittings daar laat aflaaai het. Hy is die volgende dag in die hospitaal dood. Sithole is daarvan oortuig dat die moordenaars sy neef vir hom aangesien het.

HENNIE SERFONTEIN

Rassisme, wanbestuur en diefstal in SARK, beweer woedende werkers

EERW FRANK CHIKANE - IN DIE SPERVUUR

DIE SUID-AFRIKAANSE RAAD VAN KERKE IS DIE LAASTE MAANDE IN 'N KRISIS VASGEVANG NADAT HY VAN SY WERKNEMERS GLO OP DIKTATORIALE WYSE AFGEDANK HET EN AANTYGING VAN WANBESTUUR EN DIEFSTAL DEUR 'N OUD-WERKNEMER GEMAAK IS. HENNIE SERFONTEIN HET DIE SAAK ONDERSOEK

Aantygings van die onwettige en onmenslike ontslag van werknemers, finansiële wanbestuur, diskriminasie en rassisme is vandeeweek teen die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke (SARK) gemaak.

Die laaste maande dreig 'n opstand onder werknemers. Dit is ontketen deur die "eensydige, ondemokratiese en diktatoriale" afdanking van 24 mense. Hulle is afdank as gevolg van nuwe besparingsmaatreëls deur die sekretariaat weens die vermindering van buitelandse befondsing. Die krisis is vererger deur 'n gewese finansiële amptenaar se aantygings van finansiële wanbestuur en diefstal binne die Raad en die traagheid van die sekretariaat om die nodige stappe te doen om dit te ondersoek en te keer.

Die hoofsekretaris van die SARK, Frank Chikane, en die administratiewe sekretaris, Francois Bill, word daarvan beskuldig dat hulle regstreeks vir die krisis verantwoordelik is omdat hulle uit voeling geraak het met die wense en grieue van hul werknemers.

Die bewerings van wanbestuur en die eensydige afdanking van personeel is vandeeweek ten sterkste deur Bill ontken. Hy sê daar was 'n gebrek aan kommunikasie en sekere foute is in die afdankings begaan. Dokumente wat vandeeweek in VWB se besit gekom het en onderhoude met werknemers het die volgende aan die lig gebring:

* 'n Rebelle deur die werknemers ná die afdanking van 24 mense einde Januarie vanjaar het die sekretariaat verplig om die afdankings terug te trek. Die laaste twee maande is onstuimige onderhandelings gevoer om vir die betrokke werkers 'n beter afdankingspakket te beding. Die gemoeedere het hoog geloop en bitter woorde het geval.

Die bitterheid oor die afdankings draai rondom die sekretariaat se beweerde diktatoriale optrede deur afdankingspakkete sonder konsultasie met die werknemers

aan te kondig.

Alle werknemers aanvaar dat die besnoeiing van personeel onafwendbaar was. Die groot beswaar is egter dat die sekretariaat die afdankings nie van die begin af met die betrokkenes en die direkteure onderhandel het nie en dat hulle eensydig daarmee gekonfronteer is.

Daar word veral kaspie gemaak daarteen dat die sekretariaat self besluit het watter werknemers in bepaalde departemente afdank moet word, sonder dat die meeste direkteure daarvoor geraadpleeg is.

* Dié krisis het nou tot gevolg dat die sekretariaat openlik van rassisme beskuldig word. Werkers verwys byvoorbeeld na die finansiële afdeling as die "tricalameral" omdat dit deur witmense, bruinmense en swartmense beheer word. Die werkers wys daarop dat geeneen van die "tricalameral" - wat sowat 'n vyfde van die personeel behels - deur die afdankings geraak word nie.

* 'n Gewese finansiële amptenaar van die Raad, Jaby Sithole, het die Raad geruk met 'n ope memorandum wat op 2 April aan alle werknemers gestuur is. Daarin maak hy bewerings van ernstige finansiële wanbestuur, diefstal van tjeks en kantoortoerusting en onbevoegdheid. Hy beskuldig die sekretariaat daarvan dat hulle traag was om op sy aantygings te reageer.

* Die spanning binne die Raad, veral rondom die bewerings van rassisme in die finansdepartement, het nou die punt bereik waar 'n spesiale dissiplinêre komitee aangestel is om beskuldigings van aanranding en laster teen 'n lid van die finansdepartement aan te hoor. Die beskuldigde, 'n swart vrou, is 'n direkteur van 'n departement, en die klaer 'n bruin vrou. Biskop Kozo Mgoja, die president van die SARK, was die voorsitter van die komitee wat die beskuldigde onbepaald geskors het.

* Frank Chikane het nou ook in die spervuur beland weens die hoë koste verbonde

aan die bou en beveiliging van sy weelderige huis in Soweto. Die beveiliging alleen kos R400 000. Werknemers is ongelukkig omdat hulle nie vooraf oor die projek gekonsulteer is nie.

Die vraag word ook gevra: Waarom is een man se veiligheid belangriker as dié van talle ander werkers wat daagliks aan fisieke gevaar blootgestel word? Is die weg van Christus dan nie juis die weg van die kruis nie?

* Die sekretariaat het 'n dringende interne ondersoek na Sithole se aantygings gedoen. Hulle het bevind dat sekere van Sithole se aantygings teen die direkteur van finansies, Mandy Chinasamy, ongegrond was, maar in 'n memorandum van Chikane aan die personeel word die beweerde diefstal en verdwyning van toerusting erken en 'n reeks nuwe beheermaatreëls aangekondig.

Een van die werknemers met begrip vir die probleme van die sekretariaat sê: "Die algemene sekretariaat is aan sy werknemers 'n skuldbydenis verskuldig en moet om verskoning vra vir die onsensitiewe, ondemokratiese en outoritêre wyse waarop besluit is om mense af te dank.

"Ons moreel is aan flarde. Die organisasie is verlam en ons is diep geskok omdat die SARK net so oneties teenoor sy werknemers opgetree het as die regering en die kapitalistiese base wat altyd om presies dieselfde rede op Christelike beginsels deur ons veroordeel is."

Geen werknemer was bereid om onder sy eie naam kritiek teen die sekretariaat uit te spreek nie. "Ons vrees vir ons loopbane. Sommige van ons wat besluite bevraagteken, word geintimideer en gedreig terwyl ander onder die voorwendsel van besnoeiing ontslaan is," sê 'n senior personeellid.

"Kyk wat het nou met Jabu Sithole gebeur," sê 'n ander met verwysing na die aanslag op sy lewe enkele dae gelede.

Ons verwerp aantygings, sê Raad

Die administratiewe sekretaris van die SA Raad van Kerke, Francois Bill, verwerp beskuldigings as sou die sekretariaat "eensydig en diktatoriaal" besluit het om werknemers af te dank. Hy sê dis onwaar en ongegrond.

Bill wys daarop dat die personeel al sedert die einde van 1989 gewaarsku is dat geldelike probleme die SARK in die gesig staar. Alle personeellede, direkteure en departemente is gevra om te besnoei waar moontlik.

Met verwysing na Sithole se beskuldiging, sê Bill sy aantygings is onwaar bevind. Daar is ook bevind dat hy self betrokke was by 'n finansiële ongerymdheid van R500.

Hy sê aan die begin van 1990 het die Raad die buitelandse skenkers gevra om 'n bedrag van R34 miljoen, maar slegs R22 miljoen is ontvang. Die gevolg is dat daar aan die einde van 1990 'n tekort van R2,5 miljoen was. Vir 1991 is R27 miljoen van die buiteland gevra en net R20,5 miljoen is ontvang.

"Die algemene sake-komitee het in die begin van die jaar besluit die personeel moet besnoei word. Ons het nog nooit met só 'n situasie te make gehad nie en het besluit om regsadvies in te win om die regte prosedures by die afdanking van werkers te volg.

"Die werknemers-organisasie is op 28 Januarie van ons voorgestelde pakket in kennis gestel en die name van die betrokke werkers is aan

hulle voorgelê. Die finansiële aspekte is met die organisasie bespreek," sê Bill.

Bill verwerp die beskuldiging van die werknemers dat hulle onsensitief behandel is omdat hulle geraadpleeg is nadat die pakket opgestel is.

Hy erken dat die afdankingsbriewe "tegnies verkeerd bewoord" was en dat dit daarom twee weke later teruggetrek is. Hy wys egter daarop dat ná al die konsultasies dieselfde 24 mense afdank is, hoewel met verbeterde voorwaardes.

Hy sê direkteure wat vra hoekom salarisse nie eerder besnoei is nie, is skynheilig. "Dieselfde direkteure wat ons in komitees hieroor kritiseer, rig aan ons private verthoë omdat hulle salarisse nie verhoog word nie."

Bill gee toe dat daar 'n gebrek aan kommunikasie tussen die sekretariaat en die werknemers ontstaan het, maar voeg by: "Daar is die gedurige gepraat oor demokrasie en konsultasie. Maar die feit is dat die nasionale konferensie en die uitvoerende bestuur beleidsbesluite neem wat die sekretariaat as hoofamptenare moet uitvoer."

"Diegene wat vir die SARK werk en nie van die stelsel hou nie, moet onthou dat die SARK aan die lidkerke behoort en nie aan die direkteure nie."

Politiek is soos rugby, sê Tshwete

DIE ANC-LEIER STEVE TSHWETE HET HARDE BENE GEKOU OP ROBBENEILAND. MAAR DIT HET NIE SIN OM VERBITTERD TE WEES NIE, HET HY AAN HENNIE SERFONTEIN GESÊ. DIE POLITIEK IS SOOS RUGBY, SPOT DIE RUGBY-GEESDRIFTIGE: JY VERWÂG DAT JOU TEENSTANDER JOU GAAN KARNUFFEL.

"Jy vra of ek bitterheid en haat oor die verlede het, weens dit wat aan my en miljoene swartes gedoen is? Beslis nie. "Dit is soos om rugby te speel. Jy weet: as jy in besit van die bal betrap word, gaan jy ongenadig hard neergesit gaan word. Jou opponent gaan beslis nie jou wang streel of jou hare kam nie."

Só gesels die 52-jarige Stephen Vukile Tshwete toe VWB hom uitvra oor sy herinneringe aan sy marteling en verguising in aanhouding en as politieke gevangene op Robbeneiland, en sy verbanning en vervolging in die vroeë jare van die United Democratic Front (UDF).

Hoe kry hy dit reg om vandag gemaklik met die polisie en sport-administrateurs te onderhandel en te gesels - die mense wat regstreeks vir sy verdrukking verantwoordelik was?

In die politiek moet jy weet - en verwag - dat as jou opponente jou uitvang, jy hel gaan kry. Hulle sal enigiets in hul vermoë doen om jou te breek.

Jy self mag nooit verbitterd raak nie omdat jy 'n hoër saak verteenwoordig. Jy begryp waarom hulle die dwase dinge aan jou en jou mense doen.

Maar die grootsheid van jou saak inspireer jou. Dit is die opperste [supreme] saak, dit is 'n meerderwaardige saak, 'n edele saak. Jy mag nooit afdaal tot die vlak van jou opponent nie - want dit is juis dié waardes wat ons beveg.

"Onderdrukking getuig van 'n minderwaardige moraliteit, 'n dierlike moraliteit.

Daarom het ek geen probleme om vandag met my oud-opponente te gesels en met hulle saam te werk nie. Ek weet dat dit wat nou gebeur, my standpunt van 30 jaar gelede finaal reg bewys - dat ons Suid-Afrika op 'n nie-etniese, nie-rassige grondslag moet bou."

Tshwete se verhaal die laaste vyf dekades weerspieël ook die verhaal van soveel ander swart Suid-Afrikers - en van die terugkerende ANC-leierskap. Dit strek van sy arm, kaalvoet en honger dae tot sy triomfantlike terugkeer as 'n toekomstige Minister van Sport.

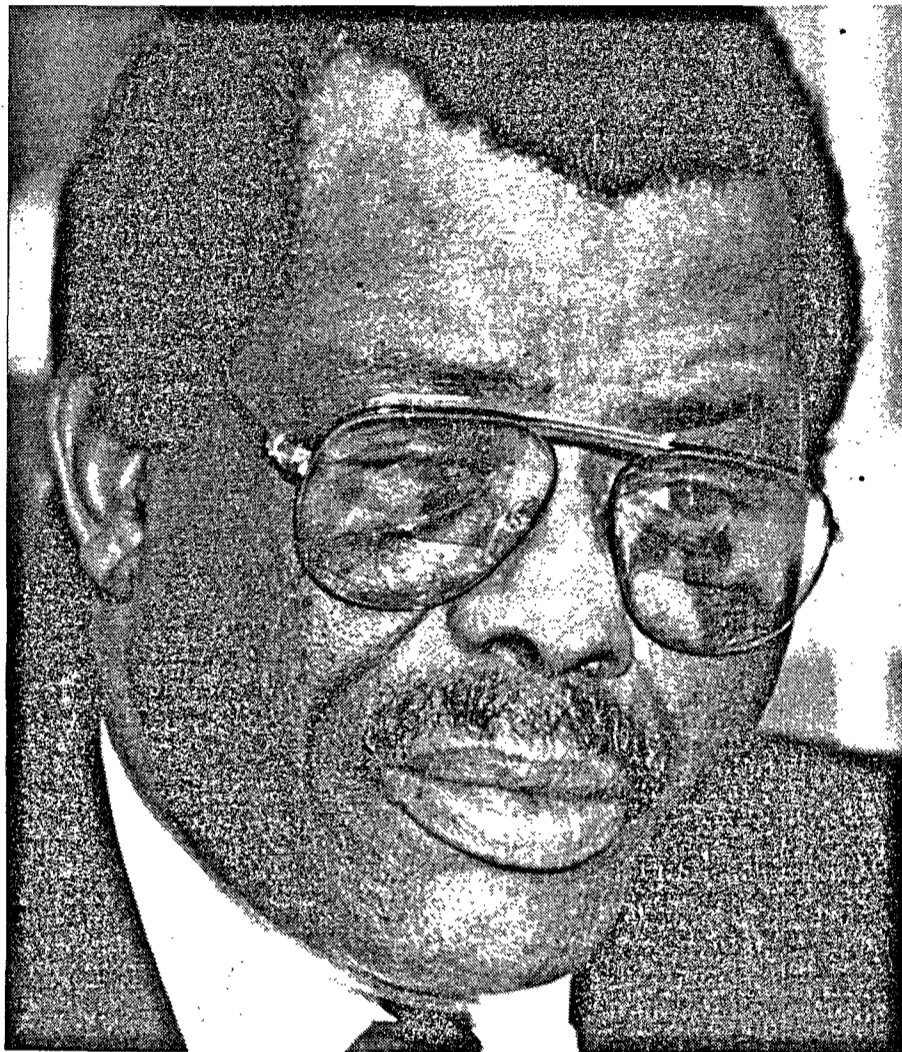
Kort ná Tshwete se geboorte in Springs verhuissuouers, trekarbeiders, na Peelton aan die buiteuyke van King-William's Town. Tshwete is in King William's Town en later in Oos-Londen op boër skool - en ontpop hom as 'n formidabele rugbyspeler wat slank in Grens se swart rugbyspan speel.

Die jong Tshwete word vroeg politiek bewus - teen die wens van sy ouers, wat wil hê dat hy predikant in die Congregational Church moet word.

Ná die verbanning van die ANC in 1960 word hy nasionale sekretaris van die pas gestigte African Student Organisation of South Africa (ASSA) - 'n ANC-front met Thabo Mbeki as sekretaris.

Tshwete se gewildheid in die sportwêreld van die Grens maak vir hom politieke deure oop en hy word sekretaris van die MK-opperbevel in die Grensgebied. Hy is in dié tyd betrokke by die werwing van MK-lede, die beplanning van sabotasie-aanvalle soos die opblaas van telefoonlynne, en bypamfletveldtogte met die oog op massa-mobilisasie.

In 1963 word Tshwete gevang, aangekla en in 1964 tot 15 jaar op Robbeneiland gevonnis. Ná sy vrylating in 1979 word hy vir twee

jaar verban na Peelton in Ciskei en kan nie werk nie.

Hy is later mede-stigter van die UDF en word deur die regering tot verbode besoeker in SA verklaar en kan slegs met 'n visa besoek word. Tshwete gaan weer "ondergronds" en spreek landwyd vergaderings toe.

Op 'n dag in Oktober 1985 loop hy bom by sypase buis in vier veiligheidspolisiemanne vas. Maar toe bulle 'n dronk vriend aanrand wat hom besoek het, vlug Tshwete by die agterdeur uit. Met 'n vals paspoort in die naam van Mafa Mfazwa verlaat hy Suid-Afrika deur die Maseru-grenspos.

Hy word in Lusaka tot die NEC verkies en sy vrou, Pamela, en twee kinders, Yonda en Mayiblome, sluit hulle by hom aan.

Die kinders is nou albei in King William's Town op skool - die seun in die hoogaangeskrewe private skool Dale College en die dogter in die boër skool Kafrarian.

Pamela beklee 'n tydelike pos in Kaapstad as gemeenskapsgeondheids-beampte, en Tshwete werk as hoof-organiseerder vanuit Johannesburg om die ANC-organisasie op dreef te kry.

Maar intussen is die gemoedelik vriendelike Tshwete, oud-"terroris" en politieke gevangene, besig om groot aansien te verworf - veral ook onder konserwatiewe rugby-liefhebbers - danksy sy suksesrol in die strewe om sportliggame verenig te kry.

Dié rugby-fanatikus, wat eens dokter wou word, vind ontspanning in klassieke musiek: "Gee vir my Mozart en Beethoven en ek kan myself ure lank van die wêreld afsny."

Hier volg enkele flitse uit sy ervaringe wat hy aan VWB vertel het:

Hoe was jou skooljare in King William's Town?

Ons was arm en het bitter swaargekry. My eerste gewaarwordinge as jong seun was dat die lewe van swartmense hel was en dié van blankes hemel.

Ons het oopmond van die verwondering die jong blanke kinders aangegaan wat met hul pragtige uniforms na hul ruim geboude skole op pad was.

Ek is kaalvoet skool toe. Klere kon my ouers nie bekostig nie. Van 'n mieliemeelsak het my ma 'n soort jurk geprakseer. Dikwels nadat ons deur vol spruite moes beur, moes ons ure lank sopnat van die reën op koue sementvloere sit. Soggens is ons baie keer sonder kos weg en as ons die middag 'n aantappel met mieliemeel te ete kon kry, was ons gelukkig.

Het julle met die jong wit kinders gespeel?

Daarvan was daar geen sprake nie. Hulle was wat ons betref bo-menslike wesens, onaanraakbaar. Ons kon nie eens hul hande skud nie.

Die kinders van die blanke winkelier op Peelton was elke vakansie daar. Sou een van hulle maar net met ons praat, was dit 'n groot eer vir ons. Maar die patroon was deurgaans: hulle aan die ander kant van die toonbank en aan dié kant ons swart kinders wat iets vir 'n sikspens kom koop en verwonderd na al die ryk goed op die rakke kyk, dinge wat ons ouers nooit kon bekostig

tig nie.

Maar wanneer daar blankes in die winkel kom, is hulle na 'n sekere deel van die toonbank waar swartes dit nooit sou waag nie, en natuurlik eerste bedien.

Vertel iets van jou eerste jare op Robbeneiland.

Ons het met 'n trein in die Kaapstadse hawe aangekom - geketting en geboei. Ons is met sambokke geslaan en op die boot gejaag.

Dit was bitter swaar jare. Daardie winter in 1964 was die koudste in jare, met sneeu op die berge. Baie van ons het nie truië of skoene gehad nie, en die kos was uiters sleg en baie min.

Boonop was ons elke uur van die dag blootgestel aan fisieke mishandeling.

Wat bedoel jy?

Ons is met pikstele geslaan. Sommige mense is dood van die aanrandings.

Was daar enige rede voor?

Hoegenaamd nie. Wanneer ons soggens uit ons selle kom, het die bewaarders ons soms in 'n lang ry ingewag op pad kombuis toe om te eet. Hulle was met pikstele, grawe en knuppels bewapen en het ons na willekeur geslaan.

As jy siek word, was dit nog erger. Hulle laat jou poedelkaal uittrek en ure lank bibberend staan en wag totdat die dokter uit Kaapstad aankom.

By die steengroef, waar ons dag ná dag op ons leë mae met 60 pond-hamers moes klippe kap, is ons soos die slawe van ouds met knuppels en sambokke geslaan en gedryf.

Soms kry 'n bewaarder 'n bevlieging. Dan beveel hy 'n gevangene om 'n gat te grawe en begrawe hom dan daarin totdat net sy gesig uitsteek. Dan laat hy hom vir die res van die dag daar nadat hulle in sy gesig gepis het.

Die bewaarders wou aan ons bewys dat ons hulle en die elemente nie sou oorleef nie. Baie is daar begrawe.

Andere van ons is beseer. Kyk hier na die merke aan my been: dis die letsels van klippe wat op ons geval het.

Hoe lank het dié onmenslikhede geduur?

Tot in die vroeë sewentigerjare. Hulle wou die lewe vir ons so moeilik moontlik maak as afskrikmiddel teen diegene wat apartheid wil beveg.

Sommige bewaarders het openlik gesê hulle laat ons ly sodat ons nie weer sal wil terugkeer nie. Julle moet vergeet van vryheid, julle sal nooit jul sogenaamde vryheid sien nie. Dit is 'n witmensland - en 'n witmensland sal dit bly, het hulle gesê.

Maar ons het daarin geslaag om briewe uit te smokkel sodat die wêreld kan weet ons word stelselmatig uitgemoor. Deur internasionale druk het sake later baie verbeter.

Hoe het dinge verander?

Stadigaan het sake tussen ons en die bewaarders merkwaardig verbeter. Ons het ontdek dat, hoewel hulle almal Afrikaanse rassiste is, sommige van hulle tog 'n diep menslikheid openbaar het. Interaksie en gesprek oor gemene sake - soos rugby - het daartoe gelei dat van hulle ons stillettjies gehelp het, koerante ingesmokkel het, gewaarsku het oor verrassingsbesoeke aan die selle.

Sommige het selfs die ANC ondersteun. Daarom was Robbeneiland 'n uiters belang-

Flora rus weer ná 250 jaar

TOE DIE STOFLIKE OORSKOT ONLANGS OPGEGRAWE IS VAN 'N VROU - VERMOEDELIK 'N SLAAF - WAT 250 JAAR GELEDE IN DIE SLAWELOSIE OP VERGELEGEN BEGRAWE IS, HET DIE HUIDIGE WERKERS OP DIÉ HISTORIESE LANDGOED HULLE ONMIDDELLIK MET HAAR VEREENSELWIG. DIE VROU MOES 'N NAAM KRY - "FLORA" - EN 'N ORDENTLIKE BEGRAFNIS. VANDEESMAAND IS SY TOT ALMAL SE VERLIGTING TER RUSTE GELÊ. CHRISTELLE TERREBLANCHE SKRYF OOR DIÉ AANDOENLIKE BEGRAFNIS EN OOR DIE HISTORIESE BELANG VAN DIE ARGEOLOGIESE OPGRAWINGS WAT NOU OP WILHEM ADRIAEN VAN DER STEL SE OU LANDGOED GEDOEN WORD

Hoe "Flora" 250 jaar gelede aan haar einde gekom het, is niemand seker nie. Waarom sy daarna onder die pas herteelde vloer van die slawelosie op die historiese landgoed Vergelegen begrawe is, bly ook 'n raaisel.

Maar die werkersgemeenskap op dié historiese landgoed het 'n sug van verligting geslaak toe sy vroeër vandeemaand finaal en "behoorlik" volgens Christelike tradisie ter ruste gelê is - midde-in die argeologiese opgrawings van die slawelosie, wat 200 jaar gelede gesloop is.

"Hoe moet ons weet of hulle haar nie lewendig begrawe het nie," sê Martha Maartens, bejaarde inwoner van die plaas wat ook daar gebore is. "Die geraamte was iets wat g'n mens te wagte gewees het nie. Nou weet ons nie of ons vir haar 'n grafsteen moet maak nie."

Maartens was een van 'n afvaardiging van 15 vroue van Vergelegen wat Anne Markell kom sien het oor die ontdekking in Desember verlede jaar van 'n vroulike geraamte in die middel van die ou slawelosie wat Wilhem Adriaen van der Stel in 1700 op sy landgoed laat oprig het. Hulle wou weet wie en wat die vrou was, en of Anne haar beendere gaan "verkoop" en of hulle haar nie liefies maar weer moet begrawe nie.

"Het sy 'n naam?" het hulle gevra. "Nie? Dan moet sy 'n naam kry." Die volgende dag was hulle terug met 'n naam: Flora.

Dr Anne Markell is die direkteur van die Vergelegen-projek, 'n historiese argeologiese navorsingsprojek wat op die slawekultuur aan die Kaap konsentreer.

As nagraadse antropologie-student aan die UC Berkeley-universiteit in die VSA, het sy in die sewentigerjare kennis gemaak met die nuwe argeologiese dissipline en "gehoek" geraak. Sy het die meeste van die opgrawings oor slawekultuur in die Amerikaanse Suide meegemaak voordat sy verlede jaar na Suid-Afrika gekom het. Nou wil sy graag hier bly.

"Ek is self maar baie lugtig om lyke op te grawe," sê Markell. In Amerika, verduidelik sy, is dit selfs vir argeoloë teen die wet om geraamtes uit te haal omdat dit op grafskending neerkom en 'n gelaide politieke kwessie is. "Ons kon dit ontbloot, maar nie verwyder nie," sê sy.

"Maar toe ek die plaasgemeenskap raadpleeg, was hulle gretig dat Flora vir navorsing opgegrawe word - mits sy weer begrawe kon word." Markell het inwoners van die plaas opgelei om haar met die pynlik akkurate opgrawings te help.

"Einde Desember was Flora eger nog nie terug van die laboratorium soos belowe is nie. En toe ek eers einde Januarie van 'n besoek aan Amerika terugkeer, het die werkers afsydig geraak teenoor my. Dit is nooit uitdruklik gesê nie, maar ek het gewéet: Flora moet terugkom en 'behoorlik' begrawe word."

Omdat 'n Anglikaanse priester nie vir 'n diens op 'n Saterdag - wanneer die werkers van diens is en hul kisklere kan dra - gereël kon word nie, het 'n "gelowige vrou" van die plaas self die diens op die argeologiese terrein namens die sowat 40 werkers behartig.

"Ons het 'n paar 'hiempies' gesing en die Onse Vader gebid," vertel Maartens terwyl sy onder die eikebome Krismisrose vir die herehuis voorberei. "Die diens was nogal mooi en lekker en baie hartseer. Ons het baie gehuil."

Die preek het gehandel oor die feit dat Flora 'n vrou was - waarskynlik 'n slawevrou - wat op dieselfde grond as die huidige inwoners geleef het. "Daar is gesê dat sy in dieselfde veld gestap en dieselfde blomme gepluk het as die mense wat vandag daar woon. Dit is duidelik dat die mense hulle 'kultureel' en 'histories' met haar vereenselwig," sê Markell.

"Dit was amper asof Flora nuutgebore was," sê Maartens.

Hoewel die ontleding van Flora se oorskot nog nie afgehandel is nie, blyk dit dat dit geen besliste antwoord gaan oplewer wat haar herkoms betref nie. "Baie kenners verskil van my, maar ek glo nie ras kan op grond van 'n skelet bepaal word nie," sê Markell.

"As sy 'n Christen was, is daar dalk 'n verslag van haar dood en selfs waar sy begrawe is. Soos in die Christendom is sy oos-wes begrawe - maar al wat ons weet, is dat haar status waarskynlik slaaf was, dat sy ten tyde van haar dood tussen 50 en 60 jaar oud was en dat sy ernstig aan gewrigsonsteking gely het. Haar tande was nog perfek, wat dui op 'n hoë persentasie vis in die destydse dieet," sê Anne. Volgens historiese

DIE WERKERS VAN VERGELEGEN SAAM MET ANNE MARKELL

dokumente het Van der Stel 'n deel van Valsbaai as eie visvanggebied geproklameer - bepaald om slawe te voer.

Flora kan só help om geskifte uit die 18e eeu oor die slawe se lewenswyse te staaf of te weerlê - een van die vernaamste benuttings van die ontdekkings van die historiese argeologie. Die argeologiese bevindinge word met dokumente en geskifte vergelyk om die akkuraatheid daarvan te toets. Dié vorm van argeologie het sedert die veertigerjare veld gewen en in Amerika en ander eertydse kolonies vertak om meer omtrent veral die magsverhoudinge rondom slawerny te wete te kom.

Hoewel die historiese argeologie reeds in Suid-Afrika toegepas is, sê Markell die Vergelegen-projek is die eerste volgehoue langtermyn-projek van 'n vergelykende aard. "Wat dit uniek maak, is dat dit bepaald op die slawekultuur toegespits is en ons dit met soortgelyke navorsing in Virginia, Amerika, gaan vergelyk."

Oor die belang van die projek vir Suid-Afrika sê Markell: "Dit handel oor die belang van 'people's history'. Baie Suid-Afrikers kan hul voorvaders terugvoer na geforseerde immigrasie en daar is

baie mites daarom gebou, dikwels deur die politiek besiel. Dié soort argeologie is een manier om mense se geskiedenis aan hulle te help teruggee, hoewel ek nie weet of hulle dit wil hê nie.

"As simbool is die geskiedenis baie kragtig, maar as mense dit nie kan gebruik nie beteken dit min. Die punt is dat historici heelwat oor die slawe se aandeel in die geskiedenis skryf wat onjuis is. In Amerika het ons opgrawings en navorsing gewys dat baie van hul feite verdraai is - maar daarin is ook 'n waarheid geleë.

"Flora se begrafnis het my baie laat dink: of dié werkers se bewuste geskiedenis terugstrek tot hul slawe-voorvaders of nie, hulle het na die begrafnis gekom met 'n enorme belangstelling en 'n geweldige mededoë oor die omstandighede rondom haar dood - want dit is hulle geskiedenis. Dit was iets van hulle grond en dit was tasbaar.

"As ons daarom kan wegdoen met sommige van die leuens en 'n bietjie nader kan kom aan die manier waarop mense se werklike mags- en status-verhoudinge ineengeskakel het, kan dit van hulp wees in die volgende ronde." Hoe het dit gekom dat Flora in die middel van die slawelosie be-

grawe is, terwyl daar 'n uitgebreide slawe-begraafplaas was? Daarvoor kan mens net raai, sê Markell. "Toe ek 'n nuwe houtkis (sy is oorspronklik in 'n Westerse houtkis begrawe) in Soutivier gaan koop, was die verkoopmense glad nie verbaas nie. 'Landelike mense' het soms dié gebruik gehad, het hulle gesê.

"Ek het alles oor slawe- en Afrika-begrafnisse begin lees wat ek kon vind. Dit lyk asof mense in Wes-Afrika wat onnatuurlik dood is, op ongewone plekke begrawe is. Ek dink dit was 'n teken van respek jeens Flora, wie sy ook al was."

Markell is nie seker of sy van die oorblywende slawe-grafte gaan opgrawe nie omdat sy nie haar navorsing op die fisiologiese wil toespits nie en veral omdat sy meen die werkmense van die plaas sal dit as "onsensitief" beskou.

"As dit nodig is, sal ek eers die werkers moet vra - want vir hulle het die plaas baie meer betekenis as wat dit ooit vir ons of die eienaars kan hê," sê sy. Die grootste deel van die oorspronklike begraafplaas is in die vorige eeu deur nuwe eienaars gelykgestoot en die geraamtes verwyder.

Slawe-lewe word *blootgelê* op Vergelegen

DR ANNE MARKELL

'n Paar potskerwe, hoenderbene, patroondoppies, 'n kanonkoeël en muntstukke kan eersdaags dalk boekdele help skryf oor dele van ons geskiedenis wat tot dusver weens 'n gebrek aan inligting onderworpe gebly het aan mites en stereotipes. Dit is die doel van 'n driejaar-lange argeologiese projek op die landgoed Vergelegen by Somerset-Wes naby Kaapstad wat deur Anglo American gefinansier word.

"Die maatskappy wil graag hê dat die publiek bewus gemaak word van die plaas se historiese belang," sê Genevieve Faure van die Vergelegen-bestuur. "Ons wil die plaas binnekort ook vir die publiek oopstel." Die landgoed van 3 000 hektaar word vir vee- en wynboerdery gebruik en die opgeknapte historiese biblioteek word vir konferensies beskikbaar gestel. Die ANC het al daarvan gebruik gemaak.

Vergelegen, tussen Valsbaai en die Hottentots-Hollandberge, is in 1700 aan Wilhem Adriaen van der Stel - die seun van Simon van der Stel en sy opvolger as Goewerneur van die Kaap - toegeken vir landbou-doeleindes. Van die heuwel langs die plaas kon skepe van Indië op pad na Europa heel eerste gesien word en volgens geskryfte het Van der Stel 'n wag daar gehou om eerste sy landbou-produkte in die hawe te hê. Sy onderdane - veral die vryboere - het dié wanpraktyk te midde van ander vorme van begunstiging, asook oorproduksie ná die aankoms van die Hugenote, met argwaan bejeën. Dit het gelei tot Adam Tas en andere se opstand en uiteindelik tot die VOC se uitsetting van Van der Stel.

Volgens dokumente het dit die sloping van die herehuis op Vergelegen beteken, hoewel dit vandag nog onseker is of dié spogvoorbeeld van die Kaaps-Hollandse boustyl die oorspronklike is of nie.

Die res van die opstal het bestaan uit die slawelosie, 'n watermeule, 'n opsigtershuis en 'n duiwehok. Later is 'n hoefsmid en 'n leerlooier bygevoeg.

Dié terrein in 'n asemnemenend mooi omgewing is deur die Universiteit van Kaapstad se argeologie-departement gekies vir navorsing oor die slawekultuur aan die Kaap. Dr Anne Markell, direkteur van die projek en 'n kenner op dié gebied in Amerika, sê dié soort historiese argeologie word omskryf as die argeologie van koloniale interaksie - tussen inheemse volke, slawe en setlaars. Dit word net op eertydse kolonies toegespits.

Dit verskil van die prehistoriese argeologie in die opsig dat dit hand-aan-hand met die geskrewe geskiedenis nagevors word.

"In vergelyking met die geskrewe geskiedenis kan 'n mens sien wat uitgelaat is, tussen die lyne lees om akkuraatheid te bepaal en 'n beter idee te kry van wat werklik gebeur het in teenstelling met wat die geskryfte sê," verduidelik Markell.

"Almal het byvoorbeeld geëet, hul vleisbene saam met die vullis uitgegooi en goed gebreek. Dié materiële oorblyfsels gee 'n goeie blik op die werklikheid." Markell beklemtoon dat sy nog lank nie begin het om haar vondse te interpreteer of om dit met Amerikaanse vondse en gevolgtrekkings te vergelyk nie, hoewel dit uiteindelik sal gebeur.

Sy is feitlik klaar met die slawelosie, wat minstens 150 van Van der Stel se 200 slawe moes huisves en het al begin om die watermeule op te grawe, waar mense blykbaar ook gehuisves is. Sy wil graag, indien toestemming verleen word, ook die opsigtershuis navors, "omdat dit 'n goeie vergelyking tussen die slawe- en 'n laerklas-lewenswyse sal kan oplewer".

"Voorlopig kan ek sê ons kry dieselfde soort getuienis as in die Amerikaanse Suide. Die porselein, erdeware en ander gebruiksgoedere is dieselfde as dié wat in die herehuis gebruik sou gewees het," sê sy. "Daar is geen artefakte wat 'n mens sou kon laat sê 'A, slawe' nie." 'n Groot probleem is dat die slawelosie in 1800 gesloop is. Die puin is boonop destyds weggekarwei en daarmee saam die huisafval. Wat egter help, is dat die vloer van die losie omstreeks 1750 met 'n nuwe laag gelykgemaak is. Heelparty artefakte is in dié laag gevind.

Die vrou "Flora" is onder dié laag gevind, toe die uitgrawers op 'n "grondvlek" afkom. Markell het gehoop het dit dui op 'n "wegsteekholte" soos in feitlik alle slawehuise in Amerika gevind is. Dié wegsteekholtes het "goeie" porselein en hele hoenderkarkasse bevat - goedere wat uit die herehuis "verdwyn" het.

Markell sê dit vertel baie van die verhouding tussen slaaf en meester. "Ons interpreteer dit as 'n soort verset. Mense vra dikwels waarom die slawe nie meer in opstand gekom het nie - maar hulle hét op hulle manier."

Sy hoop soortgelyke bewyse van die slaaf-meester-verhoudings en die kultuur wat dit uiteindelik gedikeer het, sal deur die opgrawings op Vergelegen opgelewer word.

"Voorlopig het die ooreenkomste met Amerikaanse navorsing min te doen met ras," sê Markell. "Die ooreenkomste is geleë in die magsverhoudinge en statusverskille van die slawe teenoor die meesters en in die groepsformasie binne eie groepe. Min van ons navorsing dui op werklike kulturele minderwaardigheid en 'n onbeskaafde lewenswyse by slawe," sê sy. "Dit lyk asof die slawe op die plaas hulle met houtwerk en pottebakkerie besig gehou het. Hulle het egter beslis ook gedrink. Daar is baie wynbottels."

Een van die mites wat Vergelegen wel blyk te staaf, is dat slawe ongeag afkoms, geloof, kultuur of status saam in oorbevolkte geboue ingeprop is en teen wil en dank moes saamleef. Min of geen aanduidings van "boeie en kettings" en "kulturele wapens" is egter gevind.

Die langwerpige losie was 120 voet lank en in drie gange verdeel met pilare en balke. Die gange aan die kant is in kamers opgedeel en die middelgang is waarskynlik vir gemeenskaplike bedrywighede gebruik. Minstens 150 slawe moet in die sowat 22 kamers gewoon het.

Markell sê die gebou is van groot belang, omdat die boustyl nog nie voorheen in Suid-Afrika gemeld is nie. Die volksboukundige argitektoniese vorm, die "Ioshous", was egter in die 17e en die 18e eeu baie gewild in Nederland.

ter suide

Vyf veiligheidspolisiemanne keer 'n beangste man van Alexandra vas. Hier kom groot moeilikheid, besef die kêrel. "As jy vir ons kan sê watter een van ons vyf het 'n glas oog en watter oog is dit, sal ons jou laat gaan," sê hulle vir hom. Die man wys dadelik na die middelste polisieman se linkeroog. Die polisiemanne was verstom. "Hoe het jy geweet?" vra hulle. "Daardie oog het my met soveel menslikheid aangekyk," antwoord die man.

So van veiligheidspolisiemanne gepraat. Ná al die gedruis oor grys skoene in die hof dié week en sou dit lasterlik wees om te sê 'n mens dra dit al dan nie, stap ses veiligheidspolisiemanne Dinsdagoggend Vrye Weekblad se kantoor binne met 'n lasbrief om die kantoor deur te soek. (Ja, alweer!) En elkeen van hulle het 'n paar grys skoene aan...

Nie een van die vrugbaarste debatte in die geskiedenis nie, dié aanval wat André du Toit, professor in filosofie wat homself steeds 'n "Stellenbosse andersdenkende" noem, op Sampie Terreblanche, Matie-professor in ekonomie, gemaak het.

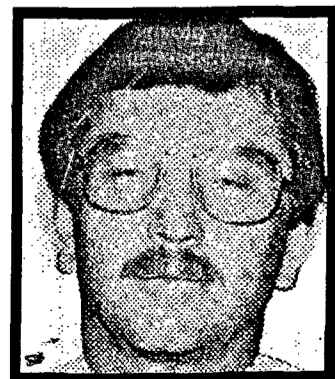
In 'n ope brief in Die Suid-Afrikaan skryf André oor Sampie se belydenis in die boek *Afrikaners tussen die tye* hoe verkeerd hy was toe hy 'n NP-voorbok op Stellenbosch was en die sogenaamde oorbeligtes (soos André en Johan Degenaar) afgetakel het.

André sê Sampie se "herhaalde mea culpas" laat hom "orvergenoeë". En hy skryf: "Waarom is ek byvoorbeeld dan nie meer in my skik met jou nuwe insigte en bekennisse nie? My gevoel is: só maklik kan alles tog seker nie afgemaak word nie. Twintig jaar het ons op Stellenbosch hieroor stryd gevoer, en nou kom jy tjof-tjaf en sê net, sorry dit was alles 'n ligte mistykje - en daar gaan ons almal saam op weg na die nuwe Suid-Afrika..."

Nee a, André. Al is jy ook hoe bitter teen Sampie se vroeëre rol op Stellenbosch, jy ken die man beter as om te sê vir hom was sy breuk met die NP-establishment net 'n ligte mistykje. Sampie se woorde en dade sedert sy ommeswaai was konsekwent en het 'n belangrike rol gespeel in die verdere ontmaskering van die NP-establishment. En André gaan voort: "Vir 'n skuld belydenis om sin te hê, moet dit nie te maklik wees nie. Dit moet verdien word. Dit moet konsekwensies hê." En dan gaan hy voort en probeer Sampie heeltemal in 'n hoek in

verf waar hy skuldig is wat hy ook al sê of doen. Is daar dan só min plek op die brokkie hoë morele grond waarop jy sit dat daar vir niemand anders plek is nie, André? Wat wil jy moet Sampie doen - sy klere skeur, as op sy kop strooi en van die Ou Hoofgebou se dak afspring?

Dit geniet aandag, sê 'n politikus gewoonlik wanneer iemand hom oor 'n lastige ding vra en hy eintlik van plan is om gou iets daaraan te doen nie. Dit geniet aandag, sê Kobie Coetsee by navraag oor wanneer ons eendag fliks op Sondag mag sien. Intussen lyk ons Sondagande maar fliks op die SAUK en M-Net en moet soms ons jong kinders bed toe stuur as daar te veel vloekwoorde of naaktheid is. Darem maar jammer Ster-Kinekor behoort nie aan die Nasionale Pers of die staat nie, dan het ons lankal ná kerk Sondagand gaan fliks.

Vir dié TV-kykers wat vandeeweek gewonder het hoe lyk die BSB-grootbaas, Joe Verster, nadat die SAUK hom dié week gekamoeifeer het, hier is sy foto.

The heart of the matter

BRITISH DIRECTOR NICK BROOMFIELD SET OUT TO FILM AN INTERVIEW WITH THE LEADER OF THE AWB, EUGENE TERREBLANCHE. IN THE END THE QUEST FOR THE ELUSIVE INTERVIEW BECAME THE MAIN FOCUS OF THE DOCUMENTARY *THE LEADER, THE DRIVER AND THE DRIVER'S WIFE* WHICH HAS JUST BEEN SHOWN ON BRITISH TELEVISION. REVIEWERS WERE CONFUSED AND INFURIATED BY THE "STREAM OF CONSCIOUSNESS" STYLE - BUT THEY MISSED THE POINT, WRITES KATHRYN BORAIN FROM LONDON

On the streets of Ventersdorp, the town clerk tells a joke: "What's prettier than a pretty woman?" The camera crew retreat into a wary silence.

"A pretty woman sitting good... I mean bad." The man leers into the camera.

"I don't get it," someone ventures. "Ag, no man. You see, a woman is a pretty thing. There's nothing prettier than a pretty woman, but a pretty woman sitting BAD." The man looks hopefully at his audience.

What do you say to a joke like that? Disgusting? Not really. Pathetic? Perhaps. Unbelievable? Only in the New York sense of the word: defying classification. Resistant to meaning. This was the major criticism of the film about Eugene TerreBlanche and the AWB shown on British television last week. *The Leader, the Driver and the Driver's Wife* - the homage to British director Peter Greenaway being confined to the title - confused and infuriated reviewers with its "stream of consciousness" style. "Watching the film," one said, "was a bit like being taken to see *Waiting For Godot* without having done the homework."

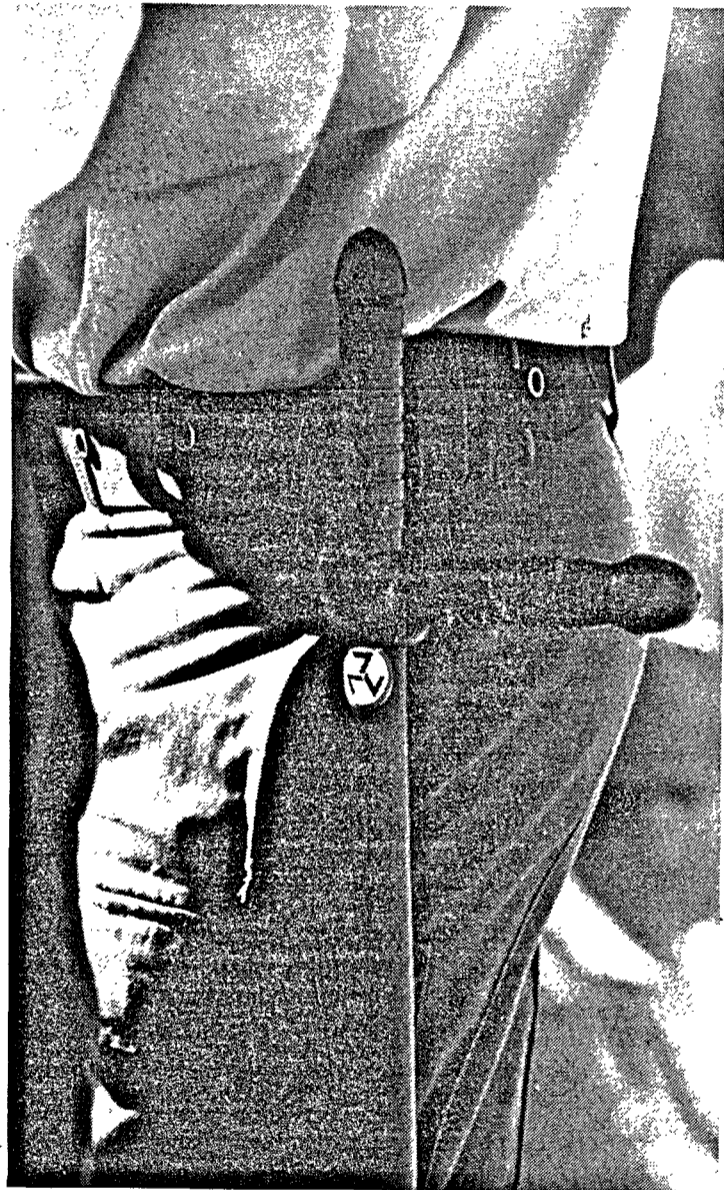
Billed as "the full story of a documentary doomed", the film is constructed around the quest for a continuously elusive interview with TerreBlanche. Director Nick Broomfield's extraordinary talent, however, is to know that the grail is, in fact, the journey itself. Waiting for Eugene is a gruelling game in which nothing is certain.

But slowly and imperceptibly the hard-line soul of these Afrikaners is unravelled - to expose that the skeins which bind it, are all. There is no centre. The interview, when it finally happens, is a blowtorch affair during which The Leader excoriates the crew for being five minutes late. According to TerreBlanche's driver, JP Meyer, it is "the worst bloody interview I've ever seen".

Back in London, the reviewers longed for a journalist that "you can rely on to show up on time and get his head kicked in with dignity".

They also wondered whether the tragic sympathy these people evoked was a good idea.

But Broomfield knew what he was doing. Posing as a bumbling amateur, he managed to circumvent the usual performance this dissolute, sweaty fringe normally

parades for the Press. At a braai with which the AWB welcomes the crew they are asked: "So what did you come here to get?"

"I dunno," Broomfield replies. "Just to look and see."

"Ag, no man, you've come all the way from England. What did you want to get? To see if we wear pants?"

The director refuses to be drawn, until he starts to establish a relationship with The Driver and his Wife, Anita. Disarmed by their disingenuous hospitality, Broomfield at last has a foil for the bait-the-patriarch plot. JP becomes the crew's partner in desperation.

A week before Broomfield arrived in town, JP had been released from jail. His crime, it appears, was to help "the best human being in the whole world", Piet Rudolph, procure his arms and explosives collection. His next crime, it transpires, would be to

help a film crew get an interview with his Leader. In the process, the crew gets access to the soul of a man on the verge of a nervous breakdown.

And this is the stuff that family murders are made of. Abused by his leader, betrayed by Piet Skiet, who abandons his hunger strike and enters into a public agreement with the government, JP has little to hold onto. Shattered, finally, by the vitriol spewed all over him in the wake of the disastrous interview he has tried so hard to engineer, JP resigns from the AWB.

Within hours his white BMW with the triple-seven number plate is taken away. The Director wants to know what's going on. He manages to calm the peripatetic energy of his erstwhile consort long enough to ask him a few questions.

"What are you going to do now?"

"I dunno. Work on the mines."

"What does your wife think?"

"Doesn't she look happy? She's a Boer woman. She'll go along with whatever I decide."

At this point Broomfield, unwittingly, unravels that last skein.

"But I thought she ruled the roost?" JP is forced to look into the abyss of his soul.

"You're just trying to break me down now." The void of his disintegrating identity threatens to engulf him. With Herculean effort, he pulls himself from the precipice and banishes the vertigo.

"Let's just stop it now," he turns away from the camera, eyes tearbright.

Two days later, after consultations with his friends in the AWB - some of which take place while preparing fresh batches of teargas at the kitchen table - JP is in some way reconstituted. But the rupture which Broomfield believed had the potential to transform a white supremacist into a New South African, only confirms JP's hardline position.

"I don't think of myself as great a man as Piet Rudolph, but I'm prepared to take his place. And the one thing I'm quite sure of is: I'd choose my targets better. I'm not sure, but I feel the climate is ripe for human life to be taken. We might just have to kill the enemies of our folk - like Vlok, FW, Mandela."

JP had finally got the line right - the outrageous, chilling bombast of right-wing extremists. The known barbarism of a braindead culture.

But he'd already revealed a heart that beats to a rhythm that echoes throughout the country, and penetrates every community. The dominant refrain of the patriarch at large.

In the opening scene of the film, TerreBlanche tells his supporters a joke: "And what can this old Xhosa Mandela offer us?"

"Perhaps Winnie Mandela's wig for De Klerk's bald head?"

"And how would De Klerk look in Winnie's wig?"

"He'd probably look just like he is - all mixed up!"

This preoccupation with sexual prowess and a raw gender determinism, betrays their most fundamental paranoia. The worst sin is not being colour-blind, but gender-blind. TerreBlanche is less concerned whether De Klerk is a "wit kaffer" than whether he is a man. A strong-armed position that, wouldn't be lost on Winnie Man-

dela herself. And to ensure that men remain men it is essential to keep your women untainted by the satanic prose of the new world order. Bind them to you, instead, through fear and loathing.

More insidious for me, then, was the drunken encounter with the town clerk and his friends. After a rabid brandy and coke discussion about how Aids will (God willing) decimate the black population, the boys move on to more serious matters.

"Blacks are going for white women now and this is where the war is going to start, I'm telling you. Did you ever see bullets fly? Did you ever? I've got three daughters... and if a black ever tries to touch my daughter, I'll shoot the whole lot out."

These threats, unlike JP's, are more real. JP is more likely to excise the sweet Anita and his son, than go maiming and killing at random. The other extreme of the same pathology. But it is always the muddy violence that erupts on the frayed edges of consciousness that is more terrifying.

And it was one of these frayed edges that the final interview with TerreBlanche exposed.

"Who was so important that you were five minutes late? He must be a helluva important man. Who was it?"

"Well, I think, um, we were getting some tea."

"Oh that's good. Excellent. Tea, dinner is better than a man. I thought you'd used up my time for somebody else!"

Nothing is more dangerous than a crumbling patriarch looking into the void. But to ignore these people's own humanity would be to deny our own reflection in that tangled skein of banality and pathos.

The political philosopher Antonio Gramsci wrote that the old is dying and the new cannot be born. And in the interregnum, a host of morbid symptoms will be spawned. But if one is to impart any meaning to *The Leader, The Driver and The Driver's Wife* it must be that it forces us to recognise those morbid symptoms as our own. They are part of our culture in a more profound and central way than the grotesque buffoonery suggests.

Those morbid symptoms are the interregnum between birth and death.

Something called life.

Cultural boycott comes to the vote

AT A MEGA-MEETING OF LOCAL AND INTERNATIONAL ARTISTS AND CULTURAL ORGANISERS IN LOS ANGELES NEXT MONTH A DECISION WILL BE TAKEN ON WHETHER THE CULTURAL BOYCOTT SHOULD BE CONTINUED OR NOT. ONE OF FEW DISSENTING VOICES IN THE PROGRESSIVE MOVEMENT WHO HAS HAD THE

COURAGE TO CALL FOR AN END TO THE BOYCOTT

IS MIKE VAN GRAAN, DIRECTOR OF THE CAPE TOWN-BASED COMMUNITY ARTS PROJECT AND CO-ORDINATOR OF THE THEATRE ACTION GROUP.

HE TOLD ANDREA VINASSA THE REASONS WHY HE HAS MADE THIS CALL

The fate of the cultural boycott is in the hands of 400 - mostly foreign - artists, who will next month decide whether we can enjoy Sting, Joan Armatrading, Queen, Eric Clapton, et al live in person at our local stadium, or whether we should be satisfied with their CD's for a while longer.

Vociferous boycott-mongers such as Little Steven van Sandt (former lead guitarist for Bruce Springsteen's E-Street Band) will attend a mega-meeting of local and international artists and cultural organisers in Los Angeles to determine whether the boycott in its "selective" state should be extended or done away with entirely. This meeting, originally scheduled for February, was postponed by the United Nations Special Committee on Apartheid.

The UN will fund eight South African delegates, but up to 20 delegates will be allowed if sponsorship is found. The South African delegation will be nominated by the ANC's Department of Arts and Culture next week.

It is impossible to know whether the foreign artists who have supported the boycott are aware of the problems local cultural workers have encountered in monitoring it, and therefore impossible to predict the outcome of the meeting. Most progressive South African cultural workers have agreed in principal with the boycott, but are finding it increasingly difficult to justify its ongoing implementation. political climate has led him to conclude that the boycott should go ASAP.

"Often activists confuse the material conditions under which people live with the political conditions. They say: Nothing has changed; people are still squatting, gutter education has not been eradicated, workers do not earn living wages, etc. Therefore, how can we lift the cultural boycott (or sanctions, the sports moratorium, and so on). "But what cannot be denied is that political conditions have changed dramatically. Major liberation organisations have been unbanned so that they can no longer rely on their victim status for international and local support. (FW) De Klerk's initiatives in eliminating apartheid has won him significant support both at home and internationally. The balance of forces regarding local and international sympathy has shifted away from the liberation movement towards progressive forces having to now compete 'on equal terms' with the De Klerk government for the hearts and minds of people at home and governments abroad.

"What gave significant weight to strategies such as the armed struggle, sanctions, the cultural boycott and sports isolation, was the immorality of apartheid repression. Now, with apartheid being removed from the statute books and formal repression such as states of emergency, bannings and detention on the decline, the moral base and legitimacy of many of the strategies adopted in the past has been or is being eroded.

"While the material and psychological legacies of apartheid and repression will be with us for decades to come, the immediate moral basis for strategies such as the cultural boycott has been removed, therefore there are no longer any moral grounds for maintaining the cultural boycott.

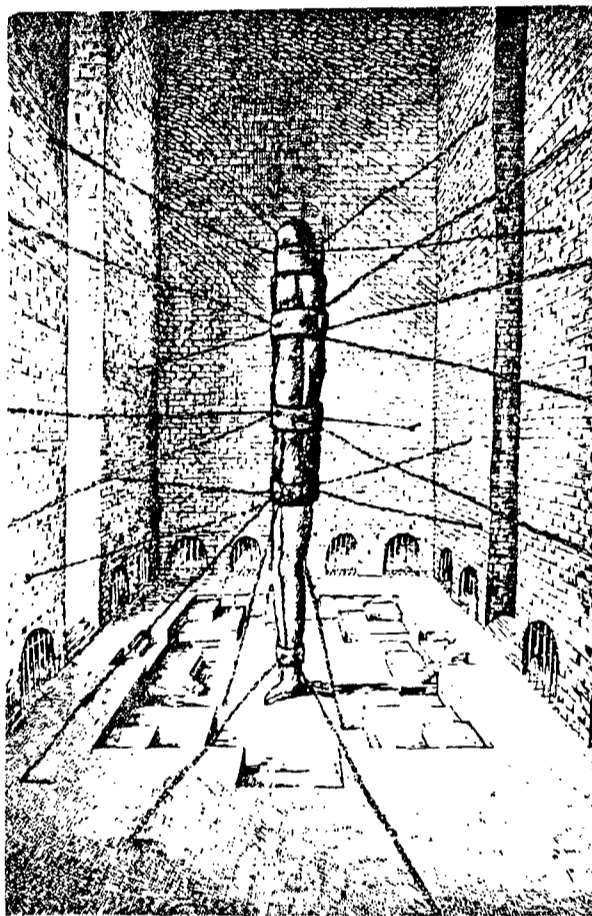
"Some would argue that apartheid has not been finally eradicated and that repression cannot be finally eradicated until a democratic government is in power. They argue that strategies such as sanctions and the boycott are aces up our sleeves, potential levers in the negotiation process or guarantees to keep negotiations on track.

"However, it is not these strategies in themselves which are going to be aces up our sleeves. It is rather how much support they have locally and internationally that will determine our strength at the negotiating table. Our strategies need to be geared towards attaining hegemony within our society and internationally.

"The cultural boycott is arguably the most expendable component of internationally supported isolationist strategies, with countries such as Holland and Australia, some of the most vociferous opponents of SA in the past, already indicating that they will soon restore cultural links with the country.

"Locally, the cultural boycott has done more to alienate people from the progressive movement than to attract people to it.

"The pressure to satisfy a 'young lion' constituency which is miniscule in comparison with the numbers which progressive forces have to win over to earn the right to provide moral, intellectual, aesthetic and ideological leadership in our society, risks being constantly relieved of the political initiative.

"If the cultural boycott was designed to hurt white South Africans and force them to challenge the government to change, it had very little effect and did more to alienate white South Africans from the ANC than from the regime."

"The waning support for the cultural boycott internationally and the lack of good which it has achieved locally, means that it has little use as a lever in negotiations or as a guarantee of any kind. In fact, it is in the progressive movement's hegemonic and long-term political interest to lift the boycott now in order to gain political capital before it disappears anyway and international governments start rewarding De Klerk for his reform initiatives."

"The cultural boycott is probably the least effective strategy employed to hurt the SA regime. It itself, it has little value except as a moral or psychological gesture. Its significance came from its location within a range of isolationist strategies. If it was designed to hurt white South Africans and force them to challenge the government to change, it had very little effect and did more to alienate white South Africans from the ANC than from the regime.

"With the demise of apartheid, the boycott has lost its psychological significance. Furthermore, if the armed struggle can be suspended, if the sports moratorium is about to be lifted, if bans on loans to and new investments in SA are being done away with, what is the point of maintaining it?" Many cultural workers and critics would disagree with Van Graan when he declares that the boycott has been ineffective in the development of alternative, progressive values, forms, ideas and practices in the arts locally. He strongly

believes that the boycott has retarded the growth of a vibrant progressive culture by consuming the energies of cultural workers in organisations with the task of implementing and monitoring the boycott. He insists that their time would have been better spent providing training and theory, cultivating material resources, and creating new audiences and markets for cultural products.

"Because of the political weight attached to the cultural boycott, certain organisations and individuals exercised a lot of political power and were able to use coercion with progressive and conventional cultural workers. They dominated the cultural milieu without providing or seeing the need to provide visionary leadership and creative programmes of action.

"In order to earn the right to provide leadership within the present conditions, we need to be producing qualitative aesthetic products, our theory and ideas need to be sophisticated, our organisation must be competent and effective, our politics must be mature and our vision energetic and inspirational."

The coercive, restrictive and censorial nature of the boycott is borne out by Little Steven's - he initiated the *Ain't Gonna Play in Sun City* album - threat that the ANC would lose its support from solidarity organisations such as Artists Against Apartheid if the boycott were to be relaxed.

"Having a cultural boycott requires a structure to monitor and implement it. For such a structure to have legitimacy, it needs to be national and representative. To have a national cultural formation emerge out of the need to exercise cultural politics rather than to serve the organic interests of cultural workers and to develop culture or the arts as a site of struggle in its own right, will risk having just another cultural desk with its attendant negative features such as censorship, petty power politics and authoritarianism."

In short, cultural workers must be allowed to get on with the business of culture and for that to happen, the boycott must go.

The "selective boycott" has sown so much confusion and has bred so much political opportunism, that it has done more harm than good to the integrity and image of the progressive movement, believes Van Graan.

"The implementation of the cultural boycott is fraught with contradictions. Some of the most popular forms of entertainment have been allowed into the country with impunity. Hollywood movies, American TV programmes and imported music break the boycott on a daily basis.

"In the past the boycott has been used as a means of pressure on bourgeois cultural events such as the Grahams-town Festival and as a means of isolating apartheid cultural institutions such as the performing arts councils, SABC-TV and the National Gallery.

"Now, with progressive organisations increasingly engaged in discussions and even co-operation around particular events with these institutions, adherence to the boycott as a means of pressure seems quite incongruous.

"There is a massive legacy of apartheid deprivation to overcome in providing literacy in the arts at a grassroots level. To do this within the context of a more progressive paradigm, we need to draw on internationalists with skills and knowledge in these areas rather than on those who have acquired skills at local conventional institutions with their pro-status quo bias.

"The boycott needs to be lifted in its entirety to release progressive internationalists from their psychological and emotional anxieties about working here.

"The cultural boycott demands essentially reactive responses from cultural organisations and has bred a psychology and practice of subservience to the politicians and to the political campaigns and issues of the day. Its absence will create conditions more conducive to pro-active strategies." The absence of the boycott, says Van Graan, will allow cultural workers to begin to take more responsibility for their own concerns rather than have these constantly subjected to the "broader political interests" as determined most often by "a small band of powerful politicians with little, if any, idea of aesthetic practice or understanding of the arts and its role, nature and dynamics within the processes of changing and maintaining particular social formations".

(ANYONE WHO WISHES TO CHALLENGE MIKE VAN GRAAN'S VIEWS ON THE CULTURAL BOYCOTT IS WELCOME TO SUBMIT THEIR RESERVATIONS TO THE ARTS EDITOR.)

Gereformeerdes keer die rug na NGK

OP DIE BYEENKOMS VAN DIE SUIDER-AFRIKAANSE BOND VAN
GEREFORMEERDE KERKE IN MAMELODI, PRETORIA, IS BESLUIT
DAT DIE NG KERK SE SKULDBELYDENIS BY DIE RUSTENBURG-

RUSSEL BOTMAN

NICO SMITH

BERAAD NIE GENOEG GRONDE IS OM
DIÉ KERK WEER IN DIE BREËR
EKUMENIESE GEMEENSAP TE
AANVAAR NIE. DIÉ BESLUIT GAAN NIE

NET DIE POGING VAN NGK-LEIERS OM UIT DIE EKUMENIESE
ISOLASIE TE BREEK ERNSTIG KNOU NIE, MAAR SAL OOK 'N
INVLOED HÊ OP 'N AANSOEK OM WAARNEMERSTATUS BY DIE
NASIONALE KONFERENSIE VAN DIE SA RAAD VAN KERKE
LATER VANJAAR, SKRYF INA VAN DER LINDE

Die eensgesindheid rondom die Rustenburg-kerkeberaad is besig om in duie te stort. Dit was duidelik op die byeenkoms vroeër vandeeweek van die Suider-Afrikaanse Bond van Gereformeerde Kerke (SABGK) in Mamelodi, Pretoria. Die SABGK is die plaaslike organisasie van die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke (WBGK).

Die organisasie is vier jaar gelede gestig deur hoofsaaklik kerkleiers uit die gelede van die uitgebreide NG Kerk-familie en ander sterk anti-apartheidsleiers soos dr Allan Boesak van die NG Sendingkerk, Beyers Naudé van die NG Kerk in Afrika, Francois Bill van die Evangelies-Presbiteriaanse Kerk, en eerw B Finca van die Gereformeerde Presbiteriaanse Kerk.

Dié week is ondanks pogings deur die voorsitter, ds Felix Molobi, en andere om kritiek teen Rustenburg uit die "profetiese getuienis" van die SABGK te weer, besluit dat lidkerke verdere deelname aan konsultasies van die Rustenburg-beraad ernstig moet heroorweeg.

Die vrees is uitgespreek dat 'n ekumeniese liggaam naas dié van die SA Raad van Kerke aan die ontwikkel is wat die plek van die laasgenoemde liggaam gaan inneem. Dit was ook duidelik dat die kritiek teen Rustenburg baie te make het met die aanvaarbaarheid wat die wit NG Kerk op ekumeniese gebied gewen het

deur die skuldbelydenis op die beraad.

Een van die besluite lui dan ook: "Hierdie konferensie verwerp die aanspraak deur die NGK dat hulle as gevolg van hulle skuldbelydenis by die Rustenburg-kerkeberaad die reg het om nou deur ekumeniese liggame aanvaar te word - nasionaal en internasionaal. Hierdie aanspraak is gegrond op die aanname dat die NGK deur hulle skuldbelydenis, drasties en selfs dramaties van rigting en van houding verander het..."

'n Beroep word op lidkerke in Suid-Afrika gedoen om nie in "enige individuele verhouding met die NGK" te tree nie, maar om die besluite van die WBGK te eerbiedig.

'n Soort moratorium op ekumeniese verhoudings met die NGK word gevra, 'n saak waarvoor dr Nico Smith van die NGKA sterk gepleit het. Die besluit lui: "Geen verhoudings moet dus met die NGK aangegaan word voordat die WBGK 'n finale besluit oor lidmaatskap van die NGK geneem het nie."

Hoewel daar in die besluit van die SABGK wel waardering uitgespreek word vir die feit dat soveel kerkleiers byeen kon kom en dat 'n aantal kerkleiers, insluitend die NGK, hul skuld aan apartheid bely het, word ernstige kritiek uitgespreek teen die "versigtigheid" waarmee die Rustenburg-deklarasie politieke kwessies in Suid-Afrika aanspreek. Albei kerkleiers het 'n sterk rol

gespeel in die aanvaarding van die skuldbelydenis van die NGK en ook in die versagting van sekere besluite rondom politieke kwessies ten einde so 'n wyd moontlike konsensus onder kerkleiers op die beraad te probeer verkry.

Dit is juis dié kompromieë wat nou onder skoot gekom het. Die SABGK maak sterk politieke uitsprake, soos dat daar geen morele grond is vir Staatspresident FW de Klerk om aan wit kiesers die geleentheid te gee om oor 'n nuwe grondwet te stem nie.

Dié besluit oor 'n nuwe grondwet moet berus by alle burgers van die land. Indien De Klerk nie so 'n standpunt stel nie, sê die organisasie, sal hy sy lidkerke vra om die staatspresident teen te staan in sy poging om 'n nuwe grondwet te beding.

Daar word ook gevra dat 'n internasionale vredesmag die politieke onderhandelingsproses moet begelei, dat dringend aandag gegee moet word aan die kwessie van die herverdeling van grond, die afdanking van kabinetministers wat verantwoordelik is vir die BSB en dié se "staatsterrorisme", en die noodsaaklikheid dat 'n tussentydse regering verkies word voordat onderhandelinge vir 'n nuwe grondwet kan begin.

Die SABGK het ook besluit om 'n mini-konferensie te hou rondom die hele kwessie van "staatsterrorisme", die destabilisering van buurlande, "terroristiese militêre en polisie-brigades" en hoe die regering volgens Bybelse standarde beoordeel moet word.

NGK se skuldbelydenis 'te dubbelsinnig'

Die verdoemendste oordeel wat nog oor die NG Kerk gevel is ná die jongste besluite oor apartheid en die skuldbelydenis van NG kerkleiers by die Rustenburg-kerkeberaad, het dié week van eie bloedfamilie gekom.

En met 'n besluit dat die NGK nog nie ondubbelsinnig apartheid verwerp het nie, het die Suider-Afrikaanse Bond van Gereformeerde Kerke (SABGK) die brose fondament omgeskop waarop die NGK sedert Rustenburg sy ekumeniese bande begin bou het.

Die SABGK, die streekorganisasie van die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke (WBGK), vergader sedert verlede week in Mamelodi, Pretoria. Die organisasie bestaan hoofsaaklik uit lidkerke van die uitgebreide NGK-familie in Suid-Afrika, Zambië, Botswana, en Malawi, die Verenigde Kongregasionaliste, die Presbiteriaanse Kerk in Afrika en die Evangelies-Presbiteriaanse Kerk.

Die SABGK, wat self kwaai gekniehalter word deur 'n leierskapkrisis en 'n gebrek aan belangstelling van die kant van die sowat 20 lidkerke, het 'n verslag goedgekeur waarin voorgestel word dat die opskorting van lidmaatskap van die NG Kerk gehandhaaf word.

Die WBGK het in 1982 onder presidentskap van dr Allan Boesak, besluit om die lidmaatskap van die NGK aan die ekumeniese liggaam te beëindig omdat dié kerk weens die teologiese ondersteuning van apartheid skuldig is aan ketterery. 'n Staat van belydenis (status confessionis) het vir die NGK aangebreek, is besluit.

Dié week het die SABGK ná 'n informele gesprek met leiers van die NGK, onder leiding van prof Johan Heyns, sonder teenstem besluit om die status quo teenoor die NGK te handhaaf. 'n Beroep is op die NGK gedoen om hom aan te sluit by die proses van kerkvereniging wat op die oomblik tussen die NG Sendingkerk en die NG Kerk in Afrika aan die gang is.

'n Beroep is voorts op lidkerke van die liggaam gedoen om die standpunt van die SABGK te ondersteun en om nie die swart susterkerke van die NGK-familie van hul bedingingsmag te ontnem deur direk bande met die NGK aan te knoop nie.

Dié besluite is ook deurgegee aan die uitvoerende bestuur van die WBGK, die Wêreldraad van Kerke, die SA Raad van Kerke - by wie die NGK om waarnemerstatus aansoek gedoen het, die Gereformeerde Ekumeniese Raad, en die All Africa Conference of Churches.

Die argumente wat in die verslag uiteengesit word, is beduidend. Die verslag, wat voorgedra is deur ds Russel Botman van die NG Sendingkerk, sê die Algemene Sinodale Kommissie (ASK) van die NGK het na afloop van die Rustenburg-kerkeberaad heeltemal tereg verklaar dat die standpunte wat by Rustenburg ingeneem is, binne die konteks van Kerk en Samelewing (KS) - die beleidstuk van die NGK - gesien moet word.

Uit die laasgenoemde het die ASK, weer tereg, die afleiding gemaak dat die Algemene Sinode van die NGK apartheid in 'n gekwalifiseerde konteks beoordeel en dié gedefinieerde apartheid as sondig verklaar het.

Volgens die definisie wat die NGK aan apartheid gee, word verwys na die wyse waarop apartheid bestuur is en die verwoestende gevolge daarvan. Dit beteken dat die NGK tot die gevolgtrekking kon kom dat daar ook "eerlike en goeie bedoelings (aan apartheid) was", wat die optimale ontwikkeling van al die bevolkingsgroepe binne hul eie kulturele tradisie in die oog gehad het, en dat dit "onredelik sal wees om alles wat onder die politieke stelsel van apartheid plaasgevind het, as verkeerd en sleg te bestempel" (par 280 in KS).

Botman haal aan uit KS om aan te dui dat die NGK sy besluite oor apartheid tegnies so geformuleer het om die teologiese verwerping van apartheid as sodanig te vermy.

"Die NGK se duidelike verwerping van die negatiewe uitwerking van apartheid kom nie neer op 'n ondubbelsinnige verwerping van die wesenskern van apartheid nie. Vir ons lê die kwessie van fout/ketterery nie net in die bestuur van apartheid nie, maar in die bosaard van apartheid en die wyse waarop dit die hart van die evangelie aantast," sê Botman.

Die Koerde ruk Amerika se morele masker af

INDIEN DIE LEIER VAN 'N SUPER-MOONDHEID DIE WÊRELD OOI T WÉÉR OPROEP TOT 'N "MORELE" OORLOG TER WILLE VAN "MENSLIKHEID" EN "DEMOKRATIESE" WAARDES, SAL DIE WÊRELD WAARSKYNLIK - EN HOPELIK - LANGER DAAROO NADINK AS WAT DIE GEVAL WAS MET PRES GEORGE BUSH SE GOLF-OORLOG,

SKRYF MALCOLM DELAWARE

Wêreldwyd is gewone mense - vir wie die Golfoorlog klinies geromantiseer is deur die TV-kameras van veral CNN - die laaste weke ontnugter deur die rampspoedige nadraai: die lot van die sowat 5 miljoen Koerde in die noorde van Irak en die duisende Sjiiëte in die suide, en veral Amerika se oënskynlike afsydigheid jeens hul nood.

In die Golf-oorlog is dié teenstanders van Saddam Hoesein deur Amerika en die geallieerdes aangemoedig om, in die naam van "reg en geregtigheid", teen die diktator in opstand te kom.

Maar toe Koeweit "bevry" is en Amerika sy mag in die Midde-Ooste bevestig het, het Bush - in die naam van die einste "reg en geregtigheid" - geweier om die rebelle militêr te steun. Terwyl Hoesein se troepe uit weerwraak 'n slagting onder die Koerde begin het, het Bush gaan visvang. Hulp aan die rebelle, het hy gesê, sou neerkom op "inmenging by Irak se huishoudelike sake" - wat teenstrydig sou wees met die VVO se grondbeginsels.

Die feit dat miljoene mense deur dié "geregverdigde" afsydigheid haweloos gelaat is en nou sonder kos en water land uit vlug of in niemandsland in die woestyn rondwaal en by die duisende sterf, laat Westerse waarnemers nou indringende vrae vra oor die aard van die "moraliteit" waarmee die geallieerdes se oorlogvoering verskoon is. Eers vandeeweek, ná groot internasionale druk, het Amerika en die geallieerdes besluit om vlugtelingkampe in Noord-Irak op te rig waar die haweloses kos en mediese hulp kan kry en ook teen Irakiese troepe beskerm sal word.

Ingevolge die internasionale reg word die Koerde nie eens as vlugteling beskou nie solank hulle binne Irak se grense bly. En die sowat 11 000 Sjiiëte in die Amerikaanse kampe in die besette suide van Irak is tegnies "inlandse ontheemde mense".

Koeweit het al gesê hy gaan die Sjiiëte geen heenkome bied nadat die Amerikaners hulle onttrek het nie - wat weer eens 'n slagting deur Irakiese troepe sal meebring. En dié keer sal CNN se kameras nie daar wees nie.

Maar die wêreld sal in elk geval 'n volgende keer moeilik sluk aan so 'n geïdealiseerde oorlog soos wat in die Golf-oorlog deur die Amerikaanse televisie opgedis is. Die koue feite wat uit die "skoongemaakte" TV-verslae gelaat is, kom nou na vore.

Op die TV-skerm is gewys hoe die een "slim bom" ná die ander met elektroniese presisie op sy uitsluitend "militêre" teiken afpeil. Nou is onthul dat dié beeld van 'n oorlog waarin burgerlikes "beskerm" word, 'n propaganda-leuen was. Bronne in die Pentagon erken dat net 7 persent van die Amerikaanse bomme wat in die oorlog gestort is "slim bomme" was.

Die waarheid is: van die 88 500 ton bomme wat in die oorlog op Irak en Koeweit gewerp is, het 70 persent hul "militêre" teikens volslae gemis. Die meeste van dié bomme het die wonings van gewone mense getref. Die slagting wat geallieerde bomwerpers onder die burgers van Irak veroorsaak het, oorskadu die betreklik min sterftes wat Hoesein se Scud-missiele in Israel en Saoedi-Arabië veroorsaak het.

Tydens die oorlog het Bush ook propaganda gemaak van die reuse-oliestorting uit twee Koeweitse tenkskepe in die Golf deur te beweer Hoesein het dié ekologiese ramp doelbewus veroorsaak. Die beeld van 'n mal diktator wat die wêreld wil vernietig, is daardeur bevestig. Nou blyk dit dat die Irakiese die waarheid gepraat het toe hulle gesê het 'dis Amerikaanse bomwerpers wat die tenkskepe getref en die besoedeling veroorsaak het.

Almal onthou ook nog dat Amerika en sy "morele" bondgenote voor die oorlog maar te bly was om geld te maak uit die verskaffing van moordwapens aan die "mal diktator".

En terwyl die vinger gewys word na Hoesein se uitwissing van die Koerde, kom Amerika en die geallieerdes se eie aandeel aan die verwoesting wat onder dié mense gesaal word nou ook stadigaan na vore.

Om die waarheid te sê, Amerika en sy bondgenote het waarskynlik méér Koerde uitgewis as Hoesein. Voor die Golf-oorlog uitbreek het, het dié mense noodgedwonge ook begin ly onder die sanksies wat teen Irak ingestel is. Ook hulle ekonomie het in duie gestort.

En in die oorlog is derduisende Koerdiese dienspligtiges deur Hoesein as kanonvoer aan die suidelike front ingespan, terwyl sy lojale troepe veiliger stellings in die noorde ingeneem het. Bush en sy staatsmaker, genl Norman Schwarzkopf, moet dit goed geweet het.

Nietemin is tienduise Koerde en Sjiiëte wat deur Hoesein in Irakiese uniforms ingedwing is, deur Amerika en sy bondgenote afgemaai. Dis die Koerdiese en Sjiiëtiese dienspligtiges wat maar te bly was om hulle aan die geallieerde magte oor te gee.

Dit het ook duidelik geword dat, hoewel Amerika graag wil hê dat Hoesein onttroon word, hy dit eweneens wil vermy dat die Sjiiëte aan bewind kom, of dat Irak verskeur word deur die Koerdiese en Sjiiëtiese opstande. Amerika se bondgenote in die Midde-Ooste, veral Sirië, Turkye en Israel is angsbevange oor dié moontlikheid. Israel sê 'n Sjiiëtiese regering in Irak sal nog meer militant jeens Israel wees as Hoesein.

Amerika het gehoop dat die Irakiese leër die opstande in bedwang sou hou en uiteindelik self Hoesein se regering sou omverwerp.

Met die ontnugterde besef dat Bush se "morele" oorlog eintlik maar in pragmatiese eiebelang gevoer is, begin Westerse waarnemers nou weer wonder wat was die verskil tussen Irak se inval in Koeweit en byvoorbeeld Amerika se gewelddadige inval in Panama in 1989. Drie keer meer burgerlikes as soldate het in dié oorlog gesterf en vandag regeer die nuwe, goedgekeurde Noriegas Panama namens Amerika.

Die meeste Amerikaners is steeds oortuig van die morele geregverdigheid van die Golf-oorlog, het 'n meningspeiling van die Amerikaanse nuustydskrif *Newsweek* vandeeweek bevind. 67 persent het ook saamgestem dat Bush nie die rebelle moet help nie.

Die burgers van Amerika se Europese bondgenote is egter nie meer so seker nie. In Brittanje, wat deur John Major tot dié oorlog verbind is, het die Pulitzer-pryswenner John Pilger vandeeweek in die meningsblad *New Statesman* die wrang smaak uitgedruk wat in die mond gelaat is:

"It is now becoming increasingly clear to many people who honestly defended the war on the basis of Bush's word and John Major's word that their trust was betrayed and they were misled, even deceived, by those in the media who say it is their job to keep the record straight. Of course it is the Kurds' struggle for life that has opened eyes and allowed people to perceive the 'moral crusade' and the 'just war' as a cynical exercise pursued by the United States against a rebellious client: a war whose aim was never to 'liberate' anyone, but to weaken Iraq's position in relation to other US clients in the Gulf and Israel, and to demonstrate America's unchallenged military power in the 'post-cold war era', which is the new age of imperialism."

DIE VOETE VAN 'N DOOIE VLUGTELING OP DIE IRAKESSE GRENS (FOTO: AP)

BRIAN BASSETT IN SEATTLE TIMES

Wie's die Koerde?

Die sowat 25 Koerdies-sprekende mense het etnies 'n eie kultuur, maar geen land nie. Hulle is versprei deur die Sowjet-Unie, Turkye en die Midde-Ooste. In Irak is daar sowat 4 tot 5 miljoen, meestal in die noorde.

Sedert 'n Koerdiese nasionalisme in die jare twintig in Turkye posgevat het, strew die Koerde na 'n eie land. Ná die Eerste Wêreldoorlog het Brittanje hulle 'n onafhanklike staat in die Midde-Ooste belowe, maar Turkye het daarteen kopsie gemaak. Die Turkse regeerder Atatürk het 'n verbod teen die praat van Koerdies ingestel en opstande onderdruk.

Sedertdien is die Koerde telkens deur die wêreld in die steek gelaat. In 1970 het Irak dié mense ná 'n dekade van opstand politieke seggenskap in ruil vir 'n skietstaking beloof. Hulle het dit egter nie gekry nie.

In die vroeë sewentigerjare het die sjah van Iran met Henry Kissinger en die CIA se steun die Koerdiese rebelle in Irak gehelp in 'n poging om Saddam Hoesein te verswak. Maar toe Irak en Iran in 1975 'n verdrag sluit om betwiste grensgebiede uit te ruil, is die hulp aan die Koerde gestaak.

In die tagtigerjare het Hoesein 'n verskroeiende aarde-veldtog teen die Koerde begin en sowat 5 000 van hul dorpies verwoes. Maar selfs in 1988, toe Hoesein chemiese wapens gebruik het om sowat 5 000 Koerde in Halabja uit te wis en honderde duisende na Turkye en Iran laat vlug het, het die Weste skaars 'n woord van protes laat opklink.

Toe miljoene Koerde nou weer ná die Golf-oorlog deur Hoesein se troepe aangeval is, het Amerika en sy bondgenote opsygestaan.

DEPT OF INDUSTRIAL PSYCHOLOGY

Snr Lecturer/Lecturer

Applications for the above academic post are invited from persons who are prepared to make a dynamic contribution to the University's commitment to the establishment of a non-racial, democratic society.

You will be expected to assume duties on 1 January 1992.

For this post you will need a Master's degree, registration as an Industrial Psychologist or Psychologist with the SAMDC (or an equivalent professional body), as well as experience of teaching Industrial Psychology and of industrial consulting.

You should also possess a thorough understanding of the complex issues facing both management and workers in the contemporary South African industrial environment.

In return the University offers a negotiable salary plus the following benefits: ● where applicable: a housing subsidy; assistance with relocation expenses and with the university education of immediate dependants ● annual bonus (13th cheque) ● generous leave ● medical aid ● pension scheme ● group life assurance scheme ● sports and recreational facilities.

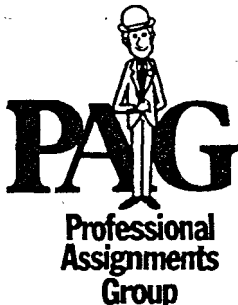
For an application form, please telephone (021) 959-2144 or 959-2987. Alternatively, send a detailed CV (including the names and addresses of 3 contactable referees) to the Personnel Department, University of the Western Cape, Private Bag X17, Bellville 7535.

Closing date for applications: 30 June 1991.

University of the Western Cape

AD MARK THE BEST PEOPLE FOR THE JOB C71090

MANAGEMENT APPOINTMENTS

GENERAL MANAGER - SALES R160 000 NEG

Implement a sales driven strategy to increase market share and expand the export market. Key responsibility areas are day to day management of sales force, admin and planning, team motivation and development, senior level negotiation with customers and input into marketing and R & D for new product development. Experience in the industrial sector is a prerequisite.

COMMERCIAL DIRECTOR R200 000 NEG

As a CA, operate in a decentralised structure with responsibility for financial/management accounting, preparation and adherence to annual plan, etc. The major focus of involvement will be feasibility of acquisitions, forward planning for exports of value added products, identifying investment opportunities, participation in negotiation and capex management.

MARKETING DIRECTOR R200 000 NEG

A professional qualified candidate will spearhead and co-ordinate the marketing effort to expand the local and overseas markets. Interpret market intelligence and interface with production and sales for new product development. Capitalise on international contacts by identifying new business opportunities.

All candidates should be young, have a capacity for leadership, an energetic innovative ability with good communication and people skills. For details about the above three positions please contact Sandi de Sarigny at 643-8471.

TRAINING AND DEVELOPMENT MANAGER R120 000 PACKAGE NEG

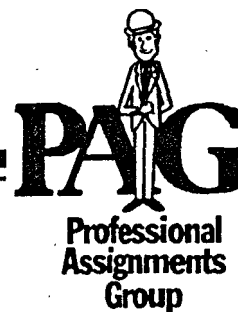
Highly successful manufacturer would like to invite applications for this key appointment. You will be in control of the plant's entire training and development requirements and would cover areas such as operations, engineering, supervision, management and literacy training. You will also develop and implement strategies to improve competence and efficiency. Ideally you should have approximately ten years' experience in a similar role and be in possession of a B.Degree or an IPM diploma. Contact Manuel Campos at 643-8471.

CAREER AUDIT MANAGER (PARTNERSHIP ROUTE) R100 000 NEG CAFETERIA PACKAGE

A leading, medium sized audit firm has an excellent opportunity for an articulate self starter, who is currently an Audit Manager or would be due to be appointed as such in the near future. Your mandate would be to direct and control the firm's audits across a broad and diverse range of clients, as well as become involved in challenging ad hoc assignments. A career minded individual, committed to the auditing profession will secure this key position. Contact Andre Volbrecht at 643-8471.

REGIONAL SALES MANAGER R90 000 - FAST MOVING CONSUMER GOODS

This market leader, packers of a top quality product, require an accomplished Regional Sales Manager to join their team of marketing professionals. The incumbent will be based in the PWV area and will liaise with select clients, identifying new marketing opportunities, determining and providing client product requirements and evaluating marketing feedback. A proven track record of achievement in the industry coupled with exposure to third party distribution will secure an interview for this attractive opportunity. Contact Lorna Philip at 643-8471.

MANAGEMENT APPOINTMENTS

TRAINING AND DEVELOPMENT MANAGER R72 000 - R84 000 NEG + CAR

Outstanding career opportunity with a top 100 company's information systems department. The key responsibility is to manage, develop, implement and maintain computer systems training packages within the existing infra-structure. Your objective will therefore be to ensure that end users of systems are trained and competent in the use of these systems. A thorough knowledge of computer systems coupled with training management experience is essential. Career prospects are excellent both in Data Processing and Human Resources management. Contact Manuel Campos at 643-8471.

FINANCIAL ACCOUNTANT R80 000 + CAR ALLOWANCE

A rapidly expanding company requires the services of a young and ambitious CA or an experienced B.Comm with a hands on approach, to control their entire accounting function. Key responsibilities include refining and improving existing systems, monthly and year end reporting, insurance control, budgets, cash flows and annual strategic planning. An enthusiastic personality coupled with three to four years' experience would secure this position. Please contact Jeremy Gardiner at 643-8471.

FINANCIAL MANAGER R6 000 - R6 500 + BONUS + CAR/CAR ALLOWANCE

A genuine opportunity! Join a small to medium sized listed group of companies which offers superb overall experience and responsibility. Reporting into a vibrant and lateral thinking Divisional Managing Director, key duties include the total financial and administrative control over two profitable companies, supervising approximately 13 staff and further refinement of systems in a PC driven environment. If you are a B.Comm or similar with articles and one to two years' commercial experience or have four to five years' "coal face" experience and can work independently in a results orientated culture, then please contact Gerald Lilian at 643-8471.

ASSISTANT COMPANY SECRETARY R68 000 - R78 000 NEG + CAR

Launch your commercial career with this prestigious insurance company and eventually take over the full administration/secretarial portfolio. The position is both rewarding and allows for personal development. It is important that you have a flair for numbers and general administration. You should have a legal degree coupled with some experience as a practising attorney and be people orientated with the necessary management attributes. Contact Manuel Campos at 643-8471.

INTERNAL AUDITOR R60 000 - R72 000 NEG + CAR

Major international pharmaceutical manufacturer, also an equal opportunity employer, has created this opportunity for a young graduate with articles to plan, organise and conduct audits within the organisation. You will also be involved in reviewing and implementing systems and be involved in ad hoc projects. After approximately two years, you will be developed in financial accounting and eventually, management. For this rare opportunity, contact Manuel Campos at 643-8471.

ACCOUNTANT (WITH BUSINESS ACUMEN) R60 000 PACKAGE

Utilise your business acumen and man management skills within this communications equipment distribution company. Take responsibility for the entire gambit of financial reporting (to the Financial Director), and grow into a managerial position by gaining hands on exposure to the industry. If you have a solid track record in a computerised accounting environment, are B.Comm or CIS qualified (or near completion), and possess a flair for identifying affects on bottom line, then call Donald Currie at 643-8471.

FINANCIAL ACCOUNTANT R54 000 - R60 000 NEG PACKAGE + HOUSING ASSISTANCE

Well known market leader has created an opening for a well experienced accountant to take control of consolidations, general ledger maintenance, cash flow forecasts, assets register maintenance and ensure that proper books of accounts are kept for various subsidiaries. This is a head office appointment and you would be working in a congenial environment. Ideally you should have a formal tertiary qualification or be in the process of completing such qualification. Contact Manuel Campos at 643-8471.

ACCOUNTANT (MOZAMBIQUE) US\$2 000 NET + LIVING ALLOWANCE + HOUSING + VEHICLE

A two year, renewable contract is offered to a Portuguese speaking Accountant. You will supervise a small accounting/administration team in a farming environment. Direct involvement in cost analyses, stores, weekly reporting, financial accounting, implementation and further refinement of controls. If you have Lotus 123 and are familiar with PC accounting packages, have a qualification and can assume responsibility, then please contact Gerald Lilian at 643-8471.

ENGINEERING APPOINTMENTS

CHEMICAL ENGINEER - PROCESS EQUIPMENT MARKETING R130 000 NEG

A supplier of process equipment has a position for an engineer with experience in the petrochemical industry to provide a complete marketing and technical back up service for their product. After an initial familiarisation period overseas, responsibilities would include plant sizing, design modifications and project engineering. Contact Ian McPherson at 643-8471.

QUANTITY SURVEYOR R90 000 NEG

A professional practice has a position for a young quantity surveyor with at least two years' experience to control his own projects. Liaise with architects on cost implications of various finishes and materials of construction. Contact Ian McPherson at 643-8471.

CAPE TOWN: (021) 24-4849
DURBAN: (031) 21-7083
EAST LONDON: (0431)43-7213/6

EAST RAND: (011)970-3403/7
PRETORIA: (012) 44-1190/8
SANDTON: (011)783-8801

PARKTOWN - HEAD OFFICE: (011) 643-8471

Om in Keurvatures te adverteer, skakel Joyce Dube of Louwrens Potgieter by (011) 836-2151

IN A QUIANT ATTEMPT AT "INNOVATION", JOHANNESBURG'S NEW CIVIC SPINE HAS BEEN INSPIRED BY A 2 000-YEAR-OLD STYLISTIC MODEL - THE ETRUSCAN TEMPLES OF ANCIENT ITALY. HAD THE PLANNERS BUT LOOKED AROUND THEM FOR INSPIRATION, THEY MIGHT HAVE EXPRESSED A MORE RELEVANT SOCIAL SYMBOLISM IN THIS COMMUNAL FOCUS, WRITES ALAN LIPMAN

The 'primitive hut' comes to town

- Spineless in Jo'burg

The Highveld 1991, a decidedly long way from Tuscany circa 500 BC. How did a clutch of sub-sub-Etruscan temples get here? Etruscan? - pre-cast concrete, rolled steel I-beams, striated beige brickwork! Temples? - kiosks, bus stops, restaurants! What brought this lot to Johannesburg's new Civic Spine, right between the Library and City Hall? Someone, with March 31 as the desperately sought completion date, has suggested a laboured hoax for the day after. And a more exalted authority, Jo'burg's town-planning chief, is reported to have offered a more convincing account. The project, we learn, is a "pro-active innovation".

Well ... neither novelty nor pro-activity (something other than mundane, everyday, activity?) come readily to mind. Not for this geographically dislocated 2 000 year resurrection.

Another explanation? While we're with the bizarre, how about that pompous Latin inscription on the Library facade, "Libri Thesaurus Animi"? Perhaps the whole thing is an ingenious, and learned, message for the citizens of greater Johannesburg. A subtle reminder of a cherished architectural heritage - via ancient Rome to our widely shared Etruscan forebears?

No? Let's try another interpretation; one drawing on what currently passes for architectural theory, history, criticism.

Like many such exercises, this starts with a tale, a mythic origin. We're in 18th century France, Age of Reason, of Enlightenment; since the late 1950's, the stamping ground for many architectural theorists. The Abbe and man of letters Marc-Antoine Laugier is, like his and our contemporaries, seeking scientifically to deduce the fundamental principles, the fixed and essential beauties, the infallible and immutable laws of architecture. He turns to imagined origins, to absolute sources of truth; those irreducible verities that are, apparently, independent of custom, culture. He invokes "man in his prime origin" (Laugier, with his fellow-philosophes, is nothing if not gender-specific), maker of "the small rustic hut ... model upon which all the wonders of Architecture have been conceived ... [by which] true perfection is attained".

Man (the Abbe insists on this limiting designation), having sheltered without success under trees in a forest and then in a cave, selects four stout branches which he stands upright to mark the corners of a square. This done, he spans horizontal branches from upright to upright. Now, "man (sic!) ... with no help or guide other than the natural instinct of his needs", places more, sloping branches from two opposite horizontals to meet at a ridge and, so, form a skeletal roof.

He covers this, instinctively we gather, with leaves.

Voilà! Man, now one assumes joined by a mate, has a dwelling. Architecture has begun; its essentials embodied in "the primitive hut": supporting columns and/or walls, horizontal entablatures, roof pediments. "There will be," we are told, "nothing to add to make the work perfect."

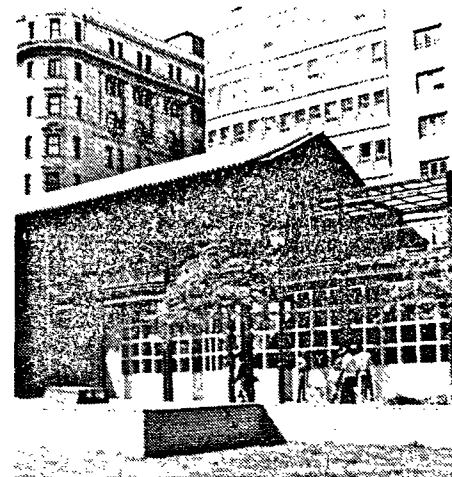
Laugier's Arcadian reverie, his somewhat cloying romance, has in recent years become a cultic myth. Ritually exhumed, commended, embroidered by architectural theorists and historians, the primal hut is now daily currency among the erudite. And more.

Designers have embraced the notion, made it concrete; especially the Stars, those whose works are attended upon in the chic, exquisitely illustrated, internationally available architectural journals. Yet more. Not to be eclipsed, lesser stars, and many without such claims, have taken up the image; zealously, untiringly.

Primitive huts - like broken pediments, fallen keystones, obese columns and other 'classical' features - are all the rage: from Aldo Rossi on the Lombardy plain, to Demetri Porphyrios at Highgate, London; from Paul Keogh in Dublin to Leon Krier's Belvedere House, Florida; from Rafael Moneo in Merida, Spain to Jones and Kirkland in Toronto; from Melbourne, to Auckland, New Delhi, Berlin, Paris, New York, San Francisco...

And now central, municipal, Johannesburg. We've arrived, we're on circuit - officially. Supporters of early 'modern movement' architecture have been censured for, among other misdeeds, their commitment to utopian futures, to anticipatory symbolism in buildings. That, we've been assured, is naive. Those who make this charge are, they tell us, rationalists. They, Laugier-like, seek quintessential forms, atavistic symbols; mythic models from which to derive enduring principles, laws, of architectural design that transcend time, place, and above all culture. All this has come to town, to our very own library. or once, that suspect rebuke 'eurocentrism' may have some, passing, utility.

Turn now from Highveld-Etruscan to stroll eastward, to the revamped space in front of the City Hall. We're on an arid plane the starkness of which is marked, underscored, by two ineptly sited trees, each encircled by a homely garden bench - discarded no doubt by the Parks Department. We're facing the old Post Office across what must, surely, be an exemplar for banal civic symbolism. Those thrusting watery plumes, that cascade of white water: presumably our driving, our dynamic Witwatersrand. Those phallic shafts bound by ascending

bronze collars - gold painfully won from minehead pylons? Both, fountain and flanking obelisks, marooned on a rushed street that slices through the space - inadvertent emblem of an often traffic-locked city? There are - there must be - symbolic issues for this communal focus that are of social moment. A programme of consultation among all sections of the people would, assuredly, have revealed many. These might include, after that moving Washington memorial to the US dead of Vietnam, a homage to those here who toiled and died underground to wrest wealth for others. They might comprise a celebration of known human settlement in the area; starting, probably, with the Stone Age presence on these splendid koppies.

They may incorporate a tribute to those who have resisted racial domination in the city, concluding with the return of released prisoners and exiles during the very year in which the spine was being built. And, changing emphasis, the City's planners may seek to initiate an image - and reality - of concerned administration. They may provide central amenities for citizens from distant townships - crèches, advice centres, rest rooms, wall newspapers and the like. Pro-active innovation - se voet. This weary project does, though, offer something to be welcomed, far as it is from being innovatory. The City Hall forecourt has been restored to its former standing as a potential public forum.

graffiti

TUTU. TAKE YOUR STASHED
NOBEL PRIZE MONEY AND
FEED STARVING CHILDREN.
SANCTIONS KILL THE POOR

Die skrif is aan die muur- maar waar's die

prentjies?

DIE GRAFFITI AAN DIE BERLYNSE MUUR,
WAARVAN FOTO'S PAS IN KAAPSTAD TEN TOON
GESTEL IS, HET 'N STERK VISUELE AANSLAG - IN
TEENSTELLING MET DIE VERBALE
INGESTELDHEID VAN SUID-AFRIKAANSE
GRAFFITI, SKRYF ROBIN HAWKINS

Ek het nog altyd belang gestel in die kultuur van Berlyn - of altans in die begrip daarvan wat deur die media en die mode aan ons opgedring word. Vir die gewone mens is dit alles opgesom in *Cabaret* - die movie, en die feit dat die stad etlike dekades lank deur Die Muur in twee gesny is. Dis alles maar algemeen aanvaar as 'n grys werklikheid ('n kommunistiese misdryf) ... en almal het op en af gesprong toe die muur afgebreek is: stukkie beton het skielik rekordpryse behaal. Dit op die oppervlakte. Tog het *Cabaret* oor méér gegaan as dans en seks en styl. Dit het geraak aan die reaksies van kunstenaars in 'n bepaalde stad - wat taamlik sentraal in Europa lê - teenoor die politieke wroeging in en om daardie stad. Daar's 'n siniese fatalisme in, wat mens voel slegs kon groei met die bisarre skeiding van die stad wat ná die oorlog plaasgevind het. Maar dis als bloot raaiwerk. Mens het maar bitter min gehoor of gesien. Net gerugte en afleidings uit Oos-teen-Wes spioenrillers. Ek was dus nogal opgewonde toe ek van Ralf Gründer se tentoonstelling van foto's van graffiti aan die Berlynse Muur te hore kom. Dié tentoonstelling is pas in die Anneksgalery van die SA Nasionale Kunsmuseum in Kaapstad gehou. Ek het met hom gaan gesels en die foto's bekyk. Onmiddellik is mens getref deur 'n verskil in

benadering tussen die Berlynse graffiti en dit wat ons aan mure in Suid-Afrikaanse stede sien. Ek is verras deur die beeldgerigtheid van die Berlynse graffiti. Hier in Suid-Afrika is dit meer 'n geval van skrif aan die muur - sterk verbaal gerig. Maar toe maar, mense. Ek gaan nie in vaar op nog 'n analise van die diepe maatskaplike betekenis van graffiti nie. Dis diepe grond, daai. Eerder net 'n paar opmerkings: In Kaapstad, waar ek woon, word mens verstomp teen dié volmaakte ideologiese medium deur die alewige terreinbakens hier op die 'vlakte': UA op die hoek; BFK op daardie, en so aan. Nou en dan afgewissel deur F** ANC en F** AWB (afhangende van die buurt). Daar's so 'n chaos van vervelige onsin, dat mens die meer interessantes mis-kyk. Tog word die medium van die verbale muur hier en daar fyn gebruik, met 'n venynige humorsin en skerp taalgebruik (of misbruik) wat die boodskap sonder enige doekies-omdraai oordra. Soos 'n paar jaar gelede se "Connie Mulder for Führer" en "Vorster is 'n joster"; of meer onlangs, in Yeoville, Johannesburg, "Winnie's in the Pooh" - briljant stomp. Graffiti word natuurlik ook gebruik as 'n bevestiging van mag of solidariteit, in gevalle waar konvensionele media gesnoer word. Mens kan skaars 'n muur verban of as

"ongewens" verklaar. Hieronder vind ons byvoorbeeld die menigte "ANC lives" en al die viva-variante, wat dikwels tot 'n amusante muurpolemie kan lei - en dis eintlik wat vir my die interessantste is. "Piet Skiet" op Observatory-stasie het byvoorbeeld vinnig "Piet Skiet die kaffirs" geword. Blitsig het 'n hele klomp regse uittings oral aan die muur rondom begin verskyn. Die volgende fase het nou onlangs begin, met die oorverf van woorde en letters, om die boodskap om te swaai of te verbreed. Daardeur dan 'n kommentaar op die snelheid waarmee veranderinge plaasvind (of ten minste gepropageer word - of verandering wel plaasvind, bly natuurlik 'n ope vraag). 'n Skitterende voorbeeld hiervan in Kaapstad, naby die hoek van Buitenkantstraat en Bo-Oranje, is "SA will be free by 1993", wat met 'n paar vinnige hale "SA will be CP by 1993" geword het. Sien, spoed is hier 'n groot faktor. Jy moet vinnig skryf... en hol, of jy word opgesluit of opgef... dis baie eenvoudig. Daarom gebruik die meer ernstiges sjablone. Langer boodskappe kan op dié manier vinnig opgespuit word. Maar hoe langer, hoe verveliger. Humor val weg in lang stories soos dié een in De Waal-rylaan: "Tutu take your stashed nobel prize..." soos die foto wys. In Berlyn kon mens egter heel rustig staan en

verf. Die Muur was in ieder geval niemands-land. Daar was dus tyd vir skilder - met resultate wat ongetwyfeld baie sterk en interessant kan wees, soos in Gründer se foto's te sien is. Die tentoonstelling in Kaapstad het daarom ook 'n paar baie interessante kunsklasse opgelewer, waarin verskeie muuropervlakke om die kunsmuseum gebruik is om heel dinamiese "skilderye" te skep. Dit is die stappie werd om die een voor die hoofingang te gaan kyk. Ons het dus wel hier bona fide muurskilderye ('n voorbeeld is ook naby Community House te sien), maar dié is gewoonlik georganiseerde affères en pas dus nie by my siening van graffiti-kuns nie. Vir my is daar 'n "skelm" element in, wat hier nie die geval is nie. Mens wonder hoe "genuine" graffiti-skilderye hier sou lyk. Woorde het immers baie konkrete grense, veral as mens hulle sonder buitengewone vaardigheid aanwend. Die beelde aan die Berlynse Muur het 'n rykdom suggesties en konnotasies wat aan hulle 'n sterk trefkrag verleen - die soort trefkrag wat in die ideologiese chaos waarin SA hom nou bevind, baie nuttig kan wees. Dink hieroor na vóór jy weer jou osoon-vernietigende spuitkannetjie optel.

Dis die hart se taal

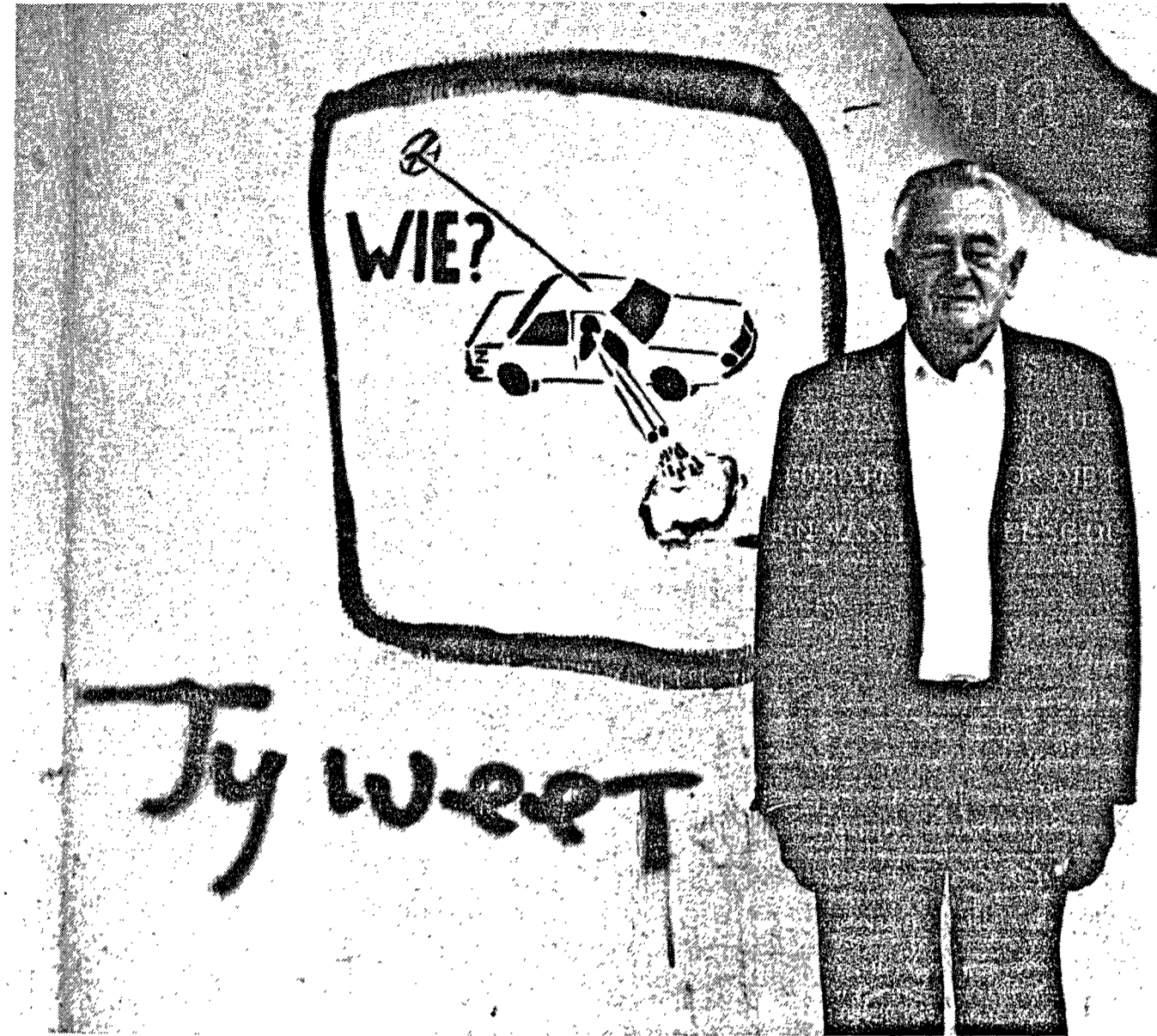

FOTO: BOB CNOOPS

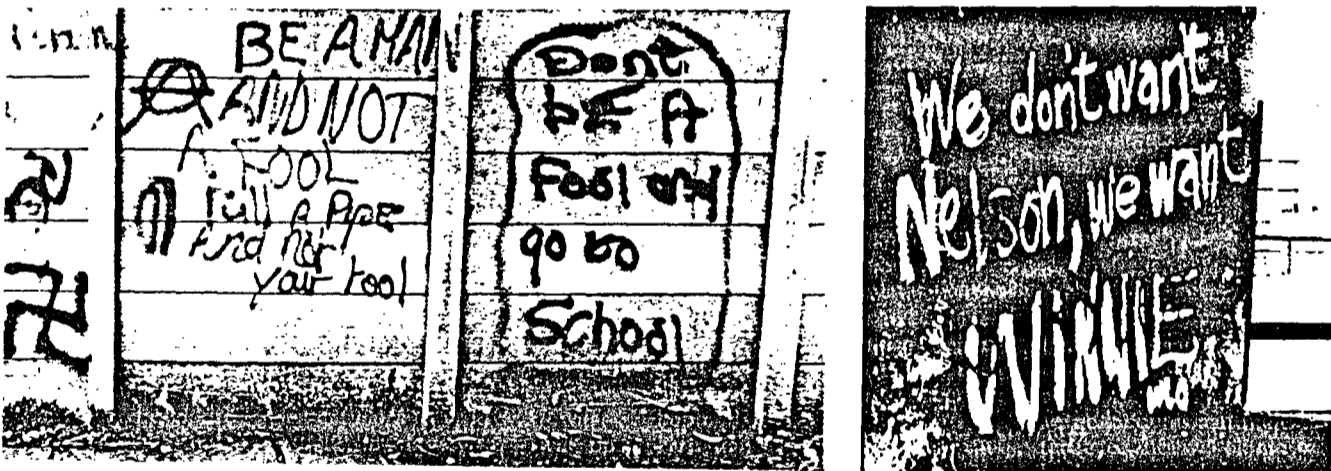

FOTO: BOB CNOOPS

"Graffiti is 'n hart-ding," sê Bob Cnoops, 'n fotografie-dosent aan die Universiteit van die Witwatersrand se kunsdepartement.

"Suid-Afrikaanse graffiti is kenmerkend en baie opwindend - weens die politiek van die dag skryf mense hul hart se eise op mure langs hoofweë neer. Graffiti is 'n magtige kommunikasiemiddel en veel toegankliker as koerante, skilderye of boeke," sê hy.

"Kuns en selfs koerante is intellektueel. Die skrif aan die muur is kort en kragtig en sê niks wat oorbodig is nie.

"Oral sien mens: 'Stop the killing', 'Stop the SADF' ensovoorts - dis baie sterk eise daardie."

Cnoops beskou graffiti as 'n kunsvorm, nie as vandalisme nie.

"Volgens die wet is graffiti vandalisme. Ek beskou dit as kuns. Die straatkinders van Hillbrow se graffiti langs die polisiekantoor is duidelik 'n uitdrukking en beskrywing van hul lewens. Aan die onderkant van die een muur, byvoorbeeld, is 'n klomp pare oë geteken. Dit is duidelik in dié oë - wat loer en nie vanaf 'n hoë posisie na jou kyk nie - dat daar baie vrees by dié kinders bestaan."

Cnoops sê graffiti is 'n persoonlike kommunikasievorm, wat vinnig gedoen word en deur baie mense gesien word. "Dit is skerp, direk en toeganklik."

Suid-Afrikaanse graffiti is veel meer polities as ander lande s'n. "Die redes daarvoor is tog duidelik. Graffiti in Europa is 'n teken van verveling... Daardie samelewings is in 'n sekere mate normaal, en mense skryf graffiti uit pure verveling. Hier het graffiti 'n baie spesifieke rol."

Volgens Cnoops is graffiti hier so polities omdat die mense in Suid-Afrika baie gepolitiseer is en daarom soveel verwagtinge het. "Almal weet wat se veranderings veronderstel is om plaas te vind. Mense het hoë verwagtinge en baie behoeftes. Graffiti is 'n manier om dié verwagtinge te verwoord."

Cnoops sê dit is een van die redes waarom graffiti met 'n seksuele inhoud nie so algemeen en sigbaar is soos in ander lande nie. "Seks dien bloot as die vervulling van liggaamlike behoeftes. Sosiale kommentaar op die politiek van die dag is veel kragtiger en raak mense se lewens - nie seks nie."

Cnoops meen egter dat homoseksuele boodskappe die laaste tyd meer prominent word. "Dié boodskappe is heavy. Dit is gewelddadig en sou in New York heeltemal aanvaarbaar gewees het. In Suid-Afrika is dit egter nog vreemd en nuut."

Cnoops sê hy het die laaste tyd baie "plakker-graffiti" opgemerk: 'n Weerspieëling van 'n groot sosiale behoefte - die behuisingsprobleem.

"We want houses' is algemeen. Selfs in die koppies waar honderde plakkers woon, het die mense op klippe langs hul huise hul name geskryf. Dit is graffiti. Dit sê duidelik dat dié stuk grond en plakkershuis aan iemand behoort."

Godsdienstige graffiti kom ook algemeen in Suid-Afrika voor en Cnoops sê dit beskryf dit die Suid-Afrikaanse samelewing baie goed:

"Godsdienstige graffiti is 'n opwindende sameflansing van die Christelike godsdiens, godsdienstige Afrika-simbole en voedoe. Verá in die Melville-koppies (die saamtrepunt van die onafhanklike kerke) sien 'n mens oral op die klippe en bome simbole wat 'n mengsel is van die verskillende godsdienste in Suid-Afrika.

"Dit is 'n veel kragtiger uitbeelding van al die verskille in die land as wat deur koerante en ander kommunikasiemiddele oorgedra kan word."

ELMARI RAUTENBACH SKRYF OOR DIE WEEK SE TV

'n Hoërskooldebat in swart en wit

'N HOÛRSKOOLEDÉBAT IN SWART EN WIT

Een van die belangrikste grondwetlike debatte in Amerika se regsgeeskiedenis sou vroeër vandeeweek opnuut op TV - in al sy drama en met al sy emosie - uitgespook word.

Altans, só het ons verwag... *Seperate but Equal*, wat Maandag en Dinsdag op M-Net uitgesaai is, het al die bestanddele gehad om besondere kykstof te wees. Dit het 'n histories beroemde hofsak as agtergrond. Die twee advokate wat vir die verskillende partye optree, word gespeel deur twee bekende Oscar-bekroonde akteurs, Sidney Poitier en Burt Lancaster. En vir Suid-Afrikaners was daar boonop die bykomende emosionele onderton: die debat rondom die desegrasie van ons blanke skole begin nou maar eers.

Maar uiteindelik is die kyker droëbek gelaat met 'n reeks wat eerder na 'n hoërskoolredenaarswedstryd gelyk het as 'n hofsak wat uiteindelik tot 'n draaipunt in die Amerikaanse regsgeeskiedenis gelei het. Veral die staat se standpunt, wat deur John W Davis (Lancaster) verwoord is, was só vaag en flou gestel dat 'n mens gesit en wonder het hoe 'n regsgeleerde van sy kaliber hoegenaamd so iets as 'n argument kon gebruik het.

Seperate but Equal het as agtergrond die beroemde hofsak waarin die neger-inwoners van Clarendon County, Suid-Carolina, gevra het dat die staat se "afsonderlike, maar gelyke"-skolestelsel as strydig met die veertiende amendement van die Amerikaanse grondwet verklaar word. Wat die hofsak so besonder dramaties gemaak het, is dat die appèlhof ná die eerste sitting gevra het vir heropening van die argument. En terwyl die onderskeie twee partye met hul voorbereiding besig was, is die hoofregter onverwags dood en vervang deur 'n politikus met relatief min ervaring as 'n regter, Earl Warren. Wat die reeks die kyker egter gebied het, was 'n oorvereenvoudiging van die komplekse debat, met min of geen aandag aan die diepgaande navorsing wat noodwendig dié argumentering vooraf gegaan het nie en 'n oppervlakkige, naïewe uitbeelding van sowel die advokate as die regters se manier van doen.

'n Voorbeeld: wanneer die span swart advokate aanvanklik besluit om hul saak te argumenteer op grond van breë humanitêre beginsels, maar dan daarteen besluit, word dit uitgebeeld met een man wat 'n paar minute lank sit en frons, die leier in die nag gaan opklop, vier sinne met hom wissel, en dan verander die argument. As dit maar so maklik was!

Die kompleksiteit van die Clarendon County-uitspraak is nie eens naastenby aangeraak nie, wat op sy beurt die belang van die uiteindelige uitspraak totaal afgewater het. Daar is getrap in die tipiese hofsak-op-TV-gat: vereenvoudig tog net alle inligting sodat die man op straat elke woord kan volg, hou die strydpunte tussen wit en swart (geen skakerings van grys toegelaat nie), voeg 'n skoot menslike tragedie by met 'n sterwende geliefde, 'n paar dramatiese skote van brandende huise en jy het 'n lekker kykbare reeks wat niemand te moeg sal maak nie. Die ironie is die onderwerp van *Seperate but Equal* lok reeds nie die man op straat nie. Hy stel nie belang om na reekse op TV te kyk wat oor stowwerige hofsake gaan nie - hoe belangrik dit ook al is. Die reeks was dus reeds deur die keuse van sy onderwerp gebrandmerk as sogenaamd serebraal. Pleks dat die regisseur en draaiboekskrywer toe maar besluit het om hierby te hou en eerder meer aandag aan die waarheid en die outen-

tieke uitbeelding daarvan te gee, val hulle uiteindelik tussen twee stoele deur...

Dit is nie altyd nodig dat die kyker in 'n reeks soos dié elke ingewikkelde kinkel van die regsproses volg nie - solank hy 'n begrip het van wat in die algemeen gebeur. Met *LA Law* of selfs *Hill Street Blues* gebeur dit dikwels dat die kyker agterbly; dat daar oomblikke is wat hy verward is oor wat die presiese inhoud is van die regsreël wat nou toegepas word. Maar dit is immers eie aan die aard van dié wêreld. Dit is hoe dit werklik lyk. Dit is nie altyd nodig om die kyker met 'n lepel te voer nie. En dit is presies wat die vervaardigers van *Seperate but Equal* gedoen het.

MANGO GROOVE SE 'MUSEUM'-KWÊLA

Dit kos toe 'n Brit om ons aan ons eie musiek voor te stel. Die Britse regisseur John Bowey se lang verwagte reeks oor Suid-Afrikaanse musiek, *African Wave*, het verlede week op M-Net afgeskop met onderhoude en musiekvideo's van Mango Groove, seker een van die gewildste groepe deesdae in Suid-Afrika. Bowey het 'n oorspronklike aanslag wat sy onderhoude betref. Die elf lede van Mango Groove is op verskillende maniere sit of staan gemaak in 'n kunsmuseum - dikwels op só 'n manier dat iets omtrent die persoonlikheid van die kunstenaar verklap is - en in die skilderye rondom hulle is musiekvideo's van die groep gewys terwyl hulle praat. Op dié manier het die kunstenaar en sy musiek

MANGO GROOVE SE CLAIRE JOHNSTON

as 't ware saam gesels.

In die onderhoude is probeer om deur te dring tot die filosofie van die kunstenaars as 'n musiekgroep, om te probeer verwoord wat hulle motiveer om te doen wat hulle doen, waar hulle hulself sien in die breë mosaïek van Suid-Afrikaanse musiek en wat hulle meen hulle kan bydra tot die ontwikkeling van die Nuwe Suid-Afrika. In dié opsig was John Leyden en Claire Johnston die

spraaksaamste. Hulle gesprekke en die bydraes van die ander lede het die kyker met 'n goeie indruk gelaat van die mense wat uiteindelik die groep, Mango Groove, vorm. Een punt van kritiek: daar was nie baie musiek nie en die video's was meestal ouerig.

ARTES VERSUS 'TONIGHT!'

Dis weertyd vir die Artes-prysuitdeling en 'n prysuitdeling is dit in die ware sin van die woord. Elke jaar probeer die SAUK sy bes, kry hy nóg blinker dansers, meer rookwolke en vroliker aanbieders. Elke jaar belowe hy die kykers: vanjaar is dit 'n kort en kragtige program met die klem op vermaak. En elke jaar sit die kyker leep-oog en kyk na wanner ná wanner wat tranerig sy bedanking uitrek, sy beeld vat en afstap, en wonder hy hoe lank nog voordat die fliek begin...?

Die enigste ligpuntjie van dié oefening is om te vergelyk watter Kategorieë se weners ooreen stem met die *Star Tonight!* se weners, wat verlede week in Johannesburg aangewys is. Die *Star Tonight!* se drie groot weners is inderdaad gunsteling en hopeklik is dit vir elkeen 'n tweekuns: Trudie Taljaard vir beste aktrise, Graham Hopkins vir beste akteur en Ruda Landman vir beste aanbieder. En vir M-Net sal dit behoortlik 'n pluimpie wees as sy program (*Carte Blanche* is ook as die beste nuus- of aktualiteitsprogram met 'n *Star Tonight!*-prys vereer) en aanbieder op een van sy mededinger se kanale bekroon word.

Die Artes-oorhandiging is môre aand om 8:35nm op TV1. Riaan Cruywagen, Sibongile Sokhulu en vanjaar se Mej Suid-Afrika, Suzette van der Merwe, is die aanbieders.

LA LAW VERBREEK DROOGTE

Die res van die week se programme lyk maar droewig, met die enigste werklike hoogtepunt die begin van die volgende aflewering van *LA Law*, ongelukkig eers aanstaande Saterdag om 8:35nm op TV1.

Intussen moet kykers maar tevrede wees met reekse soos *E.N.G.*, wat môre aand om 7:05nm op TV1 begin en die doen en late uitbeeld van die werknemers by 'n groot TV-kanaal.

Op TV4 begin 'n nuwe musiekkreeks, *Sounds South*, Sondagaand om 10:56nm, wat in Oktober verlede jaar op Wood Bridge Island naby Milnerton in die Kaap verfilm is. Van die kunstenaars wat optree, is Danie Niehaus, Francisca Blasich, Charlene, Hilton Gelderbloem en Midnite Express. Die regisseur was Gerhard Smith.

'n Dokumentêre reeks wat beslis die kyk werd is, is die oorgeklanke *Drome met vlerke*, met die Britse akteur sir Richard Todd as die aanbieder. *Drome* handel oor die mense wat as 't ware vlerke oor die wêreld gespan het met die vliegtuie wat hulle gebou het, mense soos onder andere die Wrightbroers, Anthony Fokker, Marcel Dessault en Charles Lindburgh. Die programme bevat heelwat onderhoude met familieleden van dié baanbrekers en opwindende lugfotografie van vandag en toe.

HOE SAMBA ONS 'DEBUUT'-FINALISTE!

Genade, wie het die idee gehad vir daardie Latynse manne wat so al ramba-ramba, sambasamba, hande omhoog, jillend uitroep: "Ons stel julle voor aan.....!!!!" (Vul in die naam van die betrokke *Debuut*-finalis.) Praat van baie lawaai (bate lyf), maar min wol?

H O O G T E P U N T E

VANDAG:

- * Die slot van Knight and Daye om 6nm op TV1.
- * Supertramp, 'n musiekprogram met dié groep, om 8:30nm op M-Net, met net daarna Neville Brothers om 8:30nm, 'n program oor dié Amerikaanse soulgroep.

MÔRE:

- * Garfield and Friends om 10:10vm op M-Net, altyd 'n wenner.
- * Van der Merwe, Pl, een van die snaakser plaaslike flieks, ná die boks op M-Net.
- * In the Heat of the Night om 10:30nm op TV4, met 'n koppeluitsending oor Radio South Africa. Uitstekende polisiereeks met Carol O'Conner en Harold Robbins.

SONDAG:

- * Latoya Jackson: A sizzling Spectacular om 3nm op M-Net.
- * Extreme Prejudice om 8:30nm op M-Net, met Nick Nolte. As jy hou van gewelddadige polisieflieks.
- * L'Arlesienne Suite van Bizet om 9nm op TV1, met die Nasionale Orkes van Lille en Jean-Claude Casadesus as die dirigent.
- * The Magic Flute om 9:20nm op TV1.

MAANDAG:

- * Agenda om 10nm op TV1 word voortaan deur Mariëtta Kruger en Harald Pakendorf aangebied.
- * Island Son, ligte 'mediese' vermaak me. Richard Chamberlain, om 10:22nm op TV4.
- * Romantic Comedy, met Dudley Moore en Mary Steenburgen, om 9nm op M-Net.

DINSDAG:

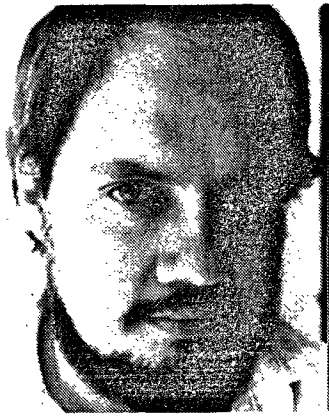
- * What if? om 4:15 op TV2/3, vir kinders tussen 8 en 13 jaar.
- * Entertainment International gesels met Kathy Bates, wat onlangs Athol Fugard se rolprent tweergawe van Road to Mecca voltooi het en net daarna die Oscar gewen het as beste aktrise. Om 10:59nm op TV4.

WOENSDAG:

- * Great Deserts of the World kyk na Namibia en die Kalahari. Om 4:45nm op TV2/3.
- * The black Hole, grusame wetenskapfiksie met Maximilian Schell en Anthony Perkins, om 9nm op M-Net.
- * The big Time om 7nm op TV1, 'n plaaslike hoogtepunt. Met Frank Opperman.

DONDERDAG:

- * As die eeu draai kyk na die onderwyskrisis in Suid-Afrika. Om 3:15nm op TV1.
- * Hill Street Blues om 8:35nm op TV1.
- * The Emissary om 9nm op M-Net het swak resensies ontvang. Oordeel self. Met Ted Leplat en Terry Norton.

SPORTRUBRIEK
TINUS HORN

Ons hou van amateursport - mits die geld reg is

Amateursport is 'n oorblyfsel uit 'n ander tydperk, toe sport net beskore was vir mense wat nie nodig gehad het om vir hul geld te werk nie. Dis hoekom dié fossiel so sukkel om in die doodsnikke van die twintigste eeu te oorleef. Eintlik is hy lankal dood; ons wou dit net nie erken nie. Dit het die afgelope week se hofdreigemente van rugbyklubs en -beampies aan spelers bewys. Geld is deesdae net so 'n deel van groot rugby soos lemoenskyfies tydens rustyding. Die enigste sportsoorte waar daar werklik sprake van 'n amateurkode is, is dié waar daar amateur- én beroeps-beheerliggame bestaan, soos sokker, boks en gholf. En in al drie gevalle word al die beste amateurs mettertyd in die geld-geledere opgeneem. Dis seker nie baie edel nie, maar geld is vandag die meeste mense se vernaamste

dryfveer. Waarom moet daar ander reëls vir sportmanne geld? Die dae toe sport net om roem en glorie - of blote pret - beoefen is, is vir goed verby. Nie dat daar fout te vind is met roem en glorie nie. Maar Roem, glorie én geld is beter. Daar is nogal iets ironies aan die feit dat rugby steeds op amateur-status aanspraak maak. Daar is sekerlik nie veel sportmanne hier wat meer geld verdien as Naas Botha nie. En dit kom hom toe. Maar waarom voorgee dit gebeur nie? Toe die eerste klub die eerste keer 'n paar rand onder die tafel deur in 'n speler se handpalm gestop het, was die amateurkode se dae getel. 'n Mens kan iets net vir die pret doen totdat jy verneem 'n spanmaat word agteraf vir sy dienste betaal. Waarom nie jy ook nie?

(Dis toevallig hoe rugby se groot betaal-skandaal vir die eerste keer op die lappe gekom het. Deon Viljoen, 'n Transvaalse voorryman, is in 1987 koerante toe nadat sy spanmaats wat in die Lionbeker-eindstryd gespeel het, 'n bonus aan die einde van die seisoen gekry het en hy nie.

'n Jaar of twee gelede was 'n paar Rooibontes weer steeks omdat spelers wat in ander provinsies gewerf is, motors gekry het om vir die duur van die seisoen te gebruik, terwyl die plaasklike spelers droëbek moes toekyk.) Geld praat. In 1987 het Louis Luyt op die punt gestaan om rugby se amateurkode in die asblik te smyt, nes Kerry Packer 'n paar jaar vroeër vir krieket gedoen het. Die Australiese nasionale span het op die punt gestaan om hierheen te kom, vermoedelik met groot somme geld as lokaas, maar die Suid-Afrikaanse Rugbyraad het dit verhinder.

Die land se top-spelers wou toe wegbreek, 'n geldkode stig en die Wallabies op eie stoom hierheen bring, maar om die een of ander rede het hulle van plan verander (Naas het later gesê die Australiese span sou nie werklik op volle sterkte wees nie).

As dié toer plaasgevind het, sou dit ongetwyfeld die voorloper van 'n internasionale geldreëls gewees het. Later was daar weer sterk sprake dat Suid-Afrika internasionale mededinging sou "koop", en Danie Craven self het voorgestel dat die "toetsunies" wegbreek van die Suid-Afrikaanse Rugbyraad (SARR), om geldrugby te speel. Die SARR sou dan lid van die Internasionale Rugbyraad (IRR) kon bly. Net twee unies, Transvaal en Natal, was eger hiervoor te vinde.

Die ander het gevrees dat dit Suid-Afrika se kans om weer internasionaal mee te ding, finaal die nek sou inslaan, omdat die SARR streng tereggewys is ná die Kavalier-toer.

(Tot vandag toe wil die gerug dat die Kavaliërs elkeen R100 000 betaal is, net nie gaan lê nie. En toe die Bokke dit hoor, en boonop 'n Toyota-perd langs die Springbok op hul trui sien pryk, het hulle glo self met 'n stewige eis vorendag gekom.)

Die SARR was verniet bang. As ons destyds die sprong na geldrugby geneem het, was Suid-Afrika dalk nou die rugby-hoofkwartier van die wêreld.

Vergesog? Beslis nie. As die Aussies 'n maatstaf was, sou die wêreld se beste spelers byna deur die bank hier kom speel het. En soos die krieketbase destyds uitgevind het, sit jy met niks as jy al die beste spelers geskors het. 'n Mens sou seker kon vra waarom rugby soos ons hom ken dan nie meer spelers aan die geldkode, ofte wel rugby-liga, afstaan nie.

LAPPIES LABUSCHAGNE, AMATEUR-RUGBYSPELER. HY HET VANDEESWEEK GESÊ DIE R20 000 WAT HY IN 1989 BY DIE VRYSTAATSE AFRIGTER, GERIE SONNEKUS, GEKRY HET, WAS G'N LENING NIE. DIT WAS BETALING VIR SY DIENSTE AS VRYSTAATSE SLOT

Wel, dis vir eers 'n geheel en al ander sportsoort en welslae in die een waarborg nie welslae in die ander nie. So was Ray Mordt g'n groot sukses as liga-vleuel in Wigan nie. 'n Ander Suid-Afrikaner, die Noord-Vrystaatse agtsteman en vleuel (!) Nick du Toit, wat baie meer durf as talent gehad het, het veel beter gevaar.

En dan is daar ook die moontlikheid dat "amateurs" meer onder die tafel verdien as hul liga-eweknieë daarbo...

Die tegnologiese eeu het van sport 'n groot geldmaker gemaak. Veral TV-regte is deesdae miljoene werd (Bankfin, borg van die Curriebeker-reëls, wou byvoorbeeld R9 miljoen by M-Net en die SAUK vir vanjaar se uitsendings hê).

Dis seker verstaanbaar dat die spelers begin wonder het of hulle, wat week ná week al hul vrye tyd aan die sportsoort bestee, nie dalk 'n snytjie van die koek verdien nie.

VU

DIE WEEK SE TVSPORT

Die Suid-Afrikaanse atletiek-kampioenskappe op Pilditch (TV1, Vrydagaand en Saterdagmiddag), die geveg om die swaargewig-bokstitel van die wêreld tussen Evander Holyfield en George Foreman in Atlantic City (M-NET, Saterdag 04:50) en die toetsunie-rugbydag in Bloemfontein (M-NET, Saterdag 13:00 en TV1, 15:30) is die week se sporthoogtepunte op die kassie.

Die atletiek word as die belangrikste byeenkoms die afgelope twee dekades in Suid-Afrika beskou, omdat daar gedink moet word aan 'n span vir die Baan en Veld-wêreldkampioenskappe wat later vanjaar in Japan gehou word.

Die boks lok baie belangstelling uit, omdat Foreman 15 jaar ouer as Holyfield is. Toe Foreman in 1973 vir Joe Frazier in twee rondes verpletter het om die einste titel te wen, was Holyfield agt jaar oud!

M-Net saai twee rugbywedstryde uit: Noord-Transvaal teen die WP en Transvaal teen die OP. Die hoofwedstryd, tussen Natal en die Vrystaat, word op TV1 uitgesaai.

Dié drie wedstryde sal rugbygeesdriftiges 'n goeie aanduiding gee van wat hulle in die reëls om die Curriebeker kan verwag.

Sondag saai die SAUK die Amerikaanse motorfiets-Grand Prix (500cc en 250cc) regstreeks vanaf Laguna Seca uit.

DIE VOLLEDIGE PROGRAMME IS:
SAUK:

Vrydag, 19 April: TV1, 18:30 - Gillette World Sports Special; TSS, 21:00: Atletiek vanaf Pilditch: SA kampioenskappe.

Saterdag, 20 April: TV1, 12:00 - Junior Sport; Atletiek vanaf Pilditch: SA kampioenskappe; perdewedrenne vanaf Gosforthpark; Tennis: ATP-toernooiereëls; Gholf: Amerikaanse Meesters (hoogtepunte van 1990 se toernooi); Motorsport: Volkswagen se internasionale tydren. Rugby: Vrystaat teen Natal (afskop 15:30). **Sondag, 21 April:** TSS, 12:00 - Junior Sport (heruitsending); TV1, 23:00 - Motorfiets-wedrenne: Amerikaanse Grand Prix.

Maandag, 22 April: TV1, 21:00 - Tennis: hoogtepunte van die toernooiereëls vir vroue.

Dinsdag, 23 April: TSS, 21:00 - Sokker: Manchester United teen LG Warschau op Anfield.

Donderdag, 25 April: Rolbal: SA toernooi vir vroue.

M-NET:

Vrydag, 19 April: 18:30: The World of National Panasonic.

Saterdag, 20 April: 03 vm.: Boks, regstreeks vanaf Atlantic City, V.S.A. (Evander Holyfield en George Foreman boks om 04:50 om die onbetwiste swaargewigtitel van die wêreld) 13:00: Rugby: Toetsunie-dag: WP teen Noord-Transvaal en 2.30 nm: Transvaal teen OP. 16:00: Sokker: Crystal Palace teen Everton in die Engelse eerste liga. 17.45 nm.: Motorsport News. 22:20: Gholf: Amerikaanse PGA vir seniors.

Sondag, 21 April: 14:00: The World of National Panasonic. 16:00: Sokker: Sheffield Wednesday teen Manchester United. 22:15: Gholf: Amerikaanse PGA vir seniors, gevolg ATP tennis vanaf Nice.

Dinsdag, 23 April: 21:00: Ironman Super Series. 10 nm.: The Best of English Soccer

'Suid-Afrika sou die wêreldbeker kon wen'

Net die All Blacks is dalk sterker, sê Bok-kaptein

JANNIE BREEDT HET TWEE JAAR GELEDE DIE SPRINGBOK-KAPTEINSKAP BY NAAS BOTHA OORGENEEM EN SAL STELLIG DIE BOKKE SE AANSLAG LEI WANNEER HULLE BINNE DIE VOLGENDE JAAR OF TWEE TOT DIE INTERNASIONALE ARENA TERUGKEER. TINUS HORN HET HOM OOR DIE STAND VAN ONS RUGBY UITGEVRA

As die Springbokspan vanjaar aan die reeks om die wêreldbeker kon deelneem, sou net die All Blacks vir hulle 'n bedreiging ingehou het, sê die Springbokkaptein, Jannie Breedt. "Ons sou beslis 'n goeie kans gestaan het om die toernooi te wen," meen hy. Hy glo ook Suid-Afrika gaan ná sy hertoetreding tot internasionale rugby vinnig erkenning kry as

een van die twee top-spanne in die wêreld. Hy het egter een voorbehoud: Die span wat die Nieu-Seelandse Kavaliërs in 1986 in 'n toetsreeks met 3-1 geklop het, moet die kern van die nuwe span verskaf. Die voormalige Springbok-linkervleuel, Carel du Plessis, het onlangs gesê daar moet nou van die "ou manne" ontslae geraak word om vir opwindende

nuweling plek te maak. Daarmee stem Breedt glad nie saam nie. "Ek het verlede week 'n Springbokspan probeer kies en toe besef ek ons kan nie sonder die ervare ouens klaarkom nie. 'n Span sonder Naas Botha, Michael du Plessis, Gert Smal en selfs Danie Gerber, lyk maar dun." Die klem wat Breedt op ervaring plaas, sou dalk die verkeerde

indruk wek dat hy geen vertroue in ons jong spelers se vermoëns het nie.

"Daar is beslis baie talent en daar gaan natuurlik 'n paar jong spelers in die Springbokspan wees. Maar as ons nou voor begin, gaan ons eers oor vyf of ses jaar 'n span hê wat goed teen die wêreld se bestes kan opweeg."

Breedt sê hy het in Transvaal gesien wat gebeur as jy geharde spelers goedsmoeds deur nuweling vervang.

"In 1987 het ons byna die Curriebeker gewen en die jaar daarna is twaalf spelers gepos. Eers nou, vier jaar later, begin ons weer regkom."

Volgens Breedt kan 'n mens nie ons voorste spelers afskryf as hulle nie in provinsiale reekse soos Springbokke lyk nie.

"Sonder internasionale mededinging is dit moeilik om skerp te bly. Transvaal speel byvoorbeeld nou binne 17 dae drie keer teen die Oostelike Provinsie. Waar moet ons motivering vandaan kom?"

As 'n mens na 'n man soos Gerber se loopbaan kyk, is dit duidelik dat daar beslis waarheid in Breedt

hom op 'n ander doelwit toespits: Die Curriebeker.

Breedt sê hy voel vanjaar baie positief oor die Transvaal-span se kans. "Man, dit lyk of dinge vir ons begin reg loop. Maar daar lê nog 'n lang pad voor."

Breedt het dié pad al twee keer saam met Transvaal tot op die rand van 'n Curriebeker-triëf geloop: in 1986 en 1987. By albei geleenthede is hulle in die eindstryd geklop.

Veral die tweede probeerslag, in 1987, was vir Breedt 'n hartseer storie.

"In 1986 het niemand ons werklik 'n kans gegun nie. Dit was immers teen WP op Nuweland. Die feit dat ons redelik goed gevaar het, was vir ons genoeg. Maar in 1986 het ons die span gehad wat die Beker moes wen."

Transvaal het in daardie wedstryd ook alles gedoen wat 'n mens van hom kon verwag, maar hy het hom vasgeloop in Naas Botha op sy allerbeste.

"Watter antwoord het 'n mens op 'n man wat 24 punte alleen aanteken?"

Ná daardie eindstryd wou sake

'Engeland en Frankryk lyk indrukwekkend teen Wallis en Ierland, maar teen ons sal hulle nie veel beteken nie.'

se standpunt steek.

Selfs in 1984, toe Gerber op sy allerbeste was en John Scott se Engelse toerspan flenters gehardloop het, het hy soms bra middelmatig in die OP-trui vertoon.

Breedt meen die Springbokke sal min te vrees hê van die spanne in die Noordelike halfrond.

"Engeland en Frankryk lyk indrukwekkend teen Wallis en Ierland, maar teen ons sal hulle nie veel beteken nie. Kyk maar hoe maklik die Franse die Vyf Nasie-reeks gewen het, kort nadat die All Blacks in Frankryk met hulle gemors het."

Veral die Springbokke se voorhoede behoort veels te sterk vir Frankryk en die vier Britse spanne te wees.

En hoewel Breedt die All Blacks hoog aanskryf, meen hy hul spel het die afgelope twee jaar skerp afgeneem.

"Moenie 'n fout maak nie, hulle is nog steeds baie sterk, maar daar is beslis tekens van 'n insinking."

Die reeks om die wêreldbeker sal 'n uitstekende maatstaf wees van wat die Bokke in 1992 van die ander rugbylande kan verwag. As daar wel probleme in All Black-geledere is, sal dit beslis in dié reeks na vore kom.

Die eerste wêreldbeker-reeks in 1987 was 'n bra eensydige affêre ten gunste van die All Blacks, omdat daar niks van Australië se verwagte aanslag gekom het nie. Soos die meeste kenners voel Breedt Suid-Afrika sou dwaas wees om dadelik 'n span soos die All Blacks te pak. "Na 'n opwarmingswedstryd teen 'n span soos Wallis of Argentinië sal ons reg wees vir hulle."

Sy droom is om Suid-Afrika in 'n amptelike toetsreeks te verteenwoordig, maar vir eers moet hy

maar net nie weer vir Transvaal vlot nie, en verlede seisoen het die Rooibontes 'n groot laagtepunt bereik deurdat hulle sesde op die Curriebeker-puntelys geëindig het - laer as enige van die ander toetsunies.

Danksy die nuwe afrigter, Harry Viljoen, het Transvaal egter sy selfvertroue herwin en volgens Breedt is die spangees onverbetterlik. Nie eens verlede week se nederlaag teen die OP in die eindstryd om die Yardley Gold-beker kon hul geesdrif demp nie.

"As jy vroeg in die seisoen verloor, kan jy nog regruk en ons het uit ons foute geleer. Die OP is sterker as wat die meeste mense dink. Hulle gaan vanjaar nog baie spanne klop."

Ondanks die feit dat Natal die kampioen is, beskou Breedt Noord-Transvaal as die grootste struikelblok in Transvaal se pad. "Hulle is altyd goed. Maar hulle is nie onoorwinlik nie. Dit het Natal bewys."

Hy het geen verklaring vir die Noorde se swak vertoning in verlede jaar se eindstryd nie, maar hy meen hulle het dalk die verkeerde patroon gevolg. "Hulle moes die bal van Natal se voorspelers weggehou het. Maar hulle het seker nie verwag om voor geklop te word nie."

Hy meen ook Natal was 'n "honger" span wat daardie greintjie harder probeer het.

"Ervaring van Curriebeker-eindstryde is gewoonlik 'n bate, maar 'n span soos Noord-Transvaal wat byna elke jaar die eindstryd haal, loop die gevaar om dit later as net nog 'n wedstryd te beskou."

As Transvaal vanjaar die eindstryd haal, sal dit een probleem wees waarvoor hulle hulle nie hoef te bekommer nie...

berigte te veldde

1 & 2

Vuur is ook stilte.

BREYTEN BREYTENBACH
Die Suid-Afrika, Februarie/Maart 1991

KOOS PRINSLOO

1 SY HET NIE 'N GELUID GEMAAK NIE

DIT is een nag aan die begin van Junie dat X dood is. Die eerste sneeu op die berge was al aan die smelt; die laaste groen van die somergras geel en hard.

X was 'n eenvoudige vrou. So lyk dit in elk geval volgens die berig in die koerant. (Miskien was sy iemand soos Tembi, Albertina wat jare lank by ons in die huis gewerk het se dogter. Tembi het op veertien verwagting geraak. Albertina het toe Pa se swart plastieksambok kom leen. Ná haar tweede kind, op agttien, is Tembi getroud. Pa het Albertina weggejaag terwyl ma sy suster ná 'n rugoperasie gaan versorg het. Albertina bel nog elke Kersfees om te hoor hoe dit gaan. Pa sê Tembi se jonger boetie, Highlight, is glo nou "n tsotsi in die townships. Albertina sê sêf so.")

Al was sy werkloos, is dit onwaarskynlik dat X ooit in aanhouding was; nie ingevolge artikel 29, 31 of 50 van die Wet op Binnelandse Veiligheid nie. Ook nie ingevolge enige van die noodtoestand se regulasies nie. Dit is dus ook onwaarskynlik dat sy gemartel was, anders as Y wat gedwing is om, ten aanskoue van haar ondervraers, met 'n mede-aangehoudene omgang te hê.

Naai, kaffertjie, naai."

"Baas?"

"Naai! sê ek!"

Sy beupe begin stadig op en af beweeg. Die vrou onder hom skree nie.

"Vinniger, bous."

Die ander vier mans lag. "Lekker, nè?" laat een hoor.

"Vinniger, sê ek."

Die ander lag harder. "Trap vas sy gat," giggel nog een.

Die stewel tref hom op sy stuitjie. Skuur die vel af.

"Skiet, ta. SKIET!"

Die vrou skree nie.

"Skiet jy, swartneef?"

Hy sê niks, is net bewus van die stewel op sy rug en hoe die urine uit sy blaas loop, oor haar tot op die sementvloer.

So het dit nie gebeur nie, want daar was vyf mans in die munisipale kantore dié dag, het

Y later in die hof getuig. Hulle het haar geskop, kaal uitgetrek en toe oopgespalk. Vier polisiemanne ('n blanke sersant en drie swart konstabels) het haar laggend vasgehou terwyl 'n ander blanke sersant 'n knuppel in haar ingedwing het.

Die een konstabel het haar aan die tepels gegryp. Een van die sersante het toe met 'n mes gedreig om haar borste af te sny. Die sersant wat die knuppel in haar ingedruk het, wou van die ander vier weet of een van hulle haar wil hê. Hulle het almal geweier en haar kêrel wat in die kantoor langsaan aangehou is, gaan haal. Hy is aangerand en gedwing om met haar omgang te hê. Die polisiemanne het hulle met skoppe en brandende sigarettompies aangemoedig. Toe hulle die volgende aand vrygelaat is, het die twee sersante en een van die konstabels gesê hulle sal ge-necklace word as hulle 'n klag lê, het Y getuig.

Dit is in Junie dat X uitgestap het oor die boomlose erf waar 'n konka in die hoek gebrand het. Dit was ook voor die tweede vlag sneeu op die berge daardie maand. Eers het sy een van haar kinders in die bed gesit. Waar die ander een was, sê die koerant nie. Miskien het dié elders geslaap want hulle was glo vyftien mense wat die twee kamers gedeel het: sy, haar ma, haar susters en hul kinders.

Nadat sy haar dogter van 13 nag gesê het (of het sy?), het sy miskien 'n kopdoek omgebind en die bottel paraffien onder die bed gaan uithaal. Haar jonger suster het na die tyd vertel dat die oorledene, sedert haar man se dood die jaar vantevore, baie neerslagtig was. Die polisie het 'n verklaring uitgereik dat hy ten tyde van 'n inbraak, toe hy hom teensit teen arrestasie, doodgeskiet is. Sy het haarself nooit vergewe dat sy nie geld gehad het om hom te laat begrawe nie, volgens haar suster. Dit het die bure sowat twintig minute gevat om die vlamme te blus. Dit was ook een van hulle, Gladman Makeba, wat gesê het die heelyd dat sy soos 'n fakkel om die huis geloop het, het sy nie 'n geluid gemaak nie.

Junie 1988

2 DAAR IS NIKS MEER VIR ONS OP DIÉ PLEK OOR NIE

DIT is laat een aand in Julie dat X dood is. Dit was voor die sneeu op die Hoëveld daardie jaar.

Hy was 'n gewone man; 'n monteurdraaier, volgens die koerant. Op 'n foto wat die dag met sy seuntjie, B, se doop geneem is, dra X (hy het 'n snor en hy glimlag) 'n blink geruite das. Sy dogtertjie, A, sit op sy arm. Sy vrou hou die baba in die dooprok vas.

(Miskien was hy iemand soos my swaer wat, nadat hy van my suster geskei is, 'n herbore Christen geword het. Hy het toesig oor die kinders gekry en is gou weer getroud. My pa het aan my suster geskryf haar nuwe kêrel sal sy voete nie in hul huis sit nie. My ma het gesê my suster is nie haar kinders werd nie. My suster is later met die man getroud en saam het hulle 'n vakansie by my ouers deurgebring.)

Dit is onwaarskynlik dat X (31) ooit in die gevangenis was; nie ingevolge artikel 29, 31 of 50 van die Wet op Binnelandse Veiligheid nie, en ook nie ingevolge enige van die noodtoestand se regulasies nie. Dit is selfs onwaarskynlik dat hy ooit in die hof was, anders as Y wat 'n opgeskortte vonnis van vyf jaar opgelê is weens moord en toe sy kop in sy hande laat sak en sag gesnik het: "Nou gaan ek eers my Here aanroep. Nou gaan ek Hom eers prys vir Sy genade vir my."

"Laat ons bid." Hy vat die seun se regterhand in sy linker en kniel saam met hom op die matjie voor die enkelbed.

"Onse Vader wat in die bemele is, laat u Naam gebeilig word; laat u koninkryk kom; laat u wil geskied, soos in die bemele net so ook op die aarde;..."

Die man staan op en stap na die speelkas. Saam dreun hulle stemme voort: "...gee ons vandag ons daaglikse brood; en vergeef ons ons skulde, soos ons ook ons skuldenaars vergeewe;..."

Wanneer by die seun die eerste keer van agter tref, maak die kind sy oë oop. Hy kyk verduwaas om en roep uit: "Asseblief, Pappa, moenie! Ek sal enigiets doen..."

Met die tweede steek dring die vurk sy regterlong binne. Die seun val met sy gesig vooroor op die bed. Bloed uit sy mond vlek die gebleekte deken. Met die derde steek buig die braaiwurk.

So kon dit gebeur het. Y het in die hof beskryf (sy regterbeen nog in gips ná sy selfmoordpoging) hoe hy toe 'n kombuis- mes gevat het en aanhou steek het (27 steekwonde, het die nadoode ondersoek aan die lig gebring) totdat hy sy kind hoor sug het en geweet het hy is dood. Hy weet nie hoeveel keer hy die kind gestek het nie, het Y getuig. "Hy het doodstil gelê. Ek was

heeltemal leeg. My hele lyf was vol hoendervleis."

Y het daama die lyk in 'n kombuis toegedraai, skoon klere aangetrek en 'n taxi bestel wat hom by 'n gebou in die middestad afgelaai het waar hy van die 13de verdieping afgespring het. (Sewe jaar vantevore, toe hy ook van 'n gebou wou afspring, het die skare onder geskree hy moenie, behalwe sy vrou wat net tussen hulle staan en kyk het.)

Y het volgens die koerant aan die hof vertel dat sy huwelik, soos dié van sy ouers, ongelukkig was. Sy vrou, 'n weduwee, het steeds in 'n dagboek aan haar oorlede man geskryf. Selfs na die kind se geboorte het hul huwelik bly verbrokkel en die kind het gesê hy sal selfmoord pleeg as sy ouers skei. Die oggend van die moord het sy vrou hom gevra om terwyl sy dorp toe is met die kind oor die egskieding te praat.

"Ek het nie geweet wat om aan hom te sê nie. Dit sou hom so ongelukkig gemaak het," het Y getuig. "Ek was bang dat hy selfmoord sou pleeg en dat sy bloed op my hande sou wees. Ek het gemeen dat ek nie ook selfmoord kan pleeg nie en hom alleen agterlaat om gekasty te word."

Dit was Y se bedoeling dat die kind hemel toe moet gaan, het die psigiater getuig. "Die dryfveer agter sy daad was liefde - 'n liefdesdaad - al was dit verwronge en teen 'n onskuldige slagoffer gemik," het die regter beslis.

Dit was een aand in Julie (voor die sneeu daardie jaar) dat X een van die rooi en wit geruite kombuisgordyne afgehaal het om saam te vat garage toe. Volgens die koerant het sy vrou en kinders die huis reeds sowat agt uur vantevore verlaat. In die garage het hy brandstof uit 'n 5 liter-kannetjie oor die motor uitgegoor en toe die gordyn - wat volgens 'n buurman klaarblyklik van buite as 'n lont na die motor moes dien - deurweek. 'n Familielid het later gesê daar was geldelike en huweliksprobleme. Dié familielid het ook gesê die kinders is baie hartseer oor hul pa: "A (7) huil baie. X was haar held. Klein B (5) sê die hele tyd hy sal nie huil nie, want hy is sy pa se bulletjie."

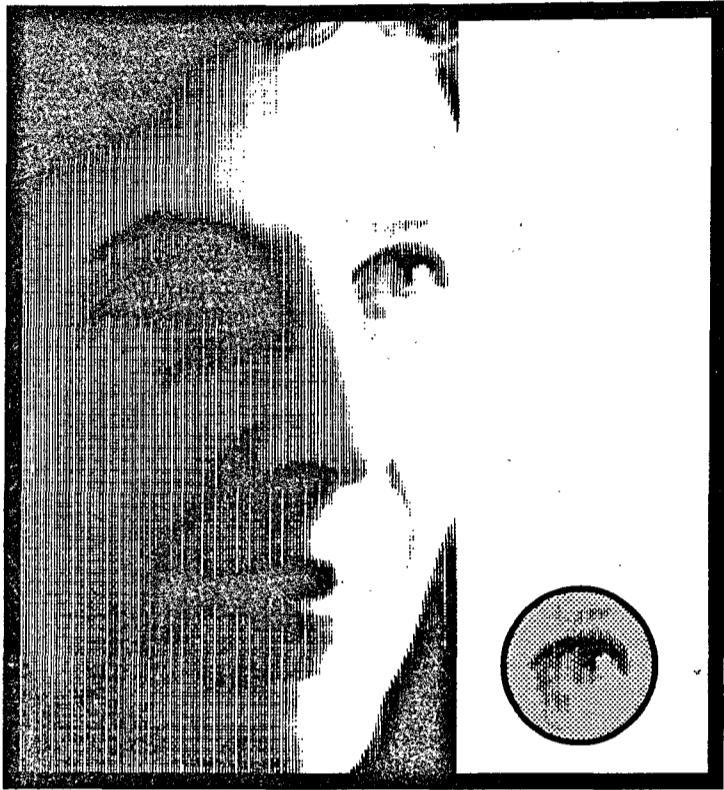
Volgens die koerant was X se vrou te ontsteld om oor die voorval te praat en het sy net gesê, "Daar is niks meer vir ons op dié plek oor nie."

Die bure is die aand omstreeks elfuur deur die gille gewek. Dit was een van hulle, Fernando Mendouca (of was dit 'n polisiewoordvoerder?), wat vertel het die verkoolde lyk se bene was met koperdraad aan die dubbelbed vasgemaak.

Augustus 1989

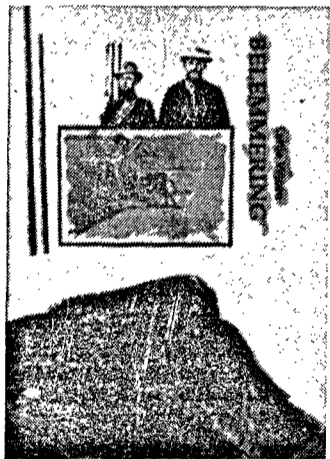
Viljoen skiet ons literêre landskap oop

(maar nie vir Boere-Calviniste nie)

BELEMNERING
deur LETTIE VILJOEN
Taurus, R39,95

EDUAN SWANEPOEL

Daar is prosatekste wat 'n moeilike leesproses verg, tekste waarin die leser telkens 'n bepaalde remming of weerstand ondervind: Hermans se *Nooit meer slapen*, Miles se *Blaaskans*, Schoeman se *'n Ander land*. Om verskillende redes is al dié tekste besondere prosawerke: dié tipe vertellings waarna 'n mens deur jare steeds bly terugkeer, steeds oor wonder. Vir die leser van Afrikaanse tekste wat die laaste jare deels "gekondisioneer" is deur die lees van talle strakker, korter vertellings waarin die betekenis aanbod operstaan, kan die lees van langer tekste met die genoemde lesersweerstand vermoeiend raak. En sodoende kan persoonlike leersvoorkeure waarde-oordele skeef trek.

Die mense sê, so hoor en lees ek, dat Lettie Viljoen se nuutste prosawerk, *Belemmering*, 'n lang uitgerekte en vervelige boek is wat moeisam lees en uiteindelik

te veel opoffering van die leser verg. Te veel gepraat, te min aksie. Die mense sê dalk meer oor hul eie leersgemaksugtigheid as oor Lettie Viljoen se teks.

Belemmering is 'n lang vertelling wat stadig lees, wat my as leser telkens in my leesproses tot stilstand gedwing het, wat intense aandag opeis, wat dodelike intellektuele ingesteldheid vra en wat die bevrediging wat 'n goeie leeservaring uiteindelik bied, maksimaal terughou.

Maar *Belemmering* is myns insiens 'n briljante boek.

Twee sentrale verhaallyne vleg deur die teks. Enersyds word die verhaal vertel van Hannah se verblyf in die Wes-Kaap, haar besoeke aan familie in die Bosveld, asook haar verhouding met Oom en Tante, hul kleinkind en later 'n paar byna terloopse randkarakters. Andersyds is daar die verhaal van 'n groep mans êrens in 'n berg op 'n (vermoedelik) militêre sending, aangebied vanuit die fokus van 'n lid van dié groep, Deneysen. (Is daar in die verhaallyn dalk 'n orifunksionele diskrepansie plekplek tussen die optrede van die verteller en die primêre fokalisator? Dit en net dít pla my in die teks.) 'n Vertelling in die realistiese of neo-realistiese verteltradisie bied *Belemmering* egter nie. Vir my lê die sleutel tot die betekenis van dié teks in die sentrale aksie waarmee die groep mans hulle besig hou: kaartwerk. Wat insluit: die "lees" van die omringende ruimte vanuit gegewens op die kaarte, die opgradering van die kaarte vanuit gegewens wat in die bergruimte waargeneem word en uiteindelik die beplanning en herbepanning ad infinitum van strategieë uit die wisselwerking tussen kaart- en landskapsinligting.

Dié proses bepaal myns insiens alle ander betekenisontginnings vir die leser, veral leesstrategie. Want die leser sit ook met die landskap van 'n teks voor hom/haar. En dié landskap dwing die voortdurende opgradering van die "leserskaart" (om De Saussure aan te pas: die narratologiese parole), die proses van herbepaling en herbepanning van die leesstrategie. Dus: die leesaksie verken in dié teks die epistemologie van lees.

Belemmering is een van daardie rare tekste waar die titel reeds 'n aanduiding is van 'n inherente, struktureel gemotiveerde lesersrol. In 'n teks waar dit gaan om die mens se soeke, verlangens, ontdekkings, ontginnings, kortom: om die moeisame (belemmerde) proses van tot kennis, insig, begrip kom, neem die leesproses 'n parallelle rol aan: leser en karakter vorder stadig, dikwels verward, soms van koers af met nêrens 'n duidelike of maklike blik op 'n groter geheel of op 'n herkenbare baken nie (vergelyk in dié verband byvoorbeeld die veelkantige ongesenteerde waarnemings van die groep mans in die berg). Dié parallelisme loop saam met die dualiteitsopset in die teks: man naas vrou (nie onbekend by Viljoen nie, maar hier breër in opset: ná die kort aanvangspasasie waar man en vrou mekaar intiem, byna grafies, verken, breek die teks in twee opposisies sonder om ooit ineen te vloei), intern naas ekstern, hede naas verlede, tipografiese presens naas abstrakte afstand, die statiese teenoor die dinamiese, introvert naas ekstrovert, kultuur-histories naas natuur-histories, ens. Die een in terme van die ander, die een ingevul deur besonderhede van die ander, die een afleesbaar uit die ander. En alles as deel van 'n eindeloos dinamiese signifikasieproses van dimensies. In plaas daarvan om te verklaar, versper/belemmer die tekenflitsproses vir karakter en leser dit wat almal so graag wil vasvat: die sinrykheid, die planmatigheid, die "groter doel" van alles.

Talle gesprekke in dié teks (en dis so 'n lekker geselsboek vol anekdotes, grappe, volkslegendes, noem maar op) stel die geskiedenis, buitelandse maar veral binelands, voorop. Hannah sit ure lank vir Oom en Tante en uitvra oor die volksgeskiedenis, die familiegeskiedenis en individuele geskiedenis. En hoe meer "leemtes" ingevul word, hoe minder kan sy die toekoms bou op die goeie wat uit die verlede gehaal is (so 'n onvolkse volksboek!). Geen enkele nuwe (militêre) strategie ontwikkel uit die groot gros historiese strategieë wat bespreek of vertel word nie.

Elke situasie het sy eie beletsels, sy eie belemmeringe. Hoewel die groep mans die terrein in terme

van geomorfologiese ontstaansprosesse kan "lees", kan hulle steeds nie oor die fisieke versperrings wat deur genoemde proses veroorsaak is, kom nie. Dit is asof die kennis van ontstaangeskiedenis, die benoeming van oorspronge en wordingsprosesse, die mens se bestaan belemmer.

Maar die grootste belemmering in dié teks is dalk daardie leemtes en leegtes wat nie (in-)gevol kan word nie. Daardie landskappe en karakters wat "onleesbaar" bly. Daardie onverklaarbare stiltes wat keer dat die twee storielyne op enige punt die dualiteit in die teks oplos.

En wat uiteindelik net deur die artistieke artefak en die estetiek (die teks, hierdie teks) benoem en getranskribeer kan word. Want dit gaan in dié boek, wat ook gevul word met gesprekke oor die beeldende kunste, die filosofie, die literatuur, en so meer, dalk uiteindelik oor die belemmering van die skeppende proses: die afwesige betekenaar in die teken: 'n kreatiewe verkenning van die epistemologie van artistieke skepping.

Daar is soveel belangrike aspekte in *Belemmering* waarby in dié resensie nie stilgestaan kan word nie: naamgewing, variërende, herhalende blokkarakterisering, Freudiaans en Post-Freudiaans interpreteerbare verhoudings, die belangrike rol wat Polla se aksie (ná die verbranding van sy dagboeke) binne die groter teksge-

heel speel, die funksie van die dele oor Generaal C wat die twee vervlegte storielyne verdere dimensie (en afstand?) gee, die baie belangrike openingsfragment in dié teks, die groter ritmes van seisoene en metamorfoses waardeur die siklies gevarieerde herhalingspatrone (want dit is ook 'n boek oor herhalings) geïntensiveer word, ens...

Dit is 'n lang pad wat lesers in *Belemmering* saam met 'n klomp karakters moet loop. Uitgergelende aansprake word op die leser gemaak. Om uiteindelik op 'n punt te kom waar niks opgelos of afgehandel is nie, waar geen konklusies getrek kan word nie, en waar die leser sy kaart nie sonder meer durf toerol nie. Want die kaart van die Afrikaanse prosa moet ná die verskyning van dié seminale teks opgegradeer word.

Lettie Viljoen het waaragtig die kontoere van 'n literêre landskap oopgeskiet: so eindeloos het die teken en be-teken betekenis nog nooit voorheen in ons prosa ontwyk nie: so eindeloos moes lesers hul leesstrategie nog selde, indien ooit, bevraagteken.

Lesers vir wie die wêreld nog wonderlik heel en vol betekenis is en wat nie bereid/lus is om hul teoretiese leesapparaat te verstel nie, moet maar dié teks uitlos en soos goeie Boere-Calviniste Dallas gaan kyk en skrik vir die sonde. Want sielsalig kom jy nie uit dié leeservaring nie. Soberder, somberder en stiller wel.

(EDUAN SWANEPOEL IS 'N DOSENT AAN DIE UNIVERSITEIT VAN NATAL SE DEPARTEMENT VAN AFRIKAANS EN NEDERLANDS)

LEESKEUR / MUSTREADS

New From
RAVAN PRESS
BEYOND APARTHEID
Labour and Liberation
In South Africa
by DENNIS DAVIS
and ROBERT FINE
Paperback R39.95

JL VAN SCHAIK
UITGEWERS
NOSTRADAMUS
Gister, vandag en môre
Eben Meiring
Wat het Nostradamus regtig
voorspel? Lees dit self in die
boek waaroor almal gons

VINTAGE
Rian Malan
MY TRAITOR'S HEART
Now in Paperback!
Only R24,99

IN GOD'S COUNTRY (NO2-21)
Post-modernistiese poësie
R12
(alles ingesluit) Bestel by:
Clinton du Plessis
Uitgewers
Posbus 547 Cradock 5880

BESKIKBAAR BY ALLE VOORAANSTAANDE BOEKHANDELAARS
Om te adverteer skakel Louwrens Potgieter by (011) 836-2151

Where *the bad* go largely unpunished

LOUWRINS POTGIETER REVIEWS THE TWO UNUSUAL FILMS WHICH ARE BEING SHOWN IN THE 4AD FILM SOCIETY'S LIMITED SCREENINGS FROM TODAY UNTIL 27 APRIL AT CINE CORLETT 2, LOUIS BOTHA AVENUE, JOHANNESBURG

DROWNING BY NUMBERS

Director: Peter Greenaway
With Bernard Hill, Joan Plowright, Juliet Stevenson and Joely Richardson.

A black and comic fairy-tale for adults, where the bad go largely unpunished and the innocent are always abused. It centres around an English village coroner - Madgett - and his involvement with three generations of women all called Cissie Colpitts. Madgett, obsessed with obscure English folk games and father to a corpse-collecting son, Smutt, agrees (with amorous optimism) to keep mum about the aquatic deaths of the three women's husbands - and inevitably finds himself in deep water.

Greenaway returns to the playful punning, ludicrous lists, and quiz-zical conundrums of his earlier works and sustains it in a complex web of absurdly interlocking allusions to games, sex and mortality, famous last words, circumcision and a myriad of equally obscure images. An ironic comedy that celebrates the English obsession with game-playing, expressed with

the wit, verve and multi-layered style that is pure Greenaway. Lovely performances from all players and a musical score by Michael Nyman that is as good as anything he has ever done.

Other Greenaway titles include *The Cook The Thief His Wife & Her Lover*, *The Belly of an Architect* and *A Z and two Noughts*.

ERASERHEAD

Director: David Lynch

The man who produced *Dune* and *Blue Velvet* now brings you *Eraserhead*. David Lynch's bad dream is unadulterated. It defecates on conventional ideas of narrative and tends to take weirdness beyond the capacity of a general audience. In the slums of Oz (a fantasy world more drab, grey and de-

pressing than anything you've ever expected to see), Henry Spencer (John Nance) marries a repulsive girl who has borne his hideously mutated baby. A creature the parents of the *It's alive* children wouldn't want their kids to play with. But behind the radiator, there is a wonderland where a woman with fungus-rotten cheeks monotonously a downbeat ditty entitled "In heaven everything is fine" while stomping on writhing unpleas-

antness. Definitely a cult film, this seedy field trip through urban depression stabs at the heart of conventionalism with monochromed surgical precision and cascades as a disgusting nightmare into an unpleasant pool of perfect putrescence. In short - there is nothing quite like *Eraserhead*, it simply defies criticism.

CINE CORLETT 2 (LOUIS BOTHA AVE - BRAMLEY) WILL BE HOSTING THESE SPECIAL SCREENINGS BY THE 4AD FILM SOCIETY FROM 19-27 APRIL. NITELY AT 8PM: GREENAWAYS' DROWNING BY NUMBERS, PLUS AT 10:15PM - LYNCH'S ERASERHEAD.
FEE: R8, ADVANCED BOOKING SUGGESTED AT COMPUTICKET.

Die donker kant van die psige

SILENCE OF THE LAMBS

Regie: Jonathan Demme
Met Jodie Foster, Anthony Hopkins en Scott Glenn.

LAETITIA POPEL

Silence of the Lambs is op een vlak 'n riller oor die jagtog op 'n reeksmoordenaar en op 'n ander vlak 'n fyn waarneming van die onvoorspelbare psige van sosiopate. Boonop is baie van die gegewens gegrond op werklike gedragsielkunde-lêers van die FBI. Jodie Foster speel Clarice Starling, 'n briljante en brave FBI-kwekling. Danksy haar goeie akademiese prestasie in gedragsielkunde kom sy op die spoor van die reeksmoordenaar "Buffalo Bill". (So genoem omdat hy sy vroulike slagoffers afslag nadat hy hulle wreed afge-maai het.) In haar ondersoek soek sy hulp by Dr Lecter, 'n briljante psigoanalitikus en 'n sosiopaat. Deur onderhoude met hom probeer sy die karakter, dryfveer en identiteit van die reeksmoordenaar uitpluis. Dr Lecter maak dit nie maklik nie, want hy stel meer belang in haar psige. Wat volg, is 'n fyn ontleding van psiges en spannende flitse na "Buffalo Bill" se aktiwiteite.

Deur Lecter se vroeë word Starling tot by die "primal scene" van haar psige gebring. Dit was haar onvermoë om as kind die slagting van lammetjies te keer wat haar nou dryf om die moordenaar vas te trek en 'n bietjie van die wêreld se boosheid uit te delg. (God-dank, dit is net 'n suggestie in die rolprent - anders het dit darem in morele masturbasie ontaard.) Foster se vertolking van Starling is

emosioneel gelaai en geskakeer. Haar stryd om haar emosies in toom te hou en die deurskemer-ing van haar "broosheid" en woede jeens Lecter maak haar 'n geloof-waardige mens. Teenoor haar spel is Hopkins se briljante, duiwelagtige vertolking van Lecter des te meer angswekkend.

Wat mens veral tref in dié rolprent is die doelbewuste afwesigheid van sensasiebeluste tonele. Slegs die moordenaar se pad van verwoesting word aan ons voorgehou, en dit veroorsaak 'n veel erger dramatiese opbou - een wat hom in jou eie verbeelding af speel. Daar is ook 'n aantal tonele wat baie "mooi" (hier baie makaber) gekomponeer is: Lecter wat sy slagoffer teen die draadhok laat hang met die gedraaide Amerikaanse vlag agter hom; die smaakvol gemeubileerde ysterhok waarin Lecter opgesluit is in 'n groot Barokagtige saal. Daarby word die spanning gereeld met 'n fyn humorsin opgehef.

Daar is egter ook baie wat pla, logiese probleme soos hoe Lecter in 'n dwangbuis die pen kon steel waarmee hy later 'n slot oopsluit. En waar vind 'n man wat wil ontsnap die tyd om sy bewaarders op sulke "kreatiewe" maniere dood te maak? Daar is ook baie oortollige simbole wat nie as leidrade dien of ontgin word nie. Wanneer Lecter aan die einde vry wegstap, weet mens dadelik: daar flonker 'n opvolgprent in die vervaardigers se oë.

Silence of the Lambs word aanbeveel vir dapper kykers wat nie bang is om met die donker kant van die menslike psige gekonfronteer te word nie.

dié week by die MARK-TEATER

UPSTAIRS BY DIE MARK

Jeremy Taylor se
BROEDERSTROOM DIARIES
"Vintage Taylor at best"
Ma - Vr 8.15nm, Sa 6.15nm & 9.15nm

DIE LAAGER

SKITS are FREE in here
Regie deur Greg McVillie Smith
Met Sean Higgs, Liam Cundill, Zane Meas en Lindsay Orbach.
Ma - Vr 8.15nm, Sa 6.15nm & 9.15nm

MARK - GALERYE

Kinderkuns: multimedia kompetisie.
Vanaf 21 April tot 19 Mei.
SA stedelike ontploffing deur David Lurie
Skilderye deur Loren Hodes en Sophia Soseilos

TELEFOON 832-1641

Bespreek by enige Computicket, tel 28-3040
Johannesburgse Vlooiemark: Elke Saterdag van 9vm tot 4nm
Nuwe mark in Pimstraat van 9vm tot 4nm. Sondag by die Mary Fitzgeraldplein van 9vm tot 4nm.

SHADOWLANDS

deur William Nicholson

"Memorable evening's entertainment" -
Pta News
Directed by Janice Honeyman

Met Brian Murray, Helen Boume, Michael McCabe, Ron Smerczak, Kenneth Baker, Norman Coombes
Ma - Vr 8nm, Sa 5.45nm & 9nm

KIPPES BY DIE MARK

UMBONGO

Huldeblyk aan Victor Ndlazilwana
Di - So

VLOOIMARK

Oop van 9vm
tot 4nm

Steek jou ideologie in jou sak en gaan kyk

TRUK SE MUSIEKBLYSPEL VIR KINDERS IS
GEGROND OP DIE TV-REEKS PUMPKIN PATCH.
CORNÉ COETZEE HET GAAN KYK

Soos wat klink dit: 'n klomp mense woon gelukkig op 'n klein dorpie. Op 'n dag daag 'n amptenaar op en lees vir hulle 'n kennisgewing voor. Hulle moet padgee, want die hele dorp gaan platgestoot word. 'n Pad gaan glo daar gebou word. "Het enigiemand die reg om so baie mense so ongelukkig te maak?" vra een van die dorpmense. Dit blyk "hulle" het die reg. 'n Protesoptog volg. Suid-Afrikaanse geskiedenis? Agitprop? Nee, dis Truk se extravaganza vir kinders, *The Amazing Pumpkin Patch Adventure Show*, wat tot 4 Mei in die Alexander-teater in Braamfontein, Johannesburg, te sien is.

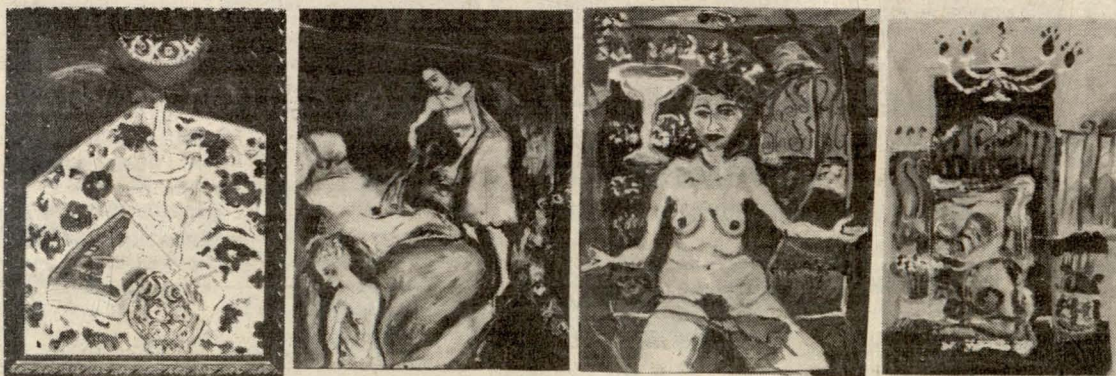
Amazing, nê? Maar nie baie amazing nie. Want met 'n intrige wat talle moontlikhede bied om kinders sagkens, al spelend, in die nuwe Suid-Afrika in te lei - oor die waarde van onderhandel, om maar een ding te noem - verkies Louise Smit en John Rothman om goeie ou kapitalistiese waardes in te skerp. Die owerste oor paaie stem in dat die pad verby Pump-

kin Patch gebou kan word pleks van deur die plek, teen 'n prys. Die inwoners moet betaal vir die ompad. Geld wat stom is, maak reg wat krom is. Aan die einde ontdek die goeie ouens nog 'n skat ook: 'n trommel vol juwele en munte.

Maar nou ja, dis op stuk van sake staatsgesubsidieerde teater. Steek jou ideologie in jou sak en vat gerus die kinders; dis heel prettig. Al die karakters van die TV-reeks - Laurel, Wooffles, Uncle Bill, Freckles en Speckles, selfs die pampoenskoor - is daar in lewendige lywe, wat die kleintjies vreeslik opgewonde maak. Almal maak die oorgang van TV na die verhoog met sprankelende gemak. Die teks kan sy gebreke hê, maar die produksie is, soos hulle sê, uit die boonste rakke. Maralin Vanrenen se regie het iets van Honeyman se baldadige pantomime-styl; Johan Engelbrecht se stel is puik. En die Pumpkin Patch-liedjies is dalk nog van die beste wat in Suid-Afrika geskryf word.

die openbare intimiteit van die slaapkamer

MARIÉ STRAUSS SE UITBEELDING VAN DIE SLAAPKAMER
OORTREE DIE ONDERSKEID TUSSEN DIE PRIVATE EN DIE
PUBLIEKE, 'N ONDERSKEID WAT IN DIE WESTE STERK
ONDERSKRYF WORD, SKRYF ELSKE MILES

In Marié Strauss se skilderwerk kom die slaapkamer voor as metonimiese interieur. Dit is dáár waar 'n gemeenskap-psige hom afspeel. Kyk 'n mens na die belang wat geheg word aan seksualiteit as waardebepalende aspek in die Westerse moraliteit, bied 'n uitbeelding van die slaapkamer 'n blik op dié gemeenskap.

Strauss se werk oortree die onderskeid tussen die private en die publieke - 'n onderskeid wat sterk onderskryf word in die Weste, wat voorhou dat privaatheid niks met die gemeenskap te doen het nie.

Intussen skilder Strauss die sogenaamde privaatheid in 'n gemeenskap-psige in sodat die skynheiligheid van só 'n onderskeid duidelik blyk. Dié oortreding berus op die uitstal van die private. Onder privaat word verstaan: seksualiteit. Strauss sien die intimiteite van die familie lewe in terme van seksualiteit.

In haar uitbeelding van seksualiteit let sy veral op twee elemente. Seks word gelyktydig gesien as verantwoordelikheid (gesinslewe) en as momentele opheffing van gemeenskapnorme. 'n Ambivalente verband tussen die opbou van gemeenskapsverbande en die oortreding daarvan word geïmpliseer.

Die transgressiewe aard van seksualiteit bedreig dus momenteel die bestaande sosiale orde, maar is terselfdertyd daarvan afhanklik. Die orgastiese moment ontsnap telkens aan die uitbeelding daarvan. Wat my in Strauss se werk boei, is juis haar vermoë om die verbeelding van die orgastiese ervaring aan die kyker oor te laat. Wat wel uitgebeeld word, is die afwagting wat die onmoontlike (onmoontlik vanweë die paradoksale aard van transgressie) moment voorafgaan, en die herinnering wat daarop volg. Sodoende word die ideaal van 'n androgene verbintenis bloot gesugereer. Daar is heelparty simbole in Strauss se werk wat dui op 'n ideale tweeslagtigheid/ongeslagtelikheid, bv. die varkoorblom wat sowel kelk as fallus is, die fontein waarvan die kom sy eie waterstraal opvang/ontvang.

Die problematiek van die afwagting op die ideale orgastiese moment - wat ook dui op die momentele opheffing van identiteit (indien 'n mens aanvaar dat identiteit afhanklik is van afstand, van die verskil tussen verskeie entiteite) - word interessant uitgebeeld in Strauss se stillewes. Dié is altyd dramaties; dieselfde seksuele spanning wat in die ander skilderye voorkom, speel hom

hier ook uit.

Die komposisies in dié tafereeltjies wissel tussen vrugte wat rondom leë vrugtebakke geskilder word, en vrugte binne die houers. Verder sluit die paisley-motief hierby aan vanweë die assosiasie met die baarmoeder wat bloot potensieel selfbevredigend is. Die baarmoeder kan slegs vrugte baar as gevolg van bevrugting. Die vrou word telkens uitgebeeld in 'n posisie van afwagting. Sy is die vrou by haar venster - vandaar dalk die hortjies wat ook as 'n terloopse herinnering in baie skilderye voorkom. Die karakters word beperk tot 'n interieur van katels, vrugterangskikkings en vensterrame.

'n Vrou wag op die man buite die slaapkamer deur om in te kom. In dié skildery word die ruimte duidelik metafories - dis háár ruimte. Sy herinner haar 'n man, so ook begeer sy bevrediging, maar daar is altyd reeds 'n afstand tussen die paartjie. Tussen dié twee partye is daar 'n voëldrinkbak (waarvan die vorm ooreenkom met die fontein in 'n skildery met soortgelyke kleur- en vormkomposisie) met twee voëls op die rand. Die afwesigheid van die fontein se waterstraal laat ruimte vir die paisley-vormige voëls wat van die volheid drink. In die ooreenkom-

tige skildery klem sy 'n doek (kamerjas?) met die paisley-motief teen haar naakte liggaam vas. Die seksuele kan nie onbepaald losgemaak word van die sosiale nie.

Hoewel daar altyd 'n sekere mate van spanningsvolle afwagting is, lê bevrediging nie in bevrugting nie. Ons is terug by die implikasies van seksualiteit in gemeenskapverband. 'n Vrou se vrugbaarheid is ook haar kruis. In 'n sterk simboliese uitbeelding gooi die ma water uit 'n lampetbeker op die bloedvlek in haar dogter se bed. Die simboliese reiniging van die dogter se menstruele bloed is ook 'n gemeenskap se ontkenning van die "kind" se seksualiteit, maar terselfdertyd is daar soveel begrip in die ma se besef van die implikasies van haar daad; sy is bewus van haar dogter se seksualiteit, en sou haar klaarblyklik wou beskerm teen die daarmee gepaard gaande las van vrugbaarheid en sosiale verantwoordelikheid. Die pa wat (momenteel) ontslae raak van sy verantwoordelikheid deur 'n bloedskendige moord te pleeg, besef die ontsettende implikasies van sy transgressie eers nadat hy die daad gepleeg het. Die komposisie stem ooreen met heelparty van die ander tonele waar die figuur op die voorgrond dominant is sodat dit wat sig op die agtergrond afspeel soos 'n gewete is - 'n herinnering aan 'n moment binne die kader van 'n sosiale bestel; 'n teenwoordigheid. Herinnering aan sy daad. Besef is altyd en weer eens 'n terugkeer van die normatiewe sosiale orde.

Daar is dus, komposisioneel, 'n amper onuithoubare spanning tussen die orgastiese moment wat slegs tydgebonde is in die teenwoordigheid van herinnering (dus van die ervaring wat, gedurende

'n onmoontlike oomblik, buite die sosiale orde staan), en die besef van die implikasies van só 'n moment wat tyd ophef en wat net by benadering as 'n teenwoordigheid uitgebeeld word.

Strauss se werk is sterk gebind aan 'n Christelike gemeenskap en veral aan die Calvinistiese godsdiens. Die vaderfiguur dra gewoonlik die Bybel as simbool. Ook die gesinsmoord speel hom in godsdiensstige perspektief af. Die streep patroon op die pa se oranje das word herhaal in die raam van die gegote Dürer-hande wat agter hom aan die muur hang, bo die bed met die "slapende" ma en kinders. Die pa hou sy kop in desperate besef vas, terwyl die biddende hande 'n ontsettende offerhande impliseer. In 'n gemeenskap met Calvinistiese paternalistiese waardes waarin die uitbeelding van mistieke ekstase in alle vorms onderdruk word, lyk dit of die makabere uiting vind in die gesensureerde, ofte wel in daardie gebied wat privaatheid hom geëien het. Die gesinsmoord is gevolglik baie ambivalent. In die ekstatische oomblik - 'n finale liefdesdaad en daarmee saam 'n opheffing van gemeenskapswaardes - speel religie 'n belangrike rol. Dis 'n offerande of 'n poging tot mistieke verbintenis wat sou lei tot die opheffing van identiteit en van verantwoordelikheid. Die besonder sensuele aksentuering van die engelfiguur se boude behou die ambivalensie van 'n seksueel uitdagende verwerping.

Ek veronderstel dat een van die verbysterende aspekte van Strauss se werk is dat daar nooit 'n morele oordeel gevel word nie. Sy verdoem nie die gemeenskap wat sy uitbeeld nie.

Intendeel, die werk spreek van 'n besondere ver-troudheid met dié gemeenskap.

EM

'N TENTOONSTELLING VAN MARIE STRAUSS SE WERK HET SONDAG GEOPEN EN IS TOT SATERDAG, 27 APRIL BY CASSIRER FINE ART IN ROSEBANK, JOHANNESBURG, TE SIEN. TEL: (011) 788-9749.

Table listing movie theaters and their current programs. Columns include theater name (e.g., KINE ENTERTAINMENT CENTRE, SANDTON CITY 1-9, GOLDEN WALK 1-4), address, phone number, and the titles of movies being shown with showtimes.

Table listing movie theaters and their current programs. Columns include theater name (e.g., Golden Acre, Constantia Rosebank, Monte Carlo, Protea Claremont), address, phone number, and the titles of movies being shown with showtimes.

Table listing movie theaters and their current programs. Columns include theater name (e.g., TOP STAR, KICKBOXERS, WEEKEND AT BERNIE'S), address, phone number, and the titles of movies being shown with showtimes.

Table listing movie theaters and their current programs. Columns include theater name (e.g., Lynwood, Kenilworth Centre, Seabreeze, Goodwood), address, phone number, and the titles of movies being shown with showtimes.

GELOOFSPRAATJIES

'n Teologie oor grondbesit

Takatso Mofokeng

Die Rustenburg-kerkeberaad lê al vyf maande agter die rug en baie het dit al vergeet. Baie ander dinge het die plek daarvan op die nasionale agenda ingeneem. Nogtans is dit nie te laat om lig te werp op een of twee kwessies wat die kern van die Rustenburg-verklaring uitmaak nie. Dit doen ons met die wete dat veral die leiers daarvan baie sensitief is vir kritiek. Ons doel is nie om die wêreld vir hulle nog warmer te maak nie, maar eerder om opbouwende kritiek op die verklaring te lewer. By die Rustenburg-beraad het kerke, soos ons almal goed weet, skuld bely oor die kerk se aandeel in die totstandkoming, toepassing en instandhouding van apartheid in dié land, asook oor die tamheid in die kerk se hantering van sosiale kwaad in die algemeen. Dit was 'n moedige stap en dit word algemeen aanvaar dat ons almal in dié tye moedige stappe moet doen om apartheid regtig vir eens en altyd as 'n vorm van rassisme uit Suid-Afrika te verwyder. Die kerkleiers moet daarom gelukkig word met hul opregtheid en moed. Saam met die skuld-belydenis het die kerke hul bekering - of die noodsaaklikheid daarvan - aangekondig en gesê: "Ons weet dat ons sonder opregte bekering en praktiese restitusie nie God se vergifnis kan ontvang nie en dat sonder geregtigheid, ware versoening tussen mense onmoontlik is" (p 2).

Hierby het die kerke gevoeg - en dit is dié deel wat in hierdie rubriek ter sake is: "Ons weet ook dat hierdie proses met 'n boetvaardige (penitent) kerk moet begin" (p 2). Dit lyk vir my na 'n moedige belydenis wat verwelkom moet word.

Een van die belangrikste kwessies waartoe die kerk haar verbind het om leiding aan die ander sektore van die samelewing in Suid-Afrika te gee, is die teruggee van grond. Hieroor het die kerke verklaar: "As die eerste stap in die rigting van restitusie moet die kerk haar grondbesit in oënskyn neem en haar beywer vir die teruggee aan die oorspronklike eienaars van al die grond wat van ontwortelde gemeenskappe afgeneem is" (bl. 8).

Dit is bekend dat die kerk een van die groot grondbesitters in Suid-Afrika is. Allerlei soorte grond in alle streke van die land is in kerklike besit. Dit is ook bekend dat die kerk se aandeel aan grond deur die jare heen groter geword het en nie kleiner nie. Baie lidmate het by hul afsterwe grond aan die kerk nagelaat en daardeur het die kerk ryk en magtig geword. Grondbesit beteken magsbesit.

Daarom is dit gepas dat die kerk, as grondeienaar, die genoemde bekentenis gemaak het en konkrete stappe aangekondig het.

Soos ons weet, is die grondkwessie beslissend vir die vreedsame en spoedige beëindiging van konflik tussen Afrikane en witmense. Daarom geniet dit deesdae voorrang op die agenda van alle politieke partye - maar in dié rubriek gaan dit vandag nie daaroor nie.

Sover ons kennis strek, het die kerke oor die algemeen (en hier verwys ek veral na die sogenaamde pro-

gressiewe of liberale kerke) in al hul kritiek teen apartheid nooit 'n woord gerep oor hulle aandeel in die proses van grondonteiening van Afrikane nie. Daarom het hulle ook die vervalsing van die geskiedenis, wat grondliggend was aan die grondonteiening van Afrikane, nie beveg nie. Gaan gerus die sinodale besluite van die kerke na en u sal met my saamstem.

Dit is pynlik jammer, maar nog nie die ergste nie. 'n Kwessie wat vir my wel erg lyk, lê op teologiese gebied - en hier spring die kerk se teoloë nie vry nie. Die kerk het in al die jare sedert die tyd van die koloniale landing van die eerste groep Hollanders wie se afstammeling hulself later Afrikaners genoem het, nooit teologies oor grond besin ten einde 'n teologie oor die grond en grondbesit te ontwikkel nie. Miskien was dit toe nie nodig nie, omdat die witmense die middele gehad het om grond in die hande te kry.

Moet ons aanneem dat die kerke en teoloë toe al geweet het dat hul teologie later die koloniale proses sou teenstaan en uiteindelik 'n proses van skuld-belydenis sou ontken? Of sou 'n vroegtydige teologiese besinning oor grondbesit baie Afrikane hulle grond laat behou het - en Suid-Afrika al die tranes, lyding en bloedvergieting gespaar het?

As die kerke en hul teoloë in dié opsig op teologiese gebied in gebreke gebly het en dit nou besef, moet hulle - as hulle werklik ernstig is om 'n wyer en dieper bydrae te lewer tot die proses van restitusie, en hier wil ons nie hulle erns betwyfel nie - nie sommer nou net praat oor die teruggee van grond nie. Hulle moet eers sê wáárom hulle skuld bely oor hul wegvat van grond van Afrikane? Was dit dan 'n sonde voor God en voor die Afrikane, wat hulle terselfdertyd gekersten het? As dit 'n sonde was, moet hulle ook sê op watter Bybelse gronde dit so is.

Met ander woorde, die kerk moet teologies oor dié saak besin en al haar besluite en etiese handelinge wat dié kwessie betref teologies staaf.

Die rede vir my oproep is nie net dat elke instansie wat nou deelneem aan die bespreking van die grondkwessie redes daarvoor of daarteen moet verstrek nie. Daar is vir my baie dieper redes.

Soos ons almal weet, is daar in baie kringe, Christelike kringe inklusief, groot teenstand teen enige vorm van herverdeling van grond wat swartmense sal bevoordeel. Baie van dié teenstand is seker op rassisme gegrond. Dit kan ook wees dat sommige van die mense wat nou in opstand kom, teologiese argumente vir hulle standpunte het, en ook lidmate is van baie van die kerke wat die Rustenburg-verklaring aanvaar het.

Daarom meen ek: as die kerk versuim het om lidmate teologiese leiding oor dié saak te gee, moet dié versuim reggestel word.

Die kerk moet die strewende om die grond aan sy oorspronklike eienaars terug te gee, soos die Rustenburg-verklaring sê, met 'n behoorlike teologie ondersteun.

LOSPRAATJIES

'n Liederlikheid
wat oral opslaan

Fanie Olivier

Onlangs skryf vriend Barry Ronge in sy lekker rubriek in die grootste koerant in die land oor die verskrikking van die uitgewekenes wat nou van oral opdaag of opduik, en dan eis dat hulle in allerhande posisies aangestel moet word.

Benoud skarrel mense rond. Hoe kan sulke teruggekeerdes dan nou bevraagteken word oor hulle vermoëns? Is die gesleur oor dokumente en kwalifikasies dan nie net nog 'n voorbeeld van 'n krampagtige vashou aan mag nie? 'n Karakteristieke onwilligheid van die hegemonie om te aanvaar dat sy waardes en maatstawwe lank nie meer bepalend is nie?

En is dit nie van die dinge wat dr Chris Barnard laat wanhoop nie? En terloops, hoekom so hoog opgee oor sy oorweging om die land te verlaat? Wat van al die ander mense wat oor die dekades die land verlaat het omdat hulle hulself nie kon vereenselwig het met wat aan die gebeur is of waarop dit gaan uitloop nie?

Die gesprek oor waardes is uiteraard 'n sensitiewe een. Is dit verkeerd om te hunker na bourgeois dinge soos 'n huis, 'n TV-stel, 'n yskas vanuit die struggle? Hoe moet mense daagliks bad as hulle nie toegang tot water het nie? Wat van blermusiek in restaurante en 'n oorverdowende geuil en geraas by 'n afklimplek in die Kruger-wildtuin?

Stordigheid of sommer net smerigheid is een van daardie dinge van die nuwe Suid-Afrika wat my nogal ontstel. Op reis deur klein gehuggies in wat as die agterland bekend staan, val dit my op hoeveel gemors daar op openbare terreine rondlê, maar hoe netjies en sindelik dit rondom elke huis lyk. Kyk maar met hoeveel erns word daar gegee.

By die kafee skuins verby my eie afdraaipad, staan ek gereeld verbyster oor hierdie gebrek aan gemeenskaplike ordelikhed onder 'n groep waar gemeenskaplikheid juis so sterk sentraal staan.

Dis 'n verskriklike gesig so vroeg in die môre na betaaldag as die hele wêreld onder die groot koelbome vuil gesaai lê van die bierbottels en blikke. Verspreid én naby, maar nooit verder as tien meter van die groot vullisdrom nie.

(As ons sou wegdoen met blikkies en plastiekhouders en bottels wat net goed is vir weggooi, wonder ek soms, sou ons nie 'n heeltiemal ander maatskappy kry nie? Want daar sal altyd iemand wees om 'n bottel op te tel vir vyf of tien of twintig sent. Ons is mos nog nie eens naastenby 'n welvaartmaatskappy nie...)

Hierdie selfde ongeërgdheid merk ek nou die dag by besoek aan die kampus van die Universiteit van die Witwatersrand. Dis Saterdag, en groot getalle swart skoolkinders wat verrykingsprogramme bywoon en studente van die biblioteek sit in die herfson en kuier. Die hele wêreld lê vol papiere, blikkies, bottels, plastiese sakke, polistereen-houders. Daar is vullishouders naby. En leeg.

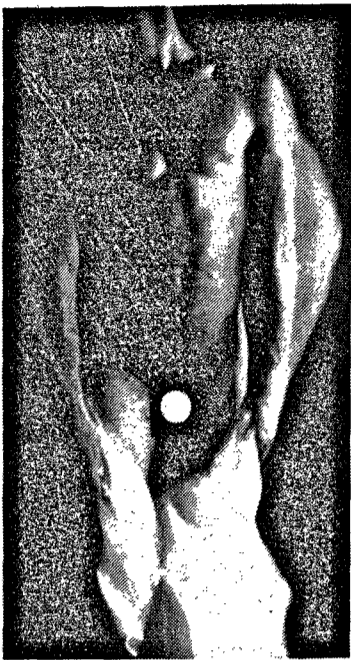
Voor my staan 'n groepie op om te vertrek en laat hulle piekniek net so lê. Ek tik die een man op die skouer en vra hom of hy nie maar die gemors wil optel nie. Verbaas kyk hy my aan. "Why? I don't want nothing of your whitey values," verseker hy my.

Ek sluk, effens onkant gevang deur hierdie vreemde stuk rassisme. Dan, slimmerig dog ek: "Then what do you want to do with a whitey education?"

Hy kyk my vierkant in die oë, sonder probleme: "It's my right, man" en stap weg tussen daardie liederlikheid wat orals opslaan waar regte, voorregte en verantwoordelikhede geen dialoog met mekaar te voer het nie.

(FANIE OLIVIER IS DIE HOOF VAN DIE AFRIKAANSE DEPARTEMENT AAN DIE UNIVERSITEIT VAN VENDA)

Kaal man jaag SA ambassade op hol

MARK COETZEE SE FOTO VAN 'N NAAKTE MAN WAT AS DEEL VAN 'N KUNS-INSTALLASIE GROOT KONSTERNASIE BY DIE SUID-AFRIKAANSE AMBASSADE IN PARYS VEROORSAAK HET. TER WILLE VAN LESERS WAT DALK MEER FYNGEVOELIG IS AS DIE AMBASSADEUR, IS DIE FOTO EFFENS GESENSUREER.

'N DOMINEE EN VERSKEIE GENOOIDE GASTE IS PAS GESKOK DEUR 'N SUID-AFRIKAANSE KUNSWERK WAT OP 'N TENT OONSTELLING IN DIE SUID-AFRIKAANSE AMBASSADE IN PARYS, FRANKRYK, GEHOUS IS. DEEL VAN DIE OMSTREDE KUNSWERK DEUR MARK COETZEE WAS 'N TWEDE METER HOË FOTO VAN 'N NAAKTE MAN. DIE AMBASSADEUR EN SY PERSONEEL MOES BESLUIT: MOET SENSUUR TOEGEPAS WORD OF NIE? DIANA BREEDTDOEN VERSLAG

Die Suid-Afrikaanse Ambassade in Parys het pas een van die boeiendste en mees omstrede kunswerke ten toon gestel wat al ooit deur Amptelike Kultuur toegelaat is. Die werk getitel *As it Falls* deur die 27-jarige Mark Coetzee van Stellenbosch is vertoon op 'n tentoonstelling wat tien dae lank in die ingangsportaal van die ambassade te sien was.

Die werk het soveel opspraak gewek dat die ambassadeur, dr Mark Burger, op Maandag 15 Maart - vyf dae nadat die tentoonstelling geopen is - sy personeel op 'n vergadering geraadpleeg het oor die moontlike verwydering van die werk. Nadat 'n uur lank gedebatteer is, en woorde soos "godslasterlik" en "pornografies" gebruik is, is besluit dat geen sensuur dié keer toegepas sal word nie.

Werke vir enige toekomstige tentoonstelling sal egter wel onderworpe wees aan die amptelike goedkeuring van die Departement van Nasionale Opvoeding en die Suid-Afrikaanse Kunstvereniging.

Die omstrede werk was 'n installasie in 'n ruimte wat deur skerms afgebaken is, en het bestaan uit twee kleiner vertrekke. Vier groot swart en wit foto's van die standbeelde van helde van die Groot Trek aan die voet van die Voortrekkermonument is agter glas op die vloer uitgestal. Elke foto is vergesel van 'n klein bossie droë koringare, 'n klein Polaroid-kleurfoto van 'n gesiglose naakte man en 'n brandyster met 'n nommer, een tot vier.

Byskrifte by die foto's het gewys dat die standbeelde dié is van Andries Pretorius, Hendrik Potgieter, Piet Retief en Mark Coetzee. Coetzee se foto is ook vergesel van drie klein skilderye van die Voortrekkermonument waarvan twee aan die muur gehang het (die een onderstebo) en een langs die foto gelê het, nog 'n foto van die Voortrekkermonument, vier klein

stukkies leiklip genommer een tot vier en 'n stuk volstruiseierdop waarop die name van die drie Trekkeiers in swart geskryf is. Reg rondom die twee kamers is presies honderd klein Polaroid-foto's van die Corpus Christi op grafstene in lang rye op die vloer uitgepak en aan die muur geplak. Die deel van die installasie wat egter die meese "verwarring" veroorsaak het - aldus die plaaslike NG leraar, ds Johan van Loggerenberg - was die twee meter hoë swart en wit foto van 'n naakte man wat besig is om 'n kleed te laat val. Wat die dominee en verskeie van die ambassade se genooide gaste ontstel het, was die kombinasie van die manlike penis, die Voortrekkermonument, en die Christusfiguur in dieselfde installasie.

Hoewel die werk en sy inhoud sekerlik nie revolusionêr was nie, was dit tog verrassend dat temas soos manlikheid, Afrikanernasionalisme en godsdiens op dié manier aangespreek is in 'n tentoonstelling wat deur die ambassade geborg is. Dit was, en hieroor stem almal saam, 'n komplekse werk wat vroeër vroeër oor die verhouding tussen elke Suid-Afrikaner en die wêreld waarin hy/sy hom/haar bevind. Die werk se simboliek kon dalk met die eerste oogopslag fasiel en voor die hand liggend gelyk het en miskien was dit nie vry te spreek van intellektuele pretensie of narcisme nie - maar dit was nietemin stimulerend en provokatief. Op 'n tentoonstelling wat gekritiseer kon word omdat dit te wit en te veilig was, was dié werk verfrissend. Die werke op die tentoonstelling was deel van 'n reisende tentoonstelling wat reeds in België en Nederland te sien was. Ander kunstenaars wie se werke deel van die tentoonstelling is, is onder andere Norman Catherine, Nel Erasmus, Braam Kruger, Annette Pretorius, Thomas Singo en Louis Janse van Vuuren.

178

EGBERTUS KLAAGVOORT

In die skadu van Magnus PI

Vrindes, die Koeksistergilde is in rep en roer: dit gaan oor die ultimatum. Is dit een of is dit nie? Oswald is besig om dolosse te gooi met gedroogde pampoenpitte soos wat jy net in die kabinet kry, maar dinge word nie helderder nie. Miesies Klaagvoort begin haar die voortvarende ope brief berou, die ou fronsie lyk al komplete soos Madam de Klerk s'n, tweedehands en al. Gryp julle die wedersydse dilemma aan, geliefdes: durf Madam se man die ministers aanhou in die lig van die Gilde se eise dat dit wel gedoen word? Sal julle jul lewens wil slyt in die skadu van Magnus PI en die vroomste onder die vromes? Seg Oswald nee, tensy hul formidabele skaduwees kan meeding met dié van sy jongste hanspampoen, en dit wil gedoen wees.

COMRADES-TYD

Moeder is effens stil en bedees die afgelope ruk, dit neem nie eens deel aan die aardskudende deliberation van die Gilde nie. Vandag gaan dit seker oor 'n verhoging in VAT op smelling-salts, en is dit dan nie stapelvoedsel nie? Moeder is druk besig met voorbereidings vir die comrades. Nee, vrindes, nie oefening nie, daarvoor is daar nie tyd nie. Die stomme siel beoog om vanjaar 'n maand of wat voor die wegspringtyd in die pad te val, dalk maak sy dan in Julie klaar. Die groot dilemma is om te weet wat om saam te vat: 'n moullose bloesie wat darem die bodice wegsteek, vir die hitte, straks draf sy tot lente, of 'n gehekelde tjalie? Oswald skud maar net sy kop, al ratel dit, vir die manewales van die oude van dae.

ZUID-AFRIKA EERSTE

Van atletiek gepraat, as jy dit atletiek kan noem, dis tog te verblydend om te verneem dat ons atlete al die goue medaljes op die Olimpiese Spele gaan wen. Is Zuid-Afrika dan nie beste of eerste op elke gebied nie, meer so wanneer immoraliteit ter sprake is? Seg Miesies Klaagvoort waarom hou hulle nie sommer die spele hier in die bakermat van die beskawing nie, dan hoef al die medaljes nie oor die water gekarwei te word nie. Vra Oswald of onse atlete nie maar ook so 'n dag of twee voor die ander kan wegspring nie, ons is darem nou al lank uit oefening.

ROLBAL EN DAMES

Moeder kom asvaal ingestap. Die floutes, to be sure. Dit skommel die tande in gelid en seg gewigtig daar was nog 'n sterfte op die rolbalbaan. Seg Oswald voorwaar, rolbal is gewis ons gevaarlikste sport, meer mense sterf op die baan as in enige ander sportsoort. Vra Moeder hoekom is daar nie noodhulp by die baan nie? Vra Oswald soos wat, soos 'n hartoorplanteenheid? Vra Miesies Klaagvoort of hy 'n tweedehandse hart van Chris Barnard sal koop?

Haai foei tog ja, en nou wil dit emigreer oor al die tradisionele wapens en die tradisionele ministers en soortgelyke onvermydelike ewels, by wyse van spreke natuurlik. Het Egbertus dan nie lankal gesê dis tyd dat die rykes hul deftige strandhuise aan die werkers gee nie? Hoe kan daar tweede huise leeg staan wanneer derduisende mense 'n knellende woningsnood beleef?

Intussen gaan dinge heel interessant in

Engeland wat die woningmark betref: die Chancellor van die Exchequer, so 'n soort van Britse Barend du Plessis, het besluit die ekonomie is so sat dat 'n paar ekstra pennies welkom sou wees. Dit verhuur toe sy woonstel aan 'n dame wat nie die naam gestand doen nie, 'n professionele dame om die waarheid te sê. Spesialis in sado-masogisme.

Seg die agbare minister hy het nog nie die huurder ontmoet nie, maar sy het uitstekende getuigskrifte gehad. Vra Miesies Klaagvoort van wie, van John Profumo?

LIFE'S A BALL

Intussen lyk dinge uiters rooskleurig op die internasionale front. Die oorlog in Irak is verby en God is in His heaven en alles is wel met die sterflinge hier te lande. Vra maar vir die naaste Kurd, Life's a ball. En dis alles Sodom Hoeseinaam se skuld, kyk net hoe blink die nuwe medaljes aan Norman dinges se bors. Seg Nixon van dirty tricks-faam die CIA moet Saddam vermoor indien hulle nog sulke dinge doen. Nog steeds tricky. Seg Oswald as hulle nie in die mark is vir 'n vinnige sluipmoord nie, kan Zuid-Afrika mos maar die mannekrag voorsien - daar's immers 'n hele paar manne wat aan dié klas van ding gewoond is en sonder 'n werkie sit. Niks soos 'n lekker skoon osoon-vrindelijke moordjie wanneer besigheid 'n bietjie stil raak nie.

STASI SE LAPPIES

Van moordbendes na moordbendes en trawante: die stasi, die Oos-Duitse eweknie van die veiligheidspolieste, het die sappigste metodes aangewend om hul slagoffers te vang. Nadat hulle 'n aangehoudene ondervra het, het hulle die stoel met 'n spesiale lappie afgegee en die lappie dan in 'n canfruit-fles bewaar sodat die stomme vent se reuk op rekord kon bly. Seg Oswald dié meer as wat baie van ons eie aangehoudenes kan sê - dié is so skoon gehou van al die koekies seep waarop hulle moes gly dat jy net Lifebuoy sou ruik in die glasflesse. Iederegeval, daar's nie net sleg polieste nie, soos hierdie pikante Kaapse storie getuig: akteurs het 'n stukkie straatteater opgevoer in die middestad getiteld *Knowing your rights when arrested*. Om die publiek in te lig, hoe dan anders? Toe gebeur wat geen akteur in sy wildste gebede sou demand het nie: die polieste arriveer en arresteer hulle. Vra Moeder of hulle dan nie hulle lyne geken het nie, waarom protesteer hulle nie? Iederegeval, een stomme akteur had 'n kepsie met 'n polisie-embleem daarop, en dit is toe wragtig ook arrestasiewaardig. I ask you, met trane in my oge vir die Nuwe Zuid-Afrika.

SATANIS

Pasop tog vir die sataniste, hulle is oral om ons. Met hul turtle onslaught, en hul my little ponies, en nog veel erger simbole. Nou, hoe weet jy of iemand 'n satanis is vra iemand op TV? Seg die deskundige polieman van die satan-squad: as hy nie kerk toe gaan nie. Voorwaar, die sataniste is oral om ons.

179

(v r y e k e

FILM

**** VOORTREKLIK
 **** STERK AANBEVEEL
 *** SIEN GERUS
 ** SO-SO
 * VERMY AS JY NUGTER IS

4AD FILMVERENIGING

Hierdie naweek begin dié filmvereniging (met nie 'n bietjie trots nie!) sy vertonings in Johannesburg van twee merkwaardige rolprente: Peter Greenaway se *Drowning by Numbers* en David Lynch se *Eraserhead*. Dié prent van Greenaway (wat vir ons *The Belly of an Architect* gegee het) is 'n pikswart komedie\sprokke wat die draak steek met die Engelse se sosiale maniere en obsessies. 'n Baie snaakse en vlymskep waarneming, vol simboliek en met 'n pragtige klankbaan deur Michael Nyman. David Lynch (*Blue Velvet*) se rolprent is soos 'n aaklige nagmerrie waaruit jy verward wakker skrik. 'n Vaal seun (magdom penne in die bosak) begewe hom in 'n moet-troue. 'n Baba wat as 'n "ET gone wrong" beskou kan word, word gebore. Die res behels moerse sperselle en 'n blondine wat in die verwarmer woon.

Die 4AD-filmvereniging is in Maart 1988 gestig en probeer om rolprente van hoë gehalte vir die publiek toeganklik te maak en mense só filmies op te voed. Die vereniging ontmoet Sondagaande vir 'n rolprentvertoning en bespreking. In die vooruitsig is rolprente van Andy Warhol, Fellini, Bunuel en die broers Quay. Die ledegeld is R8 en betaalbaar by die bioskoop of by Computicket. Beperkte vertonings om 8nm by die Cine Corlett, Louis Botha-laan. Tot 27 April. Navrae Byron Griffin. (011) 4871458.

LAETTIA POPLÉ

INTERNASIONALE ROLPRENTFEES

Dis met groot deernis dat ek kan sê dat vanjaar se rolprentfees weer eens glad verloop. Die fees is al 'n week oud en die tyd raak min om 'n paar van die wêreld se top-films te sien. 'n Groot verskeidenheid lande word verteenwoordig en die meeste rolprente is van puik gehalte. Len Davis het oudergewoonte ook gesorg vir 'n paar supernova's onder die sterre. Vir dié wat nog nie weet nie - die fees word in Johannesburg aangebied by die Nu Metro, Hyde Park, en die Seven Arts in Grantlaan, Norwood. Hou die daaglikse pers dop vir die volledige program. Rolprente om na uit te kyk, is ('n

DIE MOPKOP IN ERASERHEAD VAN DAVID LYNCH

herverwerkte) *L'Atalante*, *Fruits of Passion*, *Henry and June* (binnekort op die kringloop), sowel as *Matadores* *Law of Desire* (albei deur die Spaanse regisseur Pedro Almodovar). Enkele ander rolprente word hier onder geresenseer.

LOUWRINS J POTGIETER

*** THE PAINTED LADY (ROLPRENTFEES)

Gegronde op die roman deur Françoise Sagan. Handel oor 'n mengelmoes mense op 'n plesiervaart - en die daarmee gepaard gaande hartstog, verfilm teen 'n agtergrond van groot weelde. Semiligte vermaak, maar laat 'n nasmaakie wat gans en al te veel na 'n episode uit *Die Plesierboot* proe. LJP

**** BALLAD OF THE SAD CAFÉ (ROLPRENTFEES)

Vanessa Redgrave skitter oudergewoonte in die rol van 'n geweldadige mannetjies-agtige vrou wat in die jare dertig in 'n klein dorpje in die Amerikaanse Suide legendariese status bereik het toe sy haar man op hul witbroodsand uitgesmyt het. Tragies, komies, sensitief en aandoenlik. Ook met Keith Carradine. LJP

**** NIKITA (ROLPRENTFEES)

Anne Parillaud is 'n Cesar (Franse Oscar) toegeken vir haar vertolking van 'n gerehabiliteerde polisiemoordenaar/dwelmslaaf, wat opgelei word as 'n Franse geheime agent. Dikwels onstuimig en gewelddadig, maar met 'n teer puntjie hier en daar. Gewis die moeite werd. LJP

**** GONG PLACES (ROLPRENTFEES)

Bertrand Blier het met die prent van Gerard Depardieu 'n ster gemaak. Uitgereik as *Getting It Up* in Amerika (met goeie rede) en

nog steeds verban in Brittanje, gee *Going Places* 'n blik op die lewe van twee uitgehongerde skurke (op alle gebiede) tydens die seksuele revolusie in Frankryk. Vuil en stuitig - groot pret. LJP

*** THELONIOUS MONK (ROLPRENTFEES)

Elke gesoute jazz-liefhebber behoort dié rolprent te geniet. Dit is weliswaar 'n dokumentêr, maar die "magic" van die regstreekse uitvoerings van Monk en sy band maak dit allermins vervelend. Tussendeur word 'n persoonlike prentjie van Monk, die mens geskets. LP

*** AVALON

Berry Levinson se outobiografiese familie-sage is soos medisyne: dit is goed vir jou, maar jy wil dit nie eintlik sluk nie. Dié skitterende draaiboekskrywer en regisseur skryf oor die verbodskeling van die familie in die middel van die 20e eeu, oor die koms van televisie en die verbruikers-era. Avalon is tegelyk uiters persoonlik en universeel. Dit vermy soetsappigheid en wys jou hoe die wêreld rêrig lyk. Die prent is baie meer Europees, lank, donker, uitdagend, emosioneel uitgerend, as wat dit Amerikaans is. Moet dit nie misloop nie. AV

**** GREEN CARD

Gerard Depardieu se eerste Engeltalige rolprent. Na verneem word, is dié Franse ster nie Engels magtig nie en moes hy alles foneties leer! Hy speel George Faure, 'n Franse musikant wat 'n werk in Amerika aangebied word. Hy moet 'n werkpermit (groen kaart) kry en besluit om met 'n Amerikaanse burger te trou. Brontê Parrish (Andie McDowell), 'n boorling

van New York, wil 'n woonstel huur wat slegs aan egpare verhuur word. Die twee gaan 'n gerieflikheidshuwelik aan, maar word weens 'n regeringsonderzoek gedwing om 'n naweek saam deur te bring. Hulle stry oor alles van politiek tot koffiemaak voor hulle mekaar vind. Dis 'n romantiese komedie wat die beste van die Franse, die Amerikaanse en die Australiese rolprentwêreld bied (die regisseur is Peter Weir). AV

**** REVERSAL OF FORTUNE

Jeremy Irons verdien sy Oscar vir beste akteur in dié kil ontleding van die appêlzaak van Claus von Bulow nadat hy skuldig bevind is aan poging tot moord op sy vrou, Sonny. Soos *A Cry in the Dark*, ondersoek dié prent die verhoor van beskuldigdes deur die media. Gegronde op die boek wat Von Bulow se advokaat, Alan Dershowitz (gespeel deur Ron Silver), oor die saak geskryf het. AV

**** MILLER'S CROSSING

Wat die vervaardigers van *Batman* en *Dick Tracy* vergeefs probeer doen het, het die broers Coen met dié stemmingsvolle, swartgallige rampokkerprent reggekry. Hulle noem dit hulle "dirty town movie". Dis een van die bes geskrewe prente wat ek vanjaar gesien het. Die dialoog is saamgeflans uit die romans van Dashiell Hammett en film noirprente van die jare dertig. Nie almal se koppie tee nie. AV

**** AWAKENINGS

'n Onvergeetlike rolprent oor die ontembaarheid van die menslike gees. 'n Dokter laat pasiënte wat dekades lank reeds "slaap" met die toediening van 'n dwelmiddel "ontwaak". 'n Ware verhaal, met briljante vertolkings deur Robert de Niro en Robin Williams. LP

**** THE NASTY GIRL

'n Duitse dorpje se Nazi-verlede word op 'n heel oorspronklike manier oopgevelek. 'n Skoolmeisie se soektoeg na die waarheid haal haar net konflik op die hals. Michael Verhoeven se regie spreek van hartstog en integriteit. Dié prent is benoem vir 'n Oscar. AV

**** DANCES WITH WOLVES

Wat kan 'n mens nou sê oor 'n prent wat sewe Oscars gewen het, behalwe dat dit duidelik is dat sentiment en causes meer gewig dra as artistieke meriete. AV

**** THE MUSIC TEACHER

Dié asembenemende Franse periodesstuk is Romanties in die ware sin van die woord. Die skeppingsgees en die dood, albei versier met kant. 'n Middeljarige

(getroude) musiekonderwyser besef die nuttelosheid van sy liefde vir sy talentvolle jong sangstudent. Hy nooi 'n straatsanger en deelydse misdadiger na sy huis waar hy sy natuurlike sangtalent ontwikkel. Sy op die oog af wrede metodes is uiteindelik lonend wanneer die twee studente hulle by 'n sangwedstryd in vyandige geselskap bevind. AV

*** IMPROMPTU

Die komiese verhaal van die boheemse skrywer George Sand en die komponis Fredric Chopin se ontmoeting en Sand se geduldige jag maak op Chopin. Hulle raak ondanks alles smoorverlief. Die liefdesverhaal lees soos 'n Franse klug. Judy Davis vertolk die rol van Sand en Hugh Grant is Chopin.

*** SILENCE OF THE LAMBS

'n Riller oor die donker kant van die menslike psige. Jodie Foster is 'n ambisieuse FBI-kwekeling wat op die spoor is van 'n reeksmoordenaar. Anthony Hopkins is die briljante psigoanalitikus en sosio-paat wat haar moet help om hom vas te trek. Dis 'n spannende, komiese rolprent met uitmuntende toneelspel. Hier en daar is dit nie so fyn afgewerk nie. LP

TEATER

JOHANNESBURG POT POURRI-FEES

Windybrow (011-720-7994/5) Tot 27 April. Dis die laaste week van hierdie fees en jou laaste kans om 'n paar goeie en gepoleerde kabarette te sien. Die a capella Cutt Glas se *Kitch 'n Tea* is 'n kabaret oor vandag se vrou. Dinge wat die vrou se lewe raak van toentertyd se dae al, word op só 'n vars en pittige manier aangebied dat dit nooit geyk voorkom nie. Vet, die dwase bewondering van macho mans wat al hul energie in hul liggame pomp, iemand om lief te hê enovoortss. Die ses individuele stemme klink sterk en genuanseerd op. Ek beveel dit sterk aan, dis 55 minute van lag uit die maag uit en soms 'n hartseer peinsing *Trane op die huis* is 'n effens meer formele en klassieke kabaret. Maar moenie 'n fout maak nie Marica Otto sing Aucamp op sy wulpste én verdrietigste. Otto, 'n ou hand met Brel en Brecht gaan jou nie teleurstel nie. Sy raak somber en stuitig sonder om 'n oog te knip en sy en Waldo Malan (die komponis) verstaan mekaar. 'n Won-

Mpho

Modise,

Oscar receiver

Best Actress.

63RD ACADEMY AWARDS. APRIL 5, 8.50 PM.

Best Actress, Best Director, Best Supporting Role. Best Special Effects?

Scrambling for your handy guide to this year's Oscars you flip through the pages, only to find the name Modise nowhere near the names Costner, Goldberg, De Niro.

No, dear reader, Mrs Modise from Mmabatho will receive her Oscars

through the air. On Bop TV. Two and a half hours of it. Uninterrupted. In

glorious, glamorous colour.

Imagine that. A whole nation of Oscar winners.

FOR THE PRIVILEGED FEW